ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్ప్రకాశితము. సంఖ్య ౧౫.

శ్రీరస్తు.

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము.

(సుకుమారచరిత్రము.)

ఇది

శ్రీనాథమహాకవి విరచితము.

రెండవకూర్పు ౫౦౦.

కాకినాడ

ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారిచేఁ బ్రకటితము.

1930.

వెల రు 0—12—0.

ఢేమో యని తోఁచును. కాని శ్రీనాథకవి యింతమాత్రమే రచించె ననుట సమంజసముగా నున్నది. ఏలన మొదటఁ బ్రతిజ్ఞచేసిన శివరాత్రి మాహాత్మ్యము ముగిసినది. పైని యమప్రమథాదులయుద్ధములు కథకంతగా నుపకరించునవి గావు. కావున మూల మగునీశానసంహితాధ్యాయాంత్యపద్యానురోధమున నీమునుల ప్రశ్నవాక్యమును గూడ గ్రంథమందుఁ జొప్పించె ననుట యుత్తమము.* రెండవది శ్రీనాథుఁ డీ గ్రంథమును ముగింపకమునుపే కాలగతి నొందుటవలన నాలుగాశ్వాసములు మాత్రమే శ్రీనాథరచితము లని చెప్పవలయును. అంతియ కాని యింకను గొంతభాగ మున్న దనియు నది లేఖకునిచే విడువఁ బడిన దనియుఁ జెప్పు టంత సరికాదు, కావున, శివరాత్రి మాహాత్మ్యము సమగ్రముగనే లభించిన దని తలంపనగును. ఇఁక నీగ్రంథ మేకాలమున రచింపఁబడెనో విమర్శింపవలసి యున్నది.

"సత్కవిసార్వభౌముం డగు శ్రీనాథకవివరేణ్య - - - గాంచి " ఆ. ౧. ప. ౧౩.

గీ. వేడ్కఁగవిసార్వభౌముని విమలచరితు ,, ఆ.౧.ప. ౩౮.

వ. అనవుడు నమ్మహీసురాగ్రగణ్యుండు కమలనాభామాత్య
పౌత్త్రుండును మారయామాత్యపుత్త్రుండు నునగు శ్రీనా

---

* ఈయుక్తికి ముందు విమర్శింపఁబోవు ప్రమాణము లాధారములు.

థకవివరేణ్యుండు సంతుష్టమానసుండై. ఆ.౧-౩౮

అను వాక్యములవలనను, ఆశ్వాసాంతగద్యములు నాలుగువలనను శ్రీనాథుఁడు కవిసార్వభౌమబిరుద మందిన పిదప హరవిలాసనైషధములకుఁ బిదప భీమఖండమునకు మునుపు దీనిని రచించె నని శ్రీ వీరేశలింగముపంతులుగారి యూహ. ఈగ్రంథమందు దోషము లత్యధికముగా నుండుటచే నియ్యది శ్రీనాథుని బాల్యకవిత యని బ్ర॥ శ్రీ॥ నాగపూఁడి కుప్పుస్వామయ్యగారి తలంపు. వీరిరువురివాదములలో నేది వాస్తవమో పరికింతము -

,,సుతుని న్నుపాధ్యక్షశాంతాత్మునిన్. ఆ. ౧. ప. ౧.

,,ఆలిని బుక్కటందిడి. ఆ. ౧. ప. ౩.

,,కృతిపతు లగుకవిముఖ్యుల. ఆ. ౧. ప. ౯.

,,వడిప్రాసపడంబబంధమై, ఆ. ౧. ప. ౧౧.

,,నుల్లికార్జునకుత్పలంబర్థిఁబడసె. ఆ. ౧. ప. ౧౬.

,,పుణ్యబుద్ధీశ్వరసప్తతుల్యులం బోలిన. ఆ.౧.ప.౧౯.

,,వైభవసప్రఖ్యాతపరహరిశ్చంద్రుండు. ఆ. ౧. ప. ౨౦.

,,ఘనుఁడుకోమరగిరీంద్రుండుగలిగియుండు.ఆ.౧.ప.౨౦.

,,నేర్పరతఁడు. ఆ. ౧. ప. ౨౨.

,,(సకలసద్గుణ)విఖ్యాతసారసౌఖ్య మహింతపంచాతురీ మంత్రమానసాత్త ఆ. ౧. ప. ౨౮.

,,పరమపాతివ్రత్యభావంబు తలఁపంగ గౌరిగాఁబోలునీ కాంత తలఁప ఆ. ౧. ప. ౩౮.

"నల్వేటుచింత." ఆ. ౧. ప. ౯౬.

"కాకోదరగ్రామణికంఠగ్రైవేయు. ఆ. ౧ ప. ౯౮.

ఇట్టివే కాక యింక ననేకదోషములును నప్రౌఢకవితాబంధమును నవతారికాభాగమున నగపడుచుండుటచే నీగ్రంథము శ్రీనాథరచితము కాదనియైనను బాల్యరచితమనియైనను జెప్పనగును. గాన శ్రీవీరేశలింగముపంతులుగారి యూహ సరికాదు. గ్రంథమునందుఁ బలుతావులఁ గవిసార్వభౌమబిరుద ముండుటచేతను దోషము లవతారికాభాగమందె తక్క మఱెచ్చటను లేకుండుటయే కాక కథాభాగము శ్రీనాథుని యితరగ్రంథముల శైలికి సమానమగు ప్రౌఢిచే నలరారుచుండుటచేతను శ్రీకుప్పుస్వామయ్యగారి తలంపుకూడ సరికాదు. ఇఁక మూఁడవపక్ష మొకటి స్ఫురించినది. దానిని జిత్తగింపఁ బ్రార్థించెద.

శ్రీనాథుఁడు నైషధరచనానంతరము ప్రౌఢదేవరాయల యాస్థానపండితుఁడగు గౌడడిండిమభట్టు నోడించి సార్వభౌమబిరుద మందెను. ఆబిరుద మీగ్రంథమునఁ గలదు గదా! హరవిలాసనైషధములందు లేనిపంచారామాప్సరఃకురంగేశ్వరుల నామములు తొలుదొల్త భీమఖండమున నుపయోగింపఁబడినవి. ఆనామము లీగ్రంథమందు నగపడుచున్నవి. కావున శివరాత్రిమాహాత్మ్యము భీమఖండమునకుఁ బిదపనే రచింపఁబడినది. ఇంతే కాక సంస్కృతకాశీఖండమునుండి గుణనిధిచరిత్రములోని వగు -

శ్లో. "యాయజూకకులే జన్మ క్వక్వ మే వ్యసనం మహత్
అహో బలీయా న్సవిధి ర్భావికర్మానుసాధయేత్
శిక్షితుం నాధిగచ్ఛామి నమే పరిచితః క్వచిత్
నచహస్తే ధనం కించిత్క్రమత్ర శరణం భవేత్
సదా హ్యభ్యుదితే భానౌ ప్రసూశ్చే మృష్టభోజనమ్
దద్యా దద్యాత్ర కం యాచే యాచే హా జననీ నమే"

అనుశ్లోకములను—

గీ. అక్కటకట దురోదరవ్యసన మెట్లు
యాయజూకవిశిష్టాన్వవాయ మెట్లు
ఎట్లుచేసినఁ జేయుఁగా కేమనంగ
నేర్చువారము విధి దయానిస్వహృదయి.

కాశీ. ఆ. ౪. ప. ౧౧౩.

చ. అరుణగభస్తిబింబముదయాద్రి పయింబొడ తేరగిన్నెలోఁ
బెరుఁగును వంటకంబు వడపిందెలునుం గుడువంగఁబెట్టు ని
ర్భరకరుణాధురీణ యగుప్రాణముప్రాణము తల్లియున్న దే
హరహర యెవ్వరింకఁ గడు పారసి పెట్టెద రీప్సితాన్న

మూల్. ఆ. ౪. ప. ౧౧౪.

అనుపద్యములుగా నాంధ్రీకరించెను. ఇందు మొదట పద్యమును విస్తరించి శివరాత్రిమాహాత్మ్యమున వర్ణించినాఁడు. రెండవదాని నేమాత్రమును మార్పు సేయక యట్లే చేసినాఁడు. (చూ. ఆ. ౩. ప. ౧౫) ఈ మూలశ్లోకములు కాశీఖండమందు నీశానసంహితయందు నొకరీతినే యుం

డునా? ఈశానసంహిత యెందున్నదో యగపడదు. కాశీఖండమే యీశానసంహిత యనినఁ దప్పు కాఁజాలదు. కావున నీగ్రంథము కాశీఖండము కూడ రచించినపిమ్మటనే ౧౭౭౦ ప్రాంతమున రచింపఁబడె నని నానిశ్చయము. అయినచో నవతారికాభాగమందలి యప్రౌఢశైలికి నలాక్షణికప్రయోగములకును గతి యే మందురా? శ్రీనాథుఁడు కాశీఖండమునందుఁ గుబేరపూర్వవృత్తకథనావసరమున శివరాత్రిమాహాత్మ్యమును గుణనిధిచరిత్రరూపమున వర్ణించెను. తనగ్రంథములం దటనట బాణకాదంబరిలోని వాక్యముల నుపయోగించెఁ గాని యీరెంటియందును దనివిసనక కాదంబరిలోని రసవంతము లగుభాగముల విరివిగ గ్రహించి సుకుమారచరిత్రమును గల్పించి శివరాత్రిమాహాత్మ్యమును సమగ్రముగ వర్ణించెను. గ్రంథముపూర్తిచేసి యవతరణిక రచింపకమునుపే కైలాసమున కేగెను. పిదప శ్రీశైలవాసి యగుశాంతయ యెట్లో యాయేకలిఖితప్రతిని సంపాదించి కొంతధనము వెచ్చించియో లేకయో స్వయముగనో లేక తనయాశ్రితుఁడగు నొకయప్రౌఢకవివలననో యుపోద్ఘాతము నుద్భవింపఁజేసి జనకవియుక్తమై నిరాలంబమైన యాకృతికన్యను దన కంటఁగట్టుకొనియె నని యూహించుట సాహసము కానేరదు. గ్రంథారంభమునందలి యిష్టదేవతాస్తుతియుఁ గవిస్తుతియుఁ గృతిపతికృతికర్త నుద్దేశించి పలికిన వాక్యములును గవిప్రతిజ్ఞావాక్యములందలి ప్రథమ

పురుషప్రయోగమును వేయేల సకలవిధదోషాకరంబైన యవతారికయెల్లను శ్రీనాథుని యితరసర్వగ్రంథములకు భిన్నమార్గముగలదై పైసిద్ధాంతమును బోషించుచున్నది. కావున నిందలి యవతారిక శ్రీనాథవిరచితము కాదనియుఁ గథాభాగము నాలుగాశ్వాసములు మాత్రము కాశీఖండానంతరము ౧౪౪౦ ప్రాంతమున శ్రీనాథునిచరమదశయందు రచింపఁబడెననియు నీగ్రంథమందలి కథానాయకునితోడనే శ్రీనాథుఁడును బ్రమథపదవి నందెననియు నీకృతియే శ్రీనాథునియంత్యకృతి యనియు (దీనికంటె నర్వాచీనకృతి కనఁబడువఱకు) నూహింపవచ్చును.

ఇఁక నీగ్రంథరచనమందలి కొన్ని విశేషములు:—

గీ. వానిఁ గౌఁగిటఁ గానని వనజముఖియు
వాని మాటైనఁ బేర్కొని మానవతియు
వానిగా నాత్మ భావించి వరుని గవయ
నప్పళింపనిసతియు లే దయ్యె నచట.

శృం. నై. అ. ౧. ౬౦.

అనుపద్యమును విస్తరముగా రసవత్తమముగా శివరాత్రిమాహాత్మ్యమున—

సీ. హృదయ ముప్పొంగార నేకాంతముననుండి
వానిఁ జింతింపని వనజముఖియు
నొకమా ఱతనిఁజూచి యొండొక్కమాటైఁ జూడ
నభిలషింపనివిద్రుమాధరియును

గలలోన వాని(జిక్కు(గ(గౌ(గిటను జేర్చి
ముకుళితేక్షణగాని ముద్దియయును
నతనిరూపంబు గుడ్యంబులందు లిఖించి
యందంబు(జూడనియంగనయును
జెలులచేతను బ్రోదిరాచిలుకచేత
వానిగుణములు విని కుచద్వంద్వసీమ(
బాదుకో(బులకింపని పైదలియును
బన్నిదము వ్రేసినను లేదు పట్టణమున. ఆ. ౨. ౯౪.

అను సీసపద్యముగా రచించెను. ఇంక నిట్టి వనేకము లాతని పూర్వగ్రంథానుకరణము లిందు(గలవు.

౧. తస్య రాజ్ఞో నిఖిలకలాకలాపావగాహనగభీరబుద్ధిః -- బృహస్పతి రివ సునాసీరస్య కవి రివ వృషపర్వణః వసిష్ఠ ఇవ దశరథస్య విశ్వామిత్ర ఇవ రామస్య ధౌమ్య ఇవాజాతశత్రోః దమనక ఇవ భీమస్య సుమతి రివ నలస్య సర్వకార్యేష్వప్రతిహతమతి రమాత్యో బ్రాహ్మణః శుకనాసోనామాభవత్. కాదంబరీ ౧. ౨౪౩

వ. ఆరాజునకు నిఖిలశాస్త్రకలాపావగాహనగంభీరబుద్ధి యజ్ఞదత్తుం డనుబ్రాహ్మణుండు దేవేంద్రునకు బృహస్పతియు, వృషపర్వునకు శుక్రుండును, దశరథునకు వసిష్ఠుండును, రామునకు విశ్వామిత్రుండును, నజాతశత్రునకు ధౌమ్యుండును నలునకు దమనుండునుం బోలె(బ్రధానియై" - శివరాత్రి ఆ. ౨. ప. ౧౫.

గ. సత్యపి రూపవిలాసోపహాసితరతివిభ్రమే లావణ్యవతి వినయవ త్యన్వయవతి హృదయహారిణి చావరోధ జనే" కాదంబరీ. గ. ౧౨.

వ. అమ్మంత్రిభార్య వినయవతి వివేకవతి విభ్రమవతి విలాసవతి సౌభాగ్యవతి లక్షణవతి యౌదార్యవతి గాంభీర్యవతి యన" - శివరాత్రి. ఆ. ౨. ప. ౧౫.

పై గద్యమునందలి సప్తమ్యంతములను జక్కన్న తా బ్రథమాంతములుగ మార్చినాఁడు. మూలమందలి రాజాంతఃపురము నాంధ్రీకరణమున మంత్రిభార్యగా నొనర్చెను.

గ. ఏకం తు తనయముఖకమలదర్శనసుఖం తు పలేభే తథా సంభుజ్యమాన మపి నిష్ఫలపుష్పదర్శనం శరవణ మివాంతఃపుర మభవత్. కాదంబరీ. ౨౭౧-౨౭౨.

గీ. తనయసంతానలబ్ధి దూరవృగాఁగ
విభవసంపత్తి గల్గియు విన్నవోయి
వనితనిష్ఫలపుష్పదర్శనముఁదాల్చి
శరలతాకాననమువోలె జవ్వనంబు. శివ. ఆ. ౨-౧౭

గ. అథ తస్యా స్తాంబూలకరంకవాహినీ సతతప్రత్యాసన్నా మకరికానామ రాజాన మువాచ॥ కా. ౨౮౩.

గ. ప్రథమ మపి స్వామినీ దానవశ్రీరివ సతతనిందితస్ఫురతాశయనాసనస్నానభోజన భూషణపరిగ్రహాదిషు సము చితేషు దివసవ్యాపారేషు కథంకథ మపి పరిజన ప్రయ

త్కాత్ప్రీవ ర్తమానా సశోకే వాశీత్ - కా. గ. ౨౯౬

గ. దేవ హృదయపీడాపరిజిహీర్షయాచ న దర్శితవతీ సా వికారమ్. కా. గ. ౨౯౭

గ. అద్యతు చతుర్దశీతి భగవంతం మహాకాల మర్చితు మితోగతయా తత్ర మహాభారతే వాచ్యమానే శ్రుతం అపుత్రాణాం కిల గతి ర్నాస్తి నవా సంతి లోకాః. కా. గ. ౨౯౮.

వ. ఈదుఃఖంబునకుఁ గారణం బే మని యడుగుట యుం బ్రత్యుత్తరం బీక యూరకున్న దాని తాంబూలకరంక వాహిని యిట్లను- అను ౨. ఆ. ౩౦. వచనముగా.

గ. అపరేతు - - - - ప్రతారణకుశలై ర్ధూర్తై రమానుషోచి తాభి స్తుతిభిః. ప్రతార్యమాణా విత్తమదమత్తచిత్తా నిశ్చేతనతయా తథేత్యాత్మన్యారోపితా లీకాభిమా ననా- - - - అంతఃప్రవిష్టాగభుజద్వయమివాత్మబాహు యుగళం సంభావయంతి. గ. ౨౧౪-౧౬.

గ. దర్శనప్రదానమ ప్యనుగ్రహం గణయన్తి. ౨౧౮.

గ. దృష్టిపాతమ ప్యుపకారపక్షే స్థాపయన్తి. ౨౧౯.

గ. సంభాషణ మపి సంవిభాగమధ్యే కుర్వన్తి. ౨౨౦.

గ. ఆజ్ఞా మపి వరప్రదానం మన్యన్తే. ౨౨౧.

గీ. తత్త్వమానుష కాలోచితంబు లైన
కీర్తనంబుల మైపులకించుకొండ్రు
తా రమర్త్యులుగా మదిఁ దలఁతు రహహ

విత్తమదమత్తచిత్తులై వెట్టిజనులు. శివ. ౨-౯౮.

సీ. అయ్యనీవుచతుర్భుజావతారుఁడ వన్న - - - - ౯౭

గ. మిథ్యామాహాత్మ్యగర్వనిర్భరాశ్చనప్రణమంతి దేవతా భ్యః కించ న పూజయన్తి ద్విజాతీన్ న మానయన్తి మాన్యాన్ నార్చయంత్యర్చనీయా న్నాభివాదయంత్య భివాదనార్హాన్ నా భ్యుత్తిష్ఠంతి గురూన్.

గ. ౭౨౨, ౨౨౩, ౨౪.

ఉ. సంపదఁ బేరికట్టెఁడిపిశాచము సోఁకినమానవుండు పూ జింపఁ డభీష్టదేవత భజింపఁడు సజ్జనులైనవారి మ న్నింపఁడుమిత్రబంధులఁగణింపఁడుధర్మరహస్యముల్విచా రింపఁడు మీ...భరింపఁడహంకరణంబుపెంపునన్.

శివ. ఆ. ౨-౯౫

గ. ప్రసిద్ధ్యచ తరుషండస్య మధ్యభాగే మణిదర్పణ మివ త్రైలోక్యలక్ష్మ్యాః స్ఫటికభూమిగృహ మివ వసుంధరా దేవ్యాః కైలాసమివ ద్రవతా ముపన్నం...చంద్రాతప మివ రసతా ముపేతం హరాట్టహాస మివ జలీభూతమ్... శరదభ్రబృందమివ ద్రవీభూతమేకత్ర నిష్యందితమ్ అచ్ఛో దం నామసరో దృష్టవాన్. గ. ౧౫౬

సీ. "స్ఫటికరత్నగృహంబు సర్వంసహాకాంత
కభిధాంతరంబు దుగ్ధాంబునిధికి-శివ.౩-౨౧

ఇట్టి యుదాహరణముల నింక ననేకములుగాఁ జూడనగును. వేయేల "తమ్మమానుష" "అయ్యనీవు"

"సంపదపేరి" అనుపద్యముల కీగ్రంథమునం దేప్రసక్తియు లేకున్నను గాదంబరీరసాస్వాదపరవశత్వముననే యాంధ్రీకరించె నన్నచో శ్రీనాథకవి కాదంబరి నాంధ్రీకరించుతలంపుననే శివరాత్రిమాహాత్మ్యరచన మారంభించె ననియును, గాశీఖండమునందలి గుణనిధిదుర్గుణవర్ణనమునను శివరాత్రివ్రతప్రభావవర్ణనమునను దనివిసనక సుకుమారచరిత్రమును గల్పించె ననియును విశద మగును గదా?

పైనిజెప్పిన విశేషములం బట్టి యీగ్రంథ ముత్తమప్రబంధములలో నొకటియుఁ బవిత్రగ్రంథములలో నొకటియు ననియుఁ దెలియనగును. ఈగ్రంథ మింతకాలము తాళపత్రములలో ఘుణాక్షరబహుళముగ నింతదనుక (౪౦౦ సంవత్సరములు) ఏరికి నగపడకున్ననునేఁటి కాంధ్రసాహిత్యపరిషత్తువారి యమోఘపరిశ్రమమువలన నాంధ్రలోకమునకుఁ బ్రత్యక్ష మగుట మహాదృష్టవిశేషమే. ఈగ్రంథమును దొలుసారిపత్రికలోఁ బ్రకటించుసమయమునఁ, గీర్తిశేషు లగు శ్రీతంజనగరం దేవరాజసుధిగారు చాలసాయ మొనరించిరి. దీని[redacted]సంస్కరించుటయందుఁ గాదంబరియును శ్రీనాథుని యితరగ్రంథము లన్నియును సహాయము లైనవి. అయిన నింకను గ్రంథపాతములును దోషములు సందేహములు ననేకము లుండిపోయినవి.

ఇట్లే యింక నితరుల కనేకసంస్కరణములు దోఁపవచ్చును. అవియెల్లఁ దృతీయముద్రణమున గ్రహింపఁబడును.

ఇట్లు, బుధవిధేయుఁడు,
కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రి.

ద్వితీయముద్రణపీఠిక.

శ్రీశివరాత్రిమాహాత్మ్యమున కింతత్వరలోనే పునర్ముద్రణయోగము లభించుట కాంధ్రమహాజనులకు శ్రీనాథమహాకవియెడఁ గలభక్త్యాదరములే కారణము. తొలుతటి ముద్రణమై యిప్పటి కించుమించు పండ్రెండేండ్లు గతించినవి. తొలుతటిపీఠికకంటె నీపీఠికయందనేకాధికాంశములు చేర్పఁగల నని విశ్వసించిన నాకుఁ బ్రత్యంతరాలాభము నిరుత్సాహజనకమైనది. అయిన నీగ్రంథము ప్రకటింపఁబడినపిదప ననేకులు పత్రికాముఖమ్మునఁ జర్చించినవిషయములవలనఁ గొన్ని నూత్నాంశములు తెలియవచ్చినవి. వాని నుచితరీతిని వివరింతును.

ఈనడుమ రాజకీయప్రాచ్యలిఖితపుస్తకాలయాధికారులకు "ఈశానసంహిత" యను గ్రంథ మొకటి లభించి

నది. దానియం దీకథకు మూల మున్నది. దానిపరిమా ణము నూఱుశ్లోకములు మాత్రమే. ఆనూఱుశ్లోకములనే యథాతథగాఁ గొని కాదంబరీవర్ణములను జేర్చి మనకవి యింత గ్రంథముగా రచించినాఁడు. ఆమూలమును బట్టి చూడ నిం కొక్క యాశ్వాసము గ్రంథ ముండవలయు నని తెలియుచున్నది, గాని, యది యాతఁ డాంధ్రీకరించెనో లేదో నిర్ణయించుట కాధారము లంతగా నగపడకున్నవి.

తొలుతటిపీఠికలో నీగ్రంథము చిరకాలమువఱ కెవ్వ రు నెఱుఁగ రని వ్రాసియుంటిని. దాని నీక్రిందిరీతిని సవ రించుకొన్న వేఁడెదను.

ఉ. కాయజవిక్రియం బడయఁగానికులంబున సంభవించి
యు, న్యాయము సేయు నేయిటుదురాత్ముఁడు వీఁడు త్రపా
భిమానము, ల్లాయఁగఁ దట్టియుంచు నతిమాత్రములజ్జితుఁ
డైనకైవడిం, దోయజషండ బాంధవుఁ డధోముఖుఁ
డయ్యె నభోంగణమ్మునన్.

శా. ప్రాలెం బశ్చిమశైలశృంగముపయిం బ్రత్యగ్రమార్వాగ
మో, స్నీల త్రింశుకకోరక స్తబకకాంతిన్ భానుమన్మండ
లం, బాలంబించె మరుండు హస్తమున దాఝారాను
లీలావతీ, భ్రూలేఖానిభవిభ్రమాభ్యుదయముం బ్రేత్తు
కోదండమున్.

క. క్రుంకె విభాకరబింబము
పంకజషండములు మొగిడెఁ బ్రత్యగ్వీథిం

౧౦ కేళీతరుపల్లవ
సంకాశచ్ఛాయఁ గొమరుసంజ జనించెన్.

వీనికిఁ బ్రతిబింబములు మనుచరిత్రమునఁ గలవు:—

చ. తరుణి ననన్యకాంత నతిదారుణ పుష్పశిలీముఖవ్యథా
భరవివశాంగి నంగభవు బారికి నగ్గము చేసి క్రూరుఁడై
యరిగెమహీసురాధముఁ డహంకృతితోననిరోషభీషణ
స్ఫురణవహించెనోయననభోమణిదాల్చెఁగషాయదీధితిన్

శా. శ్రేణుల్గట్టి నభోంతరాళమునఁ బాఱెంబక్షుల్ సాంధ్య
పా, షాణవ్రాతముకోష్ణమయ్యె మృగతృష్ణావార్ధులిం
కెంజపా, శోణంబయ్యెఁ బతంగబింబముదిశాస్తోమంబు
శోభాదరి, ద్రాణం బయ్యెఁ సరోజషండములు నిద్రా
ణంబు లయ్యెంగడున్.

పెద్దనార్యుఁడు శివరాత్రిమాహాత్మ్యమును బాగుగా నెఱుఁగు
ననుటకుఁ బైపద్యములు తార్కాణము.

ఆంధ్రీకరణమునందలి విశేషములు తొలిపీఠికలోఁ
జాలవఱకుఁ జూపితిని, గావున, స్వల్పలోపములను మాత్ర
మిటఁ జూపెదను :—

వ. "ఆరాజువకు...నలునకు దమనకుండునుంబోలె" ఆ-౨-౧౫
నలునిమంత్రి సుమతి యై యుండ దమనకుఁ డనుట
ప్రమాదము.

వ. సర్వజగత్ప్రసిద్ధంబు గదా...దశరథుండు దిగ్గజములం
బోలినకుమారుల—ఆ-౨-౩౫.

దిగ్గజము లెనిమిది యైయుండ నాలుగనుట యప్రసిద్ధము. ఆ ౨.౩౩ పద్యము పూర్వోత్తరార్థములకు సంబంధము లేదు.

"బహుదినంబు లమ్మహాసచివు పట్టపు దేవికి" ఆ ౨-౨౦. చివునిభార్యను బట్టపు దేవియనుట సమంజసము కాదు.

శా. "సీమంతోన్నతసంభ్రమంబు వెలయం జేయించె శ్రీ యజ్ఞదత్తామాత్యాగ్రణికన్నృపాలకుఁడు" ఆ ౨-౫౨ యజ్ఞదత్తునిభార్యకుఁ జేయవలసిన సీమంతోన్నయనసంస్కారము నాతనికే రాజు చేయించుటయు నసమంజసము.

క. "పరిషేకాంతరమునఁ దా సరసిరుహాకరము వెడలి" అనంతరము కాని యంతరమైయుండదు. ఆ ౩-౨౩

కాదంబరీభాగముల నందందు బహుళముగఁ జొప్పించినట్లు పూర్వపీఠికలోఁ బేర్కొని యుంటిని. ఇంక నీక్రిందివిషయములనుగూడఁ దిలకింపుఁడు.

కాదంబరిలోని శూద్రకుఁడును దారాపీడుఁడును జేరి యిందు హేమాంగదరూపము నొందిరి. తారాపీడుని పట్టమహిషి విలాసవతి యు శూద్రకుని యంతఃపురమును నిందు యజ్ఞదత్తామాత్యునిభార్య సుశీలగాఁ బరిణమించిరి. కాదంబరిలోని శుకనాసుఁ డిందు యజ్ఞదత్తుఁ డయ్యెను. అందలి చంద్రాపీడవైశంపాయును లిందు విద్యాభ్యాసకా

లమున సుకుమారత్వ మొందిరి. కాదంబరిలో శుకమును దీసికొనివచ్చిన చండాలదారికారూపచ్ఛన్న యగుమహాలక్ష్మి యిందుఁ గథానాయికయగు జనంగమకన్యగా నవతరించినది. అందలిపక్కణము యిందలి పక్కణము. అందలిశబరసేనాపతి మాతంగకుఁ డిందు మాలెతతోఁ గాఁపురమున్న సుకుమారభూమికఁ దాల్చెను. అందలిశబరసైనికు లిందు వృద్ధసుకుమారునిసహచరులు. కాదంబరిలోని తారాపీడుని మహిషి విలాసవతి సంతతి లేక విచారించుట, భర్త యామె నోదార్చుట, తాంబూలకరంకవాహిని గుట్టు చెప్పుట, శివాలయపురాణశ్రుతి, దానధర్మాదు లాచరించుట, గర్భప్రాప్తి, సూతికాగృహాలంకారము, ప్రసవము, ప్రసూతిసమయబలివిధానము, కుమారసంరక్షము, శైశవక్రీడలు మొదలగున వెల్ల దీనియం దట్లే సలక్షణముగ యజ్ఞదత్తునిభార్య విలాసవతి వానికుమారుఁడు సుకుమారుఁడు వీరివిషయమున వర్ణింపఁబడినవి. సీమంతోన్నయనపుంసవనము లిందు స్వతంత్రముగఁ జేర్పఁబడినవి. అధమాధమవాపక్షమున నొక్కపర్యాయమే జరుపఁబడిన యారెండుకర్మలు నానాఁటికే యాంధ్రదేశమునఁ గర్మశ్రద్ధ యడుగంటె నని తెలుపుచున్నవి.

ఈ యంశముల నెల్ల నాలోచించిన నీకవి సూ ము నెట్లు పెంచినాఁడో తెలియఁ గలదు.

దీనికి మూలమగు నీశానసంహితాభాగమును నేనిం కను జూడఁ దటస్థింపలేదు. అది లభించెనేని త్వరలో నేయీ గ్రంథమున కనుబంధముగ నందలివిషయములను గూడఁ బ్రకటింతును.

బుధజనవిధేయుఁడు,

విద్వాన్, కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రి.

శ్రీనాథుని శివరాత్రిమాహాత్మ్యము - శిథిలపూరణము.

శ్రీ డాక్టరు బి రామరాజు, ఎం.ఏ, పి.హెచ్.డి.

శ్రీనాథ కవిసార్వభౌముఁడు రచించిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యమును ఆంధ్రసాహిత్యపరిషత్తు (కాకినాడ) వారు చాలసంవత్సరములక్రిందట ౧౫ వ ప్రకాశనముగాఁ బ్రచురించినారు. లభించిన యేక శిథిలప్రతి యాధారముగా శ్రీ కట్టి సాంబమూర్తిశాస్త్రిగారు దానిని పరిష్కరించిరి. ఆనాఁడు వారికి లభించినది నాలుగాశ్వాసముల గ్రంథమే కనుక శ్రీనాథుఁ డంతే రచించియుండునని యూహించి తమపీఠికలో నటులే వ్రాసిరి. ఒకటి రెండక్షరములు శిథిలములైన చోటులందుఁ బూరించిరి. మిక్కిలిగా శిథిలములైన తావులందుఁ జుక్కల గుర్తులుంచియు ముద్రించినారు. ఇందుల కాంధ్రసాహిత్యలోక మెంతేనియు వారికి ఋణపడియున్నది.

ఇటీవల శివరాత్రి మాహాత్మ్యము తాళపత్రగ్రంథ మొకటి నాకు మెదకుమండలమున దన్నారముగ్రామమున నొక జంగము దేవరకడ లభించినది. వ్రాయసగాని పేరుగాని వ్రాసికొన్న తేది గాని లేవు. తాటియాకుల స్థితినిబట్టియు, లిపినిబట్టియు ఈ ప్రతి వయస్సు 250-300 ఏండ్లమధ్యన నుండునని యూహించుచున్నాను. వ్రాయసగాని పొరపాటులు కొన్నియున్నను, ఇది మిక్కిలి చక్కని ప్రతి. చక్కనిదేకాక సమగ్రమైన ప్రతికూడ. అనఁగా నిది యైదాశ్వాసములుగలప్రతి. దీనిలో నైదాశ్వాసము లుండుటయేకాక ముద్రితములైన నాలుగాశ్వాసములందులేని కొన్నిక్రొత్తపద్యము లధికములుగాఁగలవు. ముద్రితప్రతిలోని శిథిలభాగములన్నియు దీనిలోఁ జక్కగా భద్రముగా నున్నవి మీఁదుమిక్కిలి దీనిలోఁ గొన్నిపాఠభేదములున్నవి. ఈ విధముగా నీ తాళపత్రగ్రంథము మిక్కిలి ప్రశస్తమైనది. పైఁ జెప్పిన నాల్గువిషయములు దృష్టియందుంచికొని నాకు

లభించిన యీ క్రొత్తప్రతి వైశిష్ట్యమును దిఙ్మాత్రముగాఁ బ్రదర్శిం చుటయే ప్రకృత కర్తవ్యము.

1. పంచమాశ్వాసము :— ముద్రితప్రతిలో నాలుగాశ్వాసములే యున్నవి. సుకుమారుఁడు పరమశివుని యనుగ్రహమునఁ బ్రమథుఁడగుట యందలి వృత్తాంతము. చతుర్థాశ్వాసాంతమున మునులు సూతుని "చిన్నవోయి యముండేమి చేసెఁబిదప" అని యడిగిన ప్రశ్నకు సమాధానము పంచమాశ్వాసమునఁగలదు. పంచమాశ్వాసమున ౬౧ గద్యపద్యములున్నవి. యముఁడు చిత్రగుప్తునితో సంభాషించి తన యశక్తాధికారమునుగూర్చి పరమశివునకే విన్నవింప నిశ్చయించుకొని కైలాసమున కేఁగుట, కైలాసవర్ణనము, శివునిస్తుతించుట, సుకుమారుని పాపకార్యములుచెప్పుట, శివుఁడు యమునకు శివరాత్రిమాహాత్మ్యమును శివభక్తుల లక్షణములును జెప్పుట, యముఁడు తనలోకమునకుఁ దిరిగివచ్చి తన భటులకు శివుఁడు చెప్పినవన్నియు మరలఁజెప్పుట యిందలి వృత్తాంతము. పంచమాశ్వాసము ప్రారంభ పద్య మిట్లున్నది.

క. శ్రీదేవత ప్రియసేవక
భూదివిజాశీర్వివృద్ధభూరిశ్రీ పు
ణ్యోదయ! సమస్తజన సం
మోదన శుభకరవసంత! ముమ్మయశాంతా!

2. అధికపద్యములు :— ముద్రితప్రతిలో లేనివి ఈ తాళపత్రములలో నధికముగాఁగొన్ని పద్యములున్నవి. అచ్చైనప్రతిలోనుండి తాళపత్రప్రతిలో లేనివానిఁగూర్చి ముందుగా మనవి చేయుదును. అచ్చుప్రతి ప్రథమాశ్వాసమందలి 96వ పద్యమును, ద్వితీయాశ్వాసమందలి 59, 105 పద్యములును తృతీయాశ్వాసములోని 24, 132 పద్యములును నాకు లభించిన తాళపత్రగ్రంథమునఁ గానరాలేదు.

ఇంక నధికపద్యముల సంగతి, అచ్చుప్రతిలో ప్రథమాశ్వాసము ఆఱవ పద్యము తరువాత ఐదుపద్యములును ఆశ్వాసాంత గద్యమునకు ముందొక మాలినీవృత్తమును, ద్వితీయాశ్వాసము 102వ పద్యము తరువాత ఐదుగద్యములును, తృతీయాశ్వాసము 43వ పద్యము తరువాత నొకపద్యమును 121వ పద్యము తరువాత నెనిమిది గద్యపద్యములును. చతుర్థాశ్వాసము 9వ పద్యము తరువాత నాఱు గద్యపద్యములును, ఈ తాళపత్రప్రతిలో నధికముగాఁగలవు ఇట్టి యధికపద్యములం దొండు రెం డుదాహరణములు.

ముద్రితప్రతి ప్రథమాశ్వాసము ఆఱవపద్యము తరువాత తాళపత్రప్రతిలో వీరభద్రస్తోత్ర మిట్లున్నది.

క. యుక్తాయుక్త నిరీక్షణ
శక్తుఁడు గాఁడితఁ డన కజస్రము కరుణా
సక్తమతి మమ్ముఁ బ్రోవుము
భక్తపరాధీన! వీరభద్రస్వామీ!

ద్వితీయాశ్వాసమునుండి మఱియొకపద్యము. యజ్ఞదత్తుఁడు సుశీలాదేవి సమక్షమున సుకుమారుని సంభోధించి యిట్లనుచున్నాఁడు.

గీ. అన్న! సుకుమార! యేలయ్య! యనుదినంబు
గొఱకుఁ దనమున ధూర్తులఁగూడి తిరిగె
దకట! మాయమ్మఁగాంచె నిన్నధికనియతిఁ
గోరి వీరవ్రతంబున గొడ్డు వీఁగి

(పై పద్యము రెండవపాదము "గోరుకుందనమున ధూర్తులంగూడి తిరిగె" అనికలదు. ఈ పాదములోని మొదటిపదము గోరతనమో లేక గొఱకుఁదనమో తెలియదు. నేను మాత్రము గొఱకుఁదనముగా దిదినాను.)

3. శిథిలపూరణములు :— ముద్రితప్రతిలో శైథిల్యము-లనేకములు గలవు. వీని నన్నింటిని ఈ క్రొత్తతాళపత్రప్రతి ద్వారమునఁ బూరించుకొనవచ్చును. ఇట్టివానిలోఁ గొన్ని యుదాహరణములు. శిథిలపూరణములు కుండలీకరణములందుఁ గాంచనగును.

1. ప్రథమాశ్వాసము ప్రథమ పద్యము ప్రథమపాద మిట్లు పూరింపనగును.

శా. శ్రీ (గౌరీ స్తనగంధసారఘుసృణశ్రీ) వాసితోరస్స్థలీ.

2. షష్ఠ్యంతములందు మొదటిపద్యము పూర్వార్ధ మిట్లు పూరింపనగును.

క॥ (సత్యహరిశ్చంద్రునకును
నిత్యాప్రతిమాన) దాన నిర్మలమతికిన్.

3. ప్రథమాశ్వాసము ౫౬ వ పద్యము మొదటిపాద మిట్లు పూరింపనగును.

ఉ॥(ఎక్కడఁబోయెనో ధరణి యిందువిభాకరు) లెం దణంగిరో

4. చతుర్థాశ్వాసము ౫౦ వ పద్యము నాల్గవపాద మిట్లు పూరింపనగును.

రాజు (చెడుట యెఱుఁక) రా మదించి.

4. పాఠాంతరములు :— ముద్రితప్రతితో నీ క్రొత్త తాళపత్రప్రతిని బోల్చిచూడఁగాఁ బాఠభేదము లనేకములు కనఁబడినవి. కొన్నిచోట్ల ముద్రితప్రతి పాఠములే సమంజసముగా నున్నవి. మఱి కొన్నిచోట్లమాత్రము తాళపత్రప్రతిలోని పాఠములే సమంజసముగా నున్నవి. ఇట్టివానికిఁ గొన్నియుదాహరణములు. అధోరేఖాంకిత పదములకు కుండలీకరణమునందలి పదములు తాళపత్రప్రతిలోని పాఠాంతరముగా గుర్తింపఁ బ్రార్థన.

1. ప్రథమాశ్వాసము 75వ పద్యము.

గీ॥ పాన్పుడిగ్గవు దురవలేపమున నెఱేఁగి. (నీవు)

2. ప్రథమాశ్వాసము 77వ పద్యము.

గీ॥ దంభక్రోడావతార ముద్ధతివహించి. (కోలా)

3. ప్రథమాశ్వాసము 95వ పద్యము.

గీ॥ సంభవించె మహాస్తంభ శంభుమూర్తి. (నలస్తంభ)

4. ప్రథమాశ్వాసము 105 వ పద్యము.

గీ॥ కలదు నీకనపాయంబు కాలకంఠ.

(కలదె నీకు నపాయంబు)

5. ద్వితీయాశ్వాసము 62వ పద్యము.

గీ॥ కట్నమిచ్చె నృపాలుండు కన్నుదనియ (కట్టనిచ్చె)

6. ద్వితీయాశ్వాసము 78వ పద్యము.

ఉ॥ అక్షయ వర్ణితాఖ్యుఁడు గరంబు సువర్ణలతానిబద్ధమున్.

(రక్షకుఁ బుండరీక నఖరంబు)

7. తృతీయాశ్వాసము 133వ పద్యము.

ఉ॥ మంగళగీతవాద్య పరిమండిత మంద్రకరుండలీకళా.

(ముద్రికకుండలీ)

8. చతుర్థాశ్వాసము 3వ పద్యము.

క॥ కలకల వింకల కోమల. (కలవింకంబుల)

9 చతుర్థాశ్వాసము నాల్గవపద్యము.

సీ॥ సమదకాంతారకాసరయూధ సమ్మర్ద సంభూత

డిండీరశకలవాహి. (రోమంథ)

10. చతుర్థాశ్వాసము ౬౫వ పద్యము.

గీ॥ దానములు పెక్కుఁజేసిన దానఁగాని. (దోసములుఁజేసె) ఇట్టి పాఠాంతరములింకను పెక్కు గలవు. నాకు లభించిన ఈ తాళపత్రప్రతి వైశిష్ట్యమును దిఙ్మాత్రముగానైనను ఈ వ్యాసమునఁ బ్రదర్శింపఁ గలిగినాననుకొందును.

శ్రీరస్తు.

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము.

(సుకుమారచరిత్రము)

ప్రథమాశ్వాసము.

ఇష్టదేవతాప్రార్థనాదికము.

శా. శ్రీ - - - వాశ్రితోరస్థలీ
నాగాధీశవిశిష్టసంస్తవలసన్నాళీక పాదద్వయ
ప్రాగల్భ్యం డగుశంకరుండు మనుచుం బ్రత్యక్షమైయె
ప్పుడున్। యోగీంద్రాఖ్యుని ముమ్మడీంద్రసుతుని న్నాద్య
క్తశాంతాత్మునిన్. .

శా. శ్రీరామారమణుండ శేషజగతీక్షేమంకర ప్రక్రియా,
భారాయత్తమనస్కుఁ డార్యజనసంభావ్యుండుభవ్యాత్ముఁ
డై, గారామారఁగ నమ్మమాంబికసుతున్ గౌరీశభక్తా
గ్రణిన్, ధీరున్ముమ్మయశాంతుని న్ననుచుసం దీర్ఘాయుర
ర్థాఢ్యుఁ గన్.

ఉ. నాలుగు మోములందనర నాలుగు వేదములభ్యసించుచున్
నాలుగునై దురూపముల నవ్యసుఖ ... చేసియున్, ఆలిని

బుక్కిటందిడి విహాయసవీథిని నంచ నెక్కి తాఁ, జాలఁ
జరించుబ్రహ్మఘనశాంతుఁడుశాంతనఁ బ్రోచుఁగావుతన్.

చ. హరిహరపద్మజాదులగునాద్యులుసంతతభక్తియుక్తులై
చిర మగునిష్టసంపదలఁ జేకొని లోకములన్ సృజింపఁగా
నరుదుగఁ బ్రేమఁ బ్రోవలయమందఁగఁ జేయఁగఁగర్తలై రినీ
పరమమహనీయతత్త్వమనివార్యము సద్గుణశీల పార్వతీ.

గీ. మదనుఁ గన్నతల్లి మాధవునిల్లాలు
బ్రతుకు లెల్లఁ దానె పట్టిచూడ
ముఖ్యమైనలక్ష్మి ముమ్మయశాంతాత్మ
మందిరంబునందు మసలుచుండు. ౫

ఉ. కవికవితాబ్ధిలోనముఖగహ్వరమోడయుజిహ్వాత్రెడ్డహ్మ
త్వవనుఁడు పీలికాఁడు మృదుభాషలు రత్నము......
......మాత్రవర్తకునికై పడి నీకు విశేషసత్కృతుల్
గవయఁగనిచ్చెనీవలనఁగ వ్యసుఖస్థితియిచ్చుఁగావుతన్.

సీ. బాణు నద్భుతశాస్త్రబహుకలాపారీణుఁ
బ్రకటవరకవితా - - -
- - - - గాంభీర్యబంధానుబంధవి
స్ఫురితమహోన్నతిస్తోము సోముఁ
జిరతరమతిభద్రుఁ జెన్నారిశివభద్రు
ఘతులగుణసాంద్రు నమ్మయూరు
వరనీతిచాతురీవాగ్భ్యాతిశివభూతి
... మోఘుమాఘు

ఘనవినూత్నవికాసు శ్రీ కాళిదాసు
దండి కావ్యానులాపవాగ్దండి దండిఁ
జిత్రవాగ్జృంభణప్రఖ్యుఁ జిత్రపాఖ్యుఁ
దగిలి మలహణు బిలహణు - - ౭

ఉ. ఉన్నతమైన యాంధ్రకవితాకర్తలనెంతయుఁ బ్రోడలైన యా
నన్నయభట్టు తిక్కకవినాయకుఁ డెఱ్ఱన శంభుదాసు -
. ... - . .
- -శాస్త్రముల సంఘట - - కన్. ౮

క. కృతిపతు లసుకవిముఖ్యుల
సతతముఁ గొనియాడి వారిసన్నుతి - -
- - - -
- - - - ౯

క. - -కోటుల
తెలుఁగదె యని తప్పు దెల్లఁ దీర్తురు వశులై
యెఱుఁగరు సుకవులఁ గుకవులు
కఱకులు వలుకుటయ నేర్పు గర్వప్రౌఢిన్. ౧౦

ఉ. పద్యగణాక్షరప్రకరభావరసార్థగుణా... శబ్దపదహేతు
కలాగననత్క్రియాఢ్యమై, యాద్యులు చన్నమార్గమున
నావడిప్రాసవిడంబబంధమై, చోద్యముగాఁగఁ జెప్పు
కృతి శ్రోత్రసుఖావహ మెల్లచోటులన్.

శా. ... ... సంభూతకస్థానమై, ఖ్యా
తంబై బుధహృద్యమంగళకవీంద్రాచార్యసంసేవ్యమై,

యాతార్క సుధాంశువై కమలజాతాకల్పమై యొప్పు
డున్, జ్యోతిశ్చక్రముఁ బోలెఁ గ్రాలవలదా సోం..౧౨

వ. అని యిష్టదేవతా ప్రార్థనంబును గురుప్రశంసయుఁ గవీ
శ్వరప్రస్తుతియుఁ గుకవి నిరాకరణంబునుం జేసి యొక్క
కవితావిధానంబు శైవంబుగా సుకుమారచరిత్రంబు --
శిష్యస్త్రీ శ్రీపర్వతస్వయంభూశ్రీ ... చక్రవర్తి శ్రీమన్మల్లి
కార్జున శ్రీమహాదేవుని ముఖమండపంబున సుఖాసీను
లయి యంచుగండస్పర్ధ్వమహా ..భక్తప్రకరంబులును
విజయసధ్యత్తు లగు శుద్ధక్షత్రియులును, ధనపతిసమా
నసంపద్భాసితు లగు వైశ్యులును, సిగ్వక్రపరాక్రము
లగు వీరభటులును, శంకరపూరాధ్యశిష్యులును, స్థానా --
యోగంబును, గుండలి దండలాసక ప్రేరణి ప్రేంఖణాం
బులైన చతుర్విధనృత్తగీత వాద్యాభిజ్ఞులును, గళావిలా
సకరుణాబంధురబంధభేదంబుల గంధర్వసంగరప్రవీణు
లయిన ... సియుండ శ్రీశాంతాభిషేకాపృత్రియతీశ్వ
రుండు శివకథావిధానంబులఁ బ్రొద్దులు పుచ్చుచుఁ దన
మూలభృత్యుం డగు పుష్పలఘుముమ్మడి దేవయ్యశాంతు
నిం గనుంగొని నీ పేరన...కవిత్వంబున నికథ యుపన్య
సింపుమన మహాప్రసాదం బని సత్త్వ విసార్వభౌముం డగు
శ్రీనాథకవివరేణ్యుని కృపావిశేషంబునం గాంచి శ్రీమన్మ
ల్లికార్జునమహాదేవ ... అంచుగండముఖ్యవరణా...
లోష్టయేకోరామేశ్వరపండితారాధ్యాదిచాతుర్వర్ణ్యం

బులుం గలిగిన మ . యందు...బందిన మల్లినాథ
గురుండు - - - - ౧౩

సీ. (లింగార్చ)సత్క్రియాలీల నేప్రొద్దును
గరికాలచోడని కరణివాఁడు
జంగమారాధనసక్తమైన
- - - -
- - - - -
- - య్యసరణివాఁడు
వరధర్మచాతురీ వైభవఖ్యాతిచే
సేనమరాయని చెలువువాఁడు
ననఁగ నిద్ధాత్రి నింపారు సకలకళల
సకలనిర్మాణవిద్యాప్రశస్తుఁ డనఁగ
మానితైశ్వర్యసంప్రాప్త - - -
మల్లికార్జునయోగిసమాజపరుఁడు. ౧౪

క. ఆతనివంశంబునఁ బ్ర
ఖ్యాతిగఁ జరితప్రతాపకలనాధర్మం
డాతతవిక్రమశీలుఁడు
భూతలమునఁ గొమ్మవిభుఁడు పొలుపై వెలసెన్. ౧౫

సీ. చేపూరిభీమేశుఁ జెలువార గుండెలఁ
బూజ గావించినపుణ్యమూర్తి
కడిమిమై నిరువత్తుగండనిచే మల్లి
కార్జునకుత్సలం బర్థిఁ బడసెఁ

గొలని రామారెడ్డివలన లింగాల
- - - - రిమెతోడ
భక్తిరాజాఖ్యచేఁ బర్వతేశ్వరునకు
నర్పించెఁ జెరువాడు నాతుకూరు
ధరణిఁ ద్రిపురాంతకున కాముదాలపల్లె
రాయవేశ్యాభుజంగువల్లావ యిచ్చె
నిట్టి పౌరుష - - - -
పోలిదేవయ్య చెన్నారుఁ బుణ్యమూర్తి. ౧౬

ఆగురుస్వామి నిజవంశానుచారంబునకుం దగిన తలోద
రిం బరిణయంబయ్యె నంత. ౧౭

గారీతలోదరి గాఁబోలు నీభా
- - యుండు
శ్రీలక్ష్మి గాఁబోలుఁ జెలువసౌభాగ్యంబు
దిక్కుల నెల్లను బిక్కటిల్లు
వాగ్దేవి గాఁబోలు వర్ణితబహుశాస్త్ర
పాండిత్యవిస్ఫూర్తిఁ బరిఢవించు
నింద్రాణి గాఁబోలు నిందునిభాస్య...
..ఖ్యాతిచేఁ బరఁగుచుండు
ననఁగ నేప్రొద్దు గుణముల నతిశయిల్లి
పరఁగ శ్రీశైలనాథునిపట్టనమునఁ
బోలిదేవయ్య కులసతి పుణ్యచరిత
ముదితసజ్జననికురుంబ ముమ్మమాంబ. ౧౮

ఉ. పోలయమమ్మమాంబికలు పుణ్యచరిత్రుల భక్తియుక్తులం
బోలఁగఁ,గాంచి రేడ్వురను బుణ్యఋషీశ్వరసప్తతుల్యులం
బోలినపుత్రసప్తకము భూతహితార్థగుణప్రవృత్తికై
లాలితవిక్రమోన్నతుల లక్షణదివ్యవిచక్షణాత్ములన్. ౧౯

సీ. రామామనోహరరతిరాజనిభుఁడు శ్రీ
మల్లినాథాఖ్యుండు మహిమ వెలయ
- - చారనిర్మలస్వాంతుండు
శ్రీగిరినాథయ్య చెలువు మీఱఁ
బరమశైవాచారపాండిత్యగరిమల
సెట్టిదేవాఖ్యుఁడు చెన్ను మీఱు
వైభవప్రఖ్యాతవరహరిశ్చంద్రుండు
భీమేశ్వరస్వా - - -
వెలయ ముమ్మడిదేవయ్య వినుతకీర్తి
ఘనుఁడు కొమరగిరీంద్రుండు గలిగియుండు
- - పోతలింగాఖ్యుఁడు పొలుపు మీఱు
సప్తఋషులకు నేప్రొద్దుసములు- ౨౦

క. - - -
- - - గావలసెను
కారణజన్ముండు...వ్రూరకి -
- - - - ౨౧

సీ. లింగార్చనక్రియా...చెల్లించు
విఖ్యాతి...య్యుదండా... వాఁడు

- - - -

- - - -

పరమలింగధ్యానపారీణసద్బుద్ధి
నల్లమప్రభులీల నలరువాఁడు
రుచ్యర్పణక్రియారూఢి సిద్ధారణి
మాదరచెన్నయ్య (మహిమవాఁడు)
చెలఁగె గురులింగజంగమసేవకుండు
మల్లికార్జునశివునకు మంత్రి యనఁగఁ
దూర్పునాఁడెల్లఁ బాలించునేర్పరతఁడు
శ్రీసమేతుండు పోలయసెట్టివిభుఁడు. ౨౨

వ. అమ్మహాత్ముండు దనవర్ణనంబునకుం దగినవర్ణనీయ యగు
సాధ్వి వివాహంబయ్యె నంత. ౨౪

సీ. పార్వతిమూర్తియు భారతీదేవియు
నిందిరరూపంబు నింద్రుసతియు
రోహిణీదేవియు రుక్మిణీదేవియు
స్వాహాస్వధాత్తులశక్తిచయము
గంధర్వసతులును గందర్పుభామయుఁ
(గశ్యపు)సాధ్వులుఁ గ్రతువుసతులు
వరవసిష్ఠునిరాణి ధరఁ గుంభసంభవు
రామయు నాదిత్యరమణిఁ గూడి
ధరణి నొక్కటఁ బుట్టించెధాత యనఁగ
మగువ సెట్టిదేవాఖ్యనిమారమాంబ

(సకలసద్గుణవి)ఖ్యాతసారసౌఖ్య
మహితపంచాక్షరీమంత్రమానసాత్మ. ౨౪

క. సెట్టియమారమ గాంచెను
దట్టుల భీమయ్యఁ బ్రోలధరణీధవునిన్
మట్టురగండని ముమ్మయ
సెట్టన విలసిల్లువీరశేఖరు నర్థిన్. ౨౫

క. పారావారగభీరుఁడు
నారీజనమన్మథుండు నరనుతుఁ డనఁగా
ధారణి సెట్టియభీముఁడు
వారక వర్ధిల్లు నెపుడు వైభవ మలరన్. ౨౬

క. లాలితవైభవశీలుఁడు
లోలాక్షీమన్మథుండు లోకఖ్యాతుం
డాలోలచరిత్రుఁడు ధరఁ
బ్రోలామాత్యుండు వెలసెఁ బుణ్యోదయుఁడై. ౨౭

సీ. పంచాక్షరీమంత్రపారిజాతోద్భూత
ఫలము లేగురుపుసంభాషణములు
వీరశైవాచారవిమలమార్గానూన
శాశ్వతం బేగురుస్వామిమహిమ
నిఖిలదేశాధీశనివహప్రమేయక
పాత్ర మేగురుమూర్తిపాదయుగళి
శంకరపూజాప్రశస్తదీక్షాజనా
(హ్లాద మేగు)రువుహస్తాంబుజాత

మనఁగఁ బండితచెనమల్లికార్జునసుతుఁ
(పౌత్ర)రత్నంబు సెట్టియప్రభుసుతుండు
మారమాంబాతనూజుఁడు మహితయశుఁడు
వెలయు ముమ్మడిదేవయ్య వినుతకీర్తి. ౨౮

ఉ. శ్రీగిరి(తూర్పుభాగ) మునఁ జెన్నగుభక్తిమహత్త్వ...
- -గమ వేదశాస్త్రముల నంచితధర్మకథాప్రసంగవి...
- -విశేషసూత్రముల నాయతశక్తి సుభక్తియు -
... ... చెప్పెదు నెప్పుడున్. ... ౨౯

క. వార - - -
సారార్థము లయినకృతుల సభలోపలఁ దా
గారామారఁగఁ బలికిన
శారద యీరూపనంగ జగతిఁ (జరించున్). ౩౦

సీ. - - -లాఖ్యమాన
భీకరుండు - -
(బసవశ)ంకరుండు పరవాదిమండూక
భయదపన్నగుండు భక్తిఘనుఁడు. ౩౧

క. పీతాంబరుఁ బాలియించిన
ఖ్యాతచరిత్రుండు జైనకాకోదరతా
ర్క్ష్యాతతబిరుదాంకుఁడు సం
జాతప్రవిలీనబిరుదసమ్మతుఁ డెలమిన్. ౩౨

చ. పరిణయ మయ్యెఁ గాంతఁ గులభామిని రుద్రయపుత్రి
శాంకరిన్, సరసకలాభిరామ కులసంస్తుత (పుణ్య)

చరిత్రయుక్తయై, యరయఁగఁబుట్టినట్టి త్రిపురాంబిక
కూఁతురుభాగ్య దేవతం,బరమపతివ్రతానిలయ భాసుర
నిర్మలగాత్రి నర్థిమై. 33

సీ. పరమపాతివ్రత్యభావంబుఁ దలఁపంగ
గౌరి గాఁబోలు నీకాంత తలఁప
సకలసంపత్స్ఫూర్తిచాతుర్యమహిమల
నిందిర గాఁబోలు నిందువదన
సకలవిద్యాప్రౌఢి సడిసన్న గరిమల
భారతి గాఁబోలు భామ యెపుడు
సర్వలక్షణగుణసంపన్నతోన్నతి
నింద్రాణి గాఁబోలు నిగురుఁబోణి
యనఁగ నిర్ధాత్రి నేప్రొద్దు నతిశయిల్లెఁ
బరఁగ ముమ్మడిదేవయ్యభామ జగతిఁ
గామితార్థకసంధానకల్పవల్లి
యుజ్జ్వలద్గుణనికురుంబ యొమ్మమాంబ. 34

ఉ. ముమ్మడిదేవచంద్రునకు ముఖ్యతలో దరియొమ్మమాంబకు
...మ్మగవేదశాస్త్ర పరి- - - శుద్ధయుక్తికిన్
ఇమ్మహి నెల్లవారలకు నీప్సితవస్తువిధాయియై ధరన్
సమ్మతినుద్భవిల్లెఁబర శాంతుఁడు శాంతనవాగ్రగణ్యుఁడై.

సీ. పరవాదిమత్తేభపంచాననాఖ్యుండు
పరవాదిమండూకపన్నగుండు
పరవాదినవమేఘపవమానధీరుండు
పరవాదిసాగరబాడబుండు

పరవాదికుత్కీలభాసురదంభోళి
పరవాదికేంధనపావకుండు
పరవాదిచయతమఃపటలోగ్రభానుండు
పరవాదిభోగిసుపర్ణుఁ డనఁగఁ
జటులమై నకోలాహలసమరబిరుద
ఘనుఁడు సంగ్రామపార్థుండు వినుతియశుఁడు
శుభుఁడు ముమ్మడిదేవయ్యసుతుఁ డనంగ
వెలసె శాంతయ్య విక్రమవీరవరుఁడు. ౩౬

గీ. వేడ్కఁ గవిసార్వభౌముని విమలచరిత
స్కాందపౌరాణికం బైనకథలలోన
ఘనత శివరాత్రిచరితంబుఁ దెనుఁగుగాఁగఁ
గరుణఁ జేయుము శ్రీనాథకవివరేణ్య. ౩౭

వ. అనవుడు నమ్మహీసురాగ్రగణ్యుండు కమలనాభామాత్య
పౌత్రుండును మారయామాత్యపుత్రుండును నగు శ్రీనాథ
కవివరేణ్యుండును సంతుష్టమానసుండై శాంతిస్వామి
యొసంగిన కర్పూరతాంబూలజాంబూనదాభరణంబులు
స్వీకరించి స్కాందంబున నీశానసంహితం జెప్పంబడ్డ
యురులింగోద్భవంబును శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబును...
కథావిధానంబున కథీశ్వరుఁగా శాంత - ౩౮

షష్ఠ్యంతములు.

క. - - -
- దాననిర్మలమతికిం

కృత్యాకృత్యవివేకికిఁ
బ్రత్యర్థిద్విరదదళనపంచాస్యునకున్. ౩౯

క. రామామన్మథమూర్తికి
రామత్రయలీలమతికి రమ్యాత్మునకున్
సోమవ్రతవరకాంతికి
భీమజయోత్కటవిశేషభీకరమతికిన్. ౪౦

క. శైవాగమశాస్త్రాది
ప్రావీణ్యాగణ్యపుణ్యభరితాత్మునకున్
భావాభావవివేకికి
భావితవంశావతారపరమాత్మునకున్. ౪౧

క. జంభాంతకవైభవునకు
సంభృతశాస్త్రప్రతాపశైలోన్నతికిన్
శుంభత్ప్రాభవరతికిన్
దంభోళిస్ఫురితతీవ్రతరఖడ్గునకున్. ౪౨

క. వరముమ్మయశాంతునకుం
బరమపరజ్ఞాననిధికిఁ బావనమతికిన్
నిరుపమవిక్రమయశునకుఁ
గరుణారసపూరితాత్తకలితాంగునకున్. ౪౩

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధియు నభిమతార్థసిద్ధియు సత్య
ధర్మక్రియావృద్ధియు నగున ట్లష్టాదశవర్ణనాగర్భంబుగా
నత్యాశ్చర్యకరం బై యుండ నా రచియింపం బూనిన
కథానిధానంబు సకలపాపనిర్ముక్తంబై సర్వవస్తుసంధా

నం బై సర్వలక్షణసంపన్నం బై సర్వాగమామ్నాయానం
భావితసంస్తుత్యంబై పరమధర్మోత్కృష్టంబై పరమేశ్వ
రప్రియంబై పార్వతీమనోహరంబై శ్రీనాథసేవితంబై
బ్రహ్మరుద్రదేవతాది సంస్తూయమానం బై శోభిల్లు
నిష్పుణ్యచారిత్రంబు దశదోషవివర్జితంబై ... నానేర్చిన
విధంబున రచియించెద నది యెట్టిదనినఁ బూర్వోక్త
మార్గంబునఁ బరిపూర్ణంబై యథావిధి శోభిల్లు నిష్పుణ్య
చారిత్రంబుఁ బోలినట్టి ధర్మక్షేత్రంబును మహాతీర్థంబును
నగుగంగాకాళిందీసంగమంబున సంశ్రితాత్ములు సత్య
వ్రతపరాయణులు నగుశౌనకాదిమహామునులు దీర్ఘసత్
త్రంబునందుఁ గూడి యుండంగ వేదవ్యాసప్రియ
శిష్యుండు రోమహర్షణతనయుండు పౌరాణికుండు సూ
తాన్వయసంభవుండు సూతుం డేతెంచిన సంహృష్ట
మానసు లయి యమ్మహామును లాసనార్ఘ్యపాద్యాదు
లం బూజించి యతని కిట్లనిరి. ౪౪

సీ. సర్వజ్ఞ రోమహర్షణతనూభవ సూత
యఖిలపురాణవిద్యాప్రగల్భ
పంచావయవయుక్తభవ్యకావ్యవిదగ్ధ
యాశ్చర్యహేతువు లైనకథలు
రత్నాకరమునందు రత్నంబులునుబోలెఁ
గలవు నీయందుఁ బొగడ్త గాదు
నీవెఱుంగనివిద్య లీవిశ్వమున లేవు
తర్కించి యెన్నివిధములఁ జూడ

నుత్తరోత్తరసత్కృత్య మొప్పనీకుఁ
గాలనిర్ణయకలన నీకరతలంబు
పూర్వమున మేము సేసినపుణ్యమెల్ల
ఫలితముగ నేఁగుదెంచితి † ప్రార్థనంబు. ౪౫

వ. వేదంబులు నాలుగంగంబు లాఱు మీమాంసాన్యాయవిస్తరపురాణధర్మశాస్త్రంబు లాయుర్వేదధనుర్వేదంబు లర్థశాస్త్రంబు లన నష్టాదశవిద్యానిధానంబులకు నాదికర్త సదాశివుం డాశూలపాణి యమ్మహాస్థానంబులు బ్రహ్మ కుపదేశించె ననంతరంబు శంకరాజ్ఞాప్రచోదితుండై కృష్ణద్వైపాయనాభిధానంబున ననాదినిధనుండు పుండరీకాక్షుండును, నరణియందు వైశ్వానరుండునుం బోలె ద్వాపరాంతంబున సత్యవతియందావిర్భవించె వేదార్థోపబృంహణార్థంబు సర్గప్రతిసర్గవంశమన్వంతరవంశానుచరితంబు లనుపంచలక్షణంబులం గలిగి బ్రాహ్మంబు వైష్ణవంబు శైవంబు భాగవతంబు భవిష్యంబు నారదీయంబు మార్కండేయం బాగ్నేయంబు పాద్మంబు బ్రహ్మకైవర్తంబు లైంగంబు వారాహంబు స్కాందంబు వామనంబు కౌర్మంబు మాత్స్యంబు గారుడంబు బ్రహ్మాండంబు లను మహాపురాణంబులు పదునెనిమిది గల్పించె నవియును. ౪౬

గీ. గ్రంథసంఖ్యఁ బురాణసంఘంబు గూడి
నాల్గులక్షల నీపురాణములలోన

---

† తప్రార్థనంబ.

నూఱువేల్గ్రంథములలోన నుతివహించి
శ్రీమహాస్కాందసంహిత శివునిఁజెప్పు. ౪౭

వ. అందు శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబు చెప్పంబడియుండు నమ్మహావ్రతం బెట్టిదెవ్వ రాచరించి రేఫలంబు నొసంగు నాకుం బరిపాటి తేటపడ వివరింపు మనిన నక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునుల కి ట్లనియె. ౪౮

ఉ. తాపససార్వభౌములు సదాశివరాత్రిమహావ్రతంబుదో
షాపహృతిక్రమంబు వినుఁ డాదరణంబున నేను సద్గురు
శ్రీపదపద్మము ల్దలఁచి చెప్పెద శంకరసంహితాకథా
దీపితభవ్యమార్గమును దేటపడ న్మదిలింటికుండియున్.

గీ. ప్రళయకాలంబుతుదఁ గాళరాత్రి చనిన
నపరమగుసర్గమునకు బీజాంకురంబు
శీతమును నుష్ణమును గాఁగఁ జలువచిలువ
గంధవాహంబువీఁచు నిర్గంధ మగుచు. ౫౦

సీ. మూలముట్టుగను నున్మూలనంబును బొంది
మహిధరంబులురూపుమాలియుండఁ
ద్రిభువనంబులును జలతృణరాశియునుఁ బోలె
సప్తార్చిచేత భస్మంబు గాఁగఁ
బుష్కలావర్తకాంభోధరంబులు వృష్టి
విశ్వప్రపంచంబు వెల్లిగొనఁగ

భూర్భువస్స్వర్లోకములు మహర్లోకంబు
జనలోక మెక్కి విశ్రాంతి మెఱయ
సఖిలదిక్కులు ముంచి బ్రహ్మాండగోళ
మప్పళించుచు...సప్తార్ణవములు
నిండికొనియుండఁగా రిత్తనింగితోడఁ
గొంత కాలంబు శూన్యమై గొడ్డువోయె. ౫౧

వ. అప్పుడు బ్రహ్మ నారాయణుం డై శివయోగముద్రా ముద్రితలోచనుం డగుచు సముద్రంబునడుమం బవ్వళించిన. ౫౨

క. జనలోక మెక్కి సిద్ధులు
వినుతించిరి జలధిసలిలవీచీరింఖ
ద్ఘనజాతయోగనిద్రా
వినిమీలితదీర్ఘనయను విషధరశయనున్. ౫౩

గీ. దేవతలు సంస్తుతింపఁగఁ దెల్లవాఱెఁ
గల్పసంహారకాలంబు కాళరాత్రి
యంతమేల్కని కూర్చుండె నాదిపురుషుఁ
డాదిమబ్రహ్మ జగము సేయంగఁదలఁచి. ౫౪

గీ. అభినవోన్మేషజిహ్మ మైనట్టిదృష్టి
ఁదిశలు వీక్షించెఁ ద్రిభువనాధీశ్వరుండు
చింతనొంది లోకంబు సృజింప వెఱవు
హృదయమున... ౫౫

ఉ. - - - - లెందణంగిరో
చుక్కలసుద్దియెద్దియొకో చూడఁగఁగందుమె పర్వతంబులన్
దిక్కులచాయ లెవ్వియని ధీరత నల్విటుచింత(నొందఁగా)
- - - హ్మాతివిశ్వము ముంచియుండఁగన్.

క. అంతఃకరణంబున నటు
చింతిలి యుండుచుఁ బ్రపంచసృష్టికిని గ్రియో
దంతము లేక దుర్వ్యథ
సంతనకట్టుఁగ విధాత చాలం డయ్యెన్. ౫౭

వ. వెండియు బహువిధంబుల నూహాపోహ లొనర్చియుఁ బుండరీకసంభవుండు భువననిర్మాణక్రియారంభంబునకు నుపాయంబుఁ గానక చీకాకుపడి కాకోదరగ్రామణికంఠగ్రైవేయు భగవంతుం గృతాంతఘస్మరు సంస్మరించి తత్ప్రసాదంబున వసుంధరాగోళంబు మహాంధకారమగ్నం బగుట యెఱింగి యజ్జగద్ధాత్రుల నుద్ధరింపం దలంచి. ౫౮

సీ. క్రోడాకారము* దాల్చికంఠభవఘుర్ఘురధ్వానపరిస్ఫూర్తి బా
తాళక్రోడమహాకటాహము సముద్ఘాటింపఁ డత్కుంధరా
గోళస్థాయిని యైనభూమి పృథుపక్ష్మాజ ప్రదేశంబున స్లీ
లాసత్త్వలకాంకురంబులెగయన్వెన్నుండు మున్నీటిలోన్.
గీ. లోఁతుమున్నీటిలోపల నీఁతలాడెఁ
గూటక్రోడావతారుఁడై కైటభారి

---

* దాల్చ్రెఁగంఠ.

చటులవాలకశాఘాతసంప్రభూత
నీరమందూస్వనంబున నిఁగి యద్రువ. ౭౦

సీ. కాఁడిపాటిన మేనిగరులు బ్రహ్మాండంబు
కనుపపూబంతి కక్కజముదోఁప
ఖురపుటంబునఁ గీలుకొని మేరుకుధరంబు
మువ్వలోపలి టాతిమురువువడయ
దీర్ఘకంఠకఠోరఘుర్ఘురస్వనమునఁ
బాతాళగోళంబు బాతలింప
నీలాంబుదశ్యామనిబిడదేహచ్ఛాయఁ
బ్రళయాంతకాలంబు దొలకరింప
సప్తపాతాళముల క్రిందఁ జాఁగిపడిన
యవని నెత్తె నిశాలదంష్ట్రాంకురమున
నభినవస్తబ్ధరోమదివ్యావతారుఁ
డంబురుహాలోచనుండు కల్పాదియందు. ౭౧

వ. ఇవ్విధంబున మహాపర్వతసన్నిభంబును నీలమేఘప్రకాశంబును దంష్ట్రాదండదారుణంబును విపులవృత్తఘన స్కంధంబును సమున్నతకటితటంబును హ్రస్వవృత్తోరుజంఘాగ్రంబును దీక్ష్ణఖురమండలంబును బద్ధరాగ సదృశేక్షణంబును దృఢదీర్ఘమహాప్రోథంబును సముదీర్ణోచ్ఛ్వాసనిశ్వాసవిఘూర్ణితప్రళయార్ణవంబును విద్యుచ్ఛటాపాటలనటచ్ఛన్నకపోలస్కంధబంధురంబును నయినవరాహరూపం బావహించి రసాతలంబున నలిల

మగ్న యగు పృథివి నుద్ధరించిన. ౬౨

గీ. దానవారాతిదంష్ట్ర నెత్తంగఁబడిన
యుర్విచుట్టును జలధి నీరొక్క
త వెలిపట్టుజగజంపుగొమగువోలె. ౬౩

సీ. జయజయధ్వనులతో సనకాదిమునికోటి
వేదాక్షరంబుల వినుతి సేయ
బహుళసౌరభమ . . బుష్పతిల్లంగ
విద్యాధర . . విరులు గురియ
దివ్యదుందుభిసముత్థితనినాదంబుల
భూ . . ర్గంభంబు బోరుకలఁగ
జోకయై యప్సరస్సుదతీకదంబంబు
నింగిమీఁదఁ బ్రమోదనృత్తమాడ
జద్దువడియుండె నొకకొంతప్రొద్దు వేడ్క
నవయవంబులు గరుదాల్ప నచ్యుతుండు
ప్రళయజలనిధి క్రింద...పడినయట్టి
యుర్విదంష్ట్రాంకురంబున నుద్ధరించి. ౬౪

గీ. సురలు తనమీఁదఁ బువ్వులసోనగురియఁ
జూడనొప్పారె హరిశరక్రోడమూర్తి
కంధరంబుల ఖద్యోతగణము మెఱయఁ
జాలనొప్పారునంజనాచలమువోలె. ౬౫

వ. ఇవ్విధంబునఁ బ్రలయసలిలోపద్రవంబుఁ దీర్చి ధాత్రిఁ

బూర్వస్థానంబున సంస్థాపించి సర్వసర్వంసహాభారవ
హనంబునం బ్రభవించిన ప్రయాసఖేదం బుజ్జగించుట
కయి పాపసెజ్జపై మున్నిట్టిసట్టనడుమం బవ్వళించి
నారాయణుండు నిజాంతర్గతంబున. ౬౬

శా. దుర్వారోద్యమభంగి దంష్ట్రికతుదిన్ దూరంబుగా నైతి
యేఁ, బూర్వస్థానమునందుఁ బెట్టితి యథాపూర్వంబుగా
నిప్పుడీ, యుర్వీమండలి నెట్టివాఁడనో హా యోహో
యంచుఁ జిత్తంబునన్, గర్వించె న్మధుకైటభాంతకుఁ
డుదన్వద్వారిమధ్యంబునన్.

గీ. అంత సిటఁ దాన తాసగునబ్జభవుఁడు
దంభక్రోడానతాఁడై ధాత్రియెత్తి
సాగెఁ బ్రారబ్ధమార్గానుసారమునను
మొదలుకొని యెల్లవిష్టపములు సృజింప. ౬౮

వ. మహత్సర్గంబు భూతసర్గంబు వైకారికసర్గంబునను బుద్ధి
పూర్వకంబు లగుమూఁడును బ్రాకృతసర్గంబులు, ముఖ్య
సర్గంబు, తిర్యక్సర్గంబు, దేవసర్గంబు, మానుషసర్గంబు,
గ్రహాసర్గంబును నానేఁడును బుద్ధిపూర్వకంబులు వైకృత
సర్గంబులు కౌమారసర్గంబు, ప్రాకృతసర్గంబు నీతొమ్మి
దియు ససాధకంబులు సాధకత్వంబును నైహికాముష్మి
కహితాహితతదుపాయతత్ప్రతీకారవిరహితంబునం జేసి
యప్రయోజనంబు లగుట నీతొమ్మిది సర్గంబులవలనను
బ్రయోజనంబు గానక కనకగర్భుండు మహేశ్వరునిం

ప్రస్తుతించితత్ప్రసాదంబునం బురాణప్రజాపతుల (కశ్యప) మరీచి భృగ్వాంగిరసపులస్త్యపులహక్రతుదక్షవసిష్ఠుల మానసంబునం దొమ్మండ్రను ధర్మాధర్మసంకల్పంబుల మూఁటినిఁగూడఁ బన్నిద్దఱు పుత్రులఁ గాంచె. అపన్నిద్దఱవలనను బండ్రెండు దివ్యసంశంబులు ప్రజావంతంబులుఁ గ్రియావంతంబులునై ప్రవర్తిల్లె నందు దేవదైత్య దానవమునియక్షగరుడగంధర్వ కిన్నర కింపురుష సిద్ధ విద్యాధరకర్మదేవతాప్సరః కామినీరక్షోభూతపిశాచమనుష్యపశుపక్షిమృగోరగ కీటక గిరిగ్రావవృక్షలతాగుల్మాదులును, గాయత్రీత్రిష్టుప్సామరథంతరంబులును, అగ్నిష్టోమ హయ మేధవాజపేయాతిరాత్ర పౌండరీకాదులు లోనుగాఁగల చరాచరంబులు ప్రాజాపత్యాంగోపాంగ ప్రత్యంగబుల జనియించె నవ్విధంబున నిఖిలప్రపంచంబు నిర్మించి విరించి నిజాంతర్గతంబున.

ఉ. ఏ నధికుండ నాకుఁబ్రతిమెవ్వరు నిర్జరకోటిలోన నేఁ
గాని జగత్ప్రపంచపరికల్పనసేయఁగ లేఁడు తక్కొరుం
డే నఖిలేశ్వరుండనని యెవ్వరునుం బ్రతికోటిలేమిఁ దాఁ
దానయహంకరించెనువిధాతసదాశివుమాయపెంపునన్.

వ. ఇవ్విధంబుఁ నవష్టంభంబు గైకొని యంభోరుహసంభవుండు తాను సృజియించిన భువనంబులువీక్షింపందలంచి రాయంచ తేరెక్కి దిక్కులఁ జరించువాఁడుముందట. ౭౧

మహాస్రగ్ధర. అటఁ గాంచెం బద్ధగర్వుం డహిమకరధులీ

హాస్తినక్రాదియాదః,పటలీ ధాటీవిహారప్రచలితమహీభృ
త్కృతవిక్షేపలీలా, చటులోర్మివ్యాప్తఘోషాసముపచిత
దిశాసౌధవీథీవిటంకా, పటుసంఘాటాప్రతిశ్రుద్భయక
లితజగద్వ్యాప్తిలబ్ధి న్సుధాబ్ధిన్. ౨౨

లయగ్రాహి.

తో. యజభవుండు మదిఁ బాయనియహంకరణమాయనుజగం
బుల కపాయము ఘటింపం, జేయ సమకట్టి ఫణిశాయి
నిరుపాధిశుభదాయకుసు రాసురనికాయమకుటాగ్ర,స్థా
యి కురువిందసముదాయఘృణికోటివిశదాయతపదద్వ
యుఁగళాయుతునిశ్రీనా,రాయణురమారమణుఁడాయఁజని
నిద్దురకు రాయిడిగ నెవ్వఁడవురా యనుచుఁబల్కెన్. ౨౩

క. లే లె మ్మెక్కడివాఁడవు
పాలసముద్రమున భోగిపర్యంకమునం
దేలెద వొక్కండవు ననుఁ
ద్రైలోక్యాధీశు నెఱుఁగురా పరమేష్ఠిన్. ౨౪

సీ. పాతాళభువనసప్తకము నిర్మించితి
వానితి విశ్వవిశ్వంభరయును
దిక్చక్రవాళ మెత్తితిఁ జక్కఁజేయఁగాఁ
బాదుకొల్పితి గోత్రపర్వతముల
వరుసఁదీర్చితి నేడుశరనిధానములకు
నారువోసితి నరణ్యములు పెక్క

గ్రహతారనక్షత్రగతు లేఱుపఱిచితి
సరణు లేర్చితి నభస్వంతమునకుఁ
గదియఁ గూర్చితి బ్రహ్మాండకర్పరంబు
పరిధిగా వాల్చితిని మహావరణజలము
నిట్టినేఁ జేరవచ్చిన నెదురుగానవు
పాన్పు డిగ్గవు దురవలేపమున నీవు. ౭౫

గీ. ఎవ్వఁడవు చెప్పుమనిన లేనవ్వు నవ్వి
యిందిరావల్లభుఁడు బ్రహ్మ కిట్టులనియె
నే జగత్కర్తనై యుండ నెట్లు నీవు
కర్తనని పల్కెదవు సిగ్గుగాదె చెప్పుమ. ౭౬

గీ. వినిమెఱుంగవె కల్పాంత వేళనేను
దంభక్రోడావతార ముద్ధతి వహించి
సర్వసర్వ - - - సరణి
దాల్చినాఁడను దంష్ట్రికాదండకోటి. ౭౭

శా. ఏలావచ్చెదుడాయ నెవ్వఁడవు నీవెచ్చోటికింబోయె దీ
వేలా మ్రొక్కవునాకుగర్వమిఁక నెంతేనోర్వకుండుంజుమీ
త్రైలోక్యాధిపుఁడన్సురాసురశిరోరత్నప్రభామండలీ, వ్యా
లీఢాంఘ్రిసరోరుహుండవిఁకుగర్వారంభసంరంభమున్.

గీ. అని వసుంధర నుద్ధరించినబలంబు
భువనసర్గం బొనర్చినపూనికయును
గారణంబులుగాఁగ నాగ్రహముపూని
యచ్యుతుండును నజుఁడు గర్వాంధులగుచు. ౭౮

వ. ఒండొరు నెఱింగిన యయ్యిద్దఱు మహేశ్వరుమాయా
ప్రభావంబున. ౮౦

గీ. నన్ను గెల్చికదా నీవు నలిననాభ
యఖిలలోకేశ్వరుఁడ వౌట యనియె బ్రహ్మ
నన్ను గెల్చికదా నీవు నలినగర్భ
యఖిలలోకేశ్వరుఁడవౌట యనెయె శౌరి. ౮౧

వ. అని యవష్టంభవిజృంభణంబున. ౮౨

గీ. ఇందిరానాయకుఁడు శార్ఙ్గమెక్కువెట్టె
గాండివము సజ్యముగఁ జేసెఁ గమలభవుఁడు
శరము లిద్దఱుఁ గాలాగ్నిసన్నిభంబు
లేసి రొండొరుపై శౌర్యమెసక మెసఁగ. ౮౩

మ. జవమేపారి మురారి పద్మజభుజాచక్రీభవచ్ఛార్ఙ్గగాం
డివకోదండవినిర్గతప్రభల సందీప్తాస్త్రసంఘాతముల్
భువనక్రోడము నిండి భానుకిరణంబుల్డాఁగనీకుండుటం
బవలుంబర్వె మహాంధకారములు పైపై సూచినిర్భేద్యముల్

గీ. గాండివము తేరిపైఁ బెట్టి కమలభవుఁడు
శార్ఙ్గమున నచ్యుతుం జేయు సాయకముల
గర్కశంబైన కుశపూలకముస వ్రేసి
ఖండఖండములుగఁ జేసెఁ గగనవీథి. ౮౫

క. వాలికమెఱుంగుఁదూపులు
నాళీకాసనుఁడు కినుక నారాయణుపైఁ

గిలుకొనఁ జేసి యార్చెను
నాలుగు మోములను ద్రిభువనము వణఁకొడన్. ౧౬

వ. ఇవ్విధంబున విధాత యార్చి పేర్చినఁ గోపాటోపంబు
నం గటకటంబడి కైటభాంతకుండు లలాటఫలకవిటంకం
బున భ్రుకుటి నటింపఁ గల్పాంతవేళాసముజ్జ్వలజ్జ్వలన
జ్వాలాజాలలీలాక్రీడావహామహాప్రభామండల మధ్యవ
ర్తియు విబుధరిపు వధూవైధవ్యదానదీక్షాధురంధర
ప్రభాపరాక్రమక్రీడానిర్వక్రపరాక్రమం బగుచక్రం బతని
మీఁదఁ బ్రయోగించిన. ౧౭

మ. దిశలున్నింగియునేలయుస్సహలుల దీప్తివ్యాప్తిసంతర్పవిం
ప శతానందునిమీఁద సాగుటయు నప్పద్మాసనుండేసె బ్ర
హ్మశిరోనామక మైనయస్త్ర - స్త్రాపాదిద్వేషంబు న
వ్విశిఖంబుద్ధతిస్రింగ నద్భుతగతిన్వేగ నాచక్రమున్.

గీ. హరి విధాతపైఁ బాశుపతాస్త్రమేసె
నజుఁడు హరిమీఁదఁ బాశుపతాస్త్రమేసె
సమ్మహాస్త్రంబు - -
- - ములును ౧౮

చ. పటుతరవిక్రమస్ఫురణఁ బాశుపతంబులు ండుఁ బోరఁగాఁ
జటిలినవిస్ఫులింగములఁ జిల్లులు వోయె నభఃస్థలంబు బి
క్కటము - - - గర్భగోళసం, పుటములు
వ్రాక్కనుమ్మదము పుట్టెఁ జెమర్చెఁ బురాణకూర్మమున్.

ఉ. పాశుపతాస్త్రరాజములభంగధృతిందమలోనఁ బోరఁ ఘో
రాశనిఖండసన్నిభము లైనతదీయకృపీటసంభవో

ల్కాశతము ల్పరస్పరవిఘట్టనఁ జిచ్చుఱకోలలై వెసం
గేశవుమేన బ్రహ్మమెయిఁ గేలియొనర్చె నపారవేదనన్.

ఉ. కాంచనగర్భుఁడు న్నరకఘస్మరుఁడున్ బహుకాలమీ
క్రియం, గాంచిరినొచ్చి పాశుపతకాండయుగప్రభవాగ్నికీలలం
జంచలచిత్తవృత్తి బహుసంపదపెంపున మూరిపోయి ద
ర్పించినయట్టివారి కిప పెద్దలె యచ్చెరువంద నేటికిన్.

గీ. పాశుపతములు రెండును నిభంగిఁ బోర
నజుఁడు హరియును వారింప నలవిగాక
విస్ఫులింగచ్ఛటావళి నేష్టసమున
స్రుక్కుచుండిరి యంగముల్ సొక్కిపడఁగ. ౯౩

గీ. త్రిభువనంబును భయమందె దేవదైత్య
ఖచరసిద్ధగంధర్వులు కలఁగఁబడిరి
అస్త్రరాజద్వయంబు సంహారకాల
దహనుభంగి నేకాంగయుద్ధంబు సేయ. ౯౪

గీ. అస్త్రయుద్ధము నూన్ప హర్యజులఁగావఁ
దలఁచి యర్ధేందుమౌళి యత్యంతకరుణ
నస్త్రములు రెంటినడుమ నయ్యవసరమున
సంభవించె మహాస్తంభ శంభుమూర్తి. ౯౫

స్రగ్ధర. స్తంభం బావిర్భవించెన్ జ్వాలదనలశిఖా
జాలముల్దిక్కులందున్
జృంభించెన్భూర్భువస్స్వస్థిరతరజఠర
క్షేత్రముల్పంచదుల్కా

సంభారోద్యత్స్ఫులింగసగితములుగనా
శంకవిశ్వంభరుండున్
శంభుండున్సంభ్రమింపంజటులపరతతి
త్సన్నిభస్ఫూర్తి మూర్తిన్.

సీ. సప్తపాతాళవిష్టపములు భేదించి ధరణి
చక్రంబు భిందఁ బొనర్చి
భూర్భువస్స్వర్లోకములు సమున్స్ఫాటించి
ధ్రువమండలంబుఁ దుత్తుమురుచేసి
పరమేష్ఠిపదవి కుద్భ్రాంతి యాపాదించి
హరిపదంబున కార్తి యావహించి
బ్రహ్మాండకుహరకర్పరము వ్రక్కలుగాపి
యావరణంబు లందంద చించి
పరగఁ బుష్కరమార్గంబు పాయఁబట్టి
యెగసి యెచ్చోటికేగనో యెఱుఁగరాదు
శాతకుంభాద్రికూటాగ్రసన్నిభంబు
శాంభవంబైనపావకస్తంభ మపుడు. ౯౭

గీ. పొలుగల యగ్గికంబంబు ప్రభవమొంది
యుష్ణమును శీతమును గాక యుండెఁ గాని
యహహ పెల్లు జగం బుష్ణమయ్యెనేని
శిశిర మగునేని వణఁకును సీతువట్టి. ౯౮

సీ. అద్భుతం బందిరి హరియుఁ బద్మభవుండుఁ
దమలోనితీవ్రరోషములు మాని

పుష్కలావర్తకాంభోధరవ్రాతంబు
గురిసెఁ గల్పకలతాకుసుమవృష్టి
జయజయధ్వనులతో సనకాదియోగీంద్రు
లభినుతించిరి ప్రస్ఫుటాక్షరముల
నమరదుందుభినాదములు దిక్కులనిండె
గంభీరతరమహాఘనరవముల
నణఁగె సత్త్వద్వయంబు నభ్యంతరమున
నగ్నికంబంబులోఁ గానవచ్చె శివుఁడు
వలిపె తెరలోన నున్న భావంబు దోఁప
మాఘకృష్ణచతుర్దశీమధ్యరజని. ౯౯

గీ. హంసరూపంబు దాల్చెఁ బద్మాసనుండు
దంష్ట్రిరూపంబు గైకొనె దనుజరిపుడు
పోయి రంబరమున కధోభువనమునకు
నూర్ధ్వమును గ్రిందుఁ గానంగ నుత్సహించి. ౧౦౦

క. బహువర్ష సహస్రంబులు
ద్రుహిణుండును హరియు నధ్యధోభువనములన్
బహులక్రియ శోధించిరి
దహనస్తంభంబు తుదయుఁ దన్మూలంబున్. ౧౦౧

వ. శోధించి యాద్యంతంబులు పొడగానక హరివిరించులే
తెంచి వామదక్షిణంబుల నిలిచి జగత్కారణంబయి
నయమ్మహాదేవు నిట్లని స్తుతియించిరి. ౧౦౨

సీ. శర్వ లోకాధీశ చంద్రార్ధశేఖర
పురుష పురాణ శంకర మహేశ
యభవ యంతర్యామివై ప్రేరకత్వము
చేపట్టి జనుల శాసింతు వీవు
భవదీయమాయాప్రభావంబు కతమున
నెఱుఁగలేకుంటిమి యేము నిన్ను
మాకుఁ గర్తవు నీవు మాకు భర్తవు నీవు
మాకు హర్తవు నీవు మాట లేల
నీమహత్త్వంబు వర్ణింప నేర మేము
నిన్నుఁ దెలియంగ నేరము నిజము గాఁగ
నభవ యాద్యుండ వాద్యుండ వగుదు గాన
నట్టి నీకాచరింతు ముపాస్తి యెపుడు. ౧౦౩

గీ. పశువులము మేము హర పశుపతివి నీవు
పశువులకు నెక్కడిది బుద్ధి ఫాలనయన
రాజశేఖర నేర్పునేరములు చూడ
కరసి రక్షింపు మమ్ము నత్యంతకరుణ. ౧౦౪

గీ. విష్ణుమూర్తులు కడచన్న వేళలందు
నజునిమూర్తులు కడచన్న యవసరమున
విశ్వమూర్తులు విబుధులు వెడలునపుడు
కలదె నీకు నపాయంబు కాలకంఠ. ౧౦౫

గీ. అమరవంద్య దివాభీత మనెడిపుఱుఁగు
హేళిమండల మీక్షింప నెట్లు నేర్చు

నేము నిను వినుతింపఁగ నెంతవార
మిమ్మహాపరాధము క్షమియింపవలయు. ౧౦౬

వ. అని స్తుతియించినం బ్రసన్నుండై విరూపాక్షుం డాక్ష
ణంబ లింగమధ్యంబున వెడలి యర్ధనారీశ్వరుండును
ద్రినేత్రుండును నీలలోహితుండును వరదాభయమృగాం
కధరుండును సర్వాభరణభూషితుండును బ్రమథగణ
సమన్వితుండును గోటిసూర్యప్రకాశుండును బాలచం
ద్రావతంసుండును నై సన్నిధి యగుటయుఁ బెన్నిధిఁ
గన్న పేదల విధంబుంబోలి విరించినారాయణు లిట్లనిరి.

సీ. ఇభచర్మపరిధాన యేభక్తి చేసిన
సంతసం బందు నీయంతరంగ
ముడురాజమౌళి యేయుపచారములు నీకుఁ
బ్రియములై యుండు నెంతయును గరిమ
నగరాజకన్యకాప్రాణేశ నీకు
నేకాలనఁ బో సర్వాంగకృప జనించుఁ
గ్రతువైరి నీకు నేవ్రతముఖ్య మొనరింపఁ
గౌతుకోన్మేషంబు గలిగియుండు
నంధకాసురదమన నీ కభిమతంబు
లేయనుష్ఠానములు శర్వ యేమఖంబు
లాచరించిన నీవారమగుట యట్టు
లభవ దాక్షిణ్యపరత మా కానతిమ్ము. ౧౦౭

వ. అనినఁ బ్రీతచేతస్కుండై శివుండు విశ్వంభరాంభోరుహాసంభవుల కిట్లనియె.

మ. అవధానంబుననాకునంశ్రయము సేయన్సర్వదా మీకున ధ్యవసాయంబొడఁగూడెనేని వినుఁడాయంభోజదృగ్భాగతీ ధవులారా వినియాచరింపుఁడు మదిందాత్పర్య మొప్పంగ శ్రీ శివరాత్రివ్రతమస్మదీయమది దాక్షిణ్యంబునం జెప్పితిన్.

వ. బ్రాహ్మీముహూర్తంబునందు మేల్కని శౌచక్రియలు నడపి గురున కభివాదనంబు సేసి సంకల్పంబునడపి పూజోపకరణద్రవ్యంబులు సమకూర్చుకొని నదీస్నానంబు గావించి నిత్య నైమిత్తికాద్యనుష్ఠానంబులు దీర్చి యలంకృతుండయి యజనస్థానంబును సమ్మార్జనలేపనాదుల శోధించి వితానధ్వజంబు లెత్తించి పతాకావలులు గట్టి తోరణంబులు సంఘటించి దేవాలయంబు ప్రవేశించి మానియై భసితత్రిపుండ్రంబును భస్మోద్ధూళనంబును గావించి రుద్రాక్షమాలికలు ధరియించి శివభక్తుల రావించి గురూపదేశమార్గంబున నాసనంబుఁ బాద్యం బర్ఘ్యంబు మధుపర్కంబు నిచ్చి పంచవదనంబులుఁ బంచామృతంబుల నభిషేకించి ఫలోదక పుష్పోదక గంధోదక కుంకుమోదక రత్నోదక కర్పూరోదకంబుల నభిషేకించి వస్త్రంబుపవీతం బాచమనంబు గంధంబు భూషణంబు పుష్పంబు ఫలాహారంబు నీరాజనంబు ధూపంబు వ్యజనంబు వాదిత్రంబు దర్పణంబు స్తోత్రంబు

మొదలుగాఁ గలషోడశోపచారంబుల నుపచరించి నాలు
గుజాలు జాగరంబు సేయునది యీవ్రతచర్యాప్రకారము.

గీ. బ్రహ్మహత్యాయుతము సురాపానశతము
వీరహత్య గోహత్యలు వేనవేలు
శిశువధలు జంగమ(స్త్రీవినాశ)
మాది యగుపాపములఁ దోలు నభవురాత్రి. ౧౧౨

వ. తొల్లి యొక్క బ్రాహ్మణుండు మహాపాపంబులు సేసి శివ
రాత్రి దర్శనంబున శివపురంబునకుం జనియె ననిన శౌ
నకాదు లక్కథకున కిట్లనిరి. ౧౧౩

గీ. అద్భుతం బయ్యెడిని మాకు నగ్రజన్ముఁ
డెట్లు పాతకములు సేయు నెట్టు లట్టి
పాపి శివరాత్రి వ్రత మెట్లు పరఁగఁ జూచె
నంతయును విస్తరింపుమా యనినఁ బ్రీతి. ౧౧౪

శా. జీమూతాన్వయ రాజధైర్యను మహాక్షీరాబ్ధిగాంభీర్య, ను
త్రామప్రాభవగాఢశౌర్య సుమనోధన్వాతిసౌందర్య భా
లోమీనాయకతుల్యభోగయుత సుశ్లోకారిజిత్త్యాగ భా
షామాధుర్యమతిప్రకాశధిషణా సత్యార్థసంభాషణా.

క. నిత్యయశశ్శ్రీసుందర
మత్స్యమురాచార్యవర్య మాన్యచరిత్రా

భృత్యజనావనతత్పర
సత్యహరిశ్చంద్ర సరససాహిత్యనిధీ. ౧౧౬

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్ర మారయామాత్యపుత్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథనామధేయప్రణీతం బయిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము.

(సుకుమారచరిత్రము)

ద్వితీయాశ్వాసము.

క. శ్రీహిమవద్గిరిపుత్రీ మ
నోహరపదభక్తిజాతనూతనసరస
వ్యాహారకావ్యనాయక
మోహనతనుజితజయంత ముమ్మయశాంతా. ౧

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునుల కిట్లని చెప్పం
దొణంగె. ౨

సీ. కాంచనాచలముతో గర్వించి యేకొండ
పెరిఁగె బ్రహ్మాండకర్పరము మోవ
నేకొండచఱులపై హిమశైలకన్యక
చెంచు లేమలఁగూడి సంచరించు
వజ్రాలకమరుతేవ విడంబనము సేయు
నేకొండ మొలచుట్టు నిందుతనయ
యల్లోనేరెడుదీవియువనీధ్రములలోన
నేకొండ కైశ్వర్య మెక్కుడయ్యె

నట్టివింధ్యనగేంద్ర పర్యంతభూమి
దండకారణ్యవిపినమధ్యంబునందు
రత్నపుర మనఁ గల దొక్కరాజధాని
కిన్నరాధీశునగరికిఁ గీడువెనిచి. 3

గీ. స్ఫటికమాణిక్యపాషాణ ఘటితమైన
యప్పురముకోట యాకాశ మంటి యొప్పు
వేడ్కఁ బాతాళభువనంబు వెడలివచ్చి
చుట్టుచుట్టినయట్టివాసుకియుఁ బోలె. ౪

గీ. పట్టణంబున దేవతాభవనకోటి
తుహినగిరికూటములతోడఁ దులలుతూఁగు
నమరగంగాపయఃప్రవాహములఁ బోలుఁ
దచ్ఛిరస్థాపితోన్నతధ్వజపటములు. ౫

సీ. మకుటదేవకిరీటమణిమయూఖచ్ఛటా
పటలికిమ్మీరాంఘ్రిపంకజుండు
వికటపాటలజటామకుటకోటిఘటిత
కోమలతారకాకాముకుండు
గంధదంతావళకృత్యాదరాటుకృత్తి
కంథాధురంధరకంధరుండు
కుంభినీధరసుతాకుచకుంభమృగమద
సాంద్రసంగితవక్షస్స్థలుండు
శంభుఁ డోంకారనాథుండు శాశ్వతుండు
పాయకయ యుండు నవ్వీటిపరిసరమున

నర్మదాసింధుతీరకాంతారభూమి
మట్టి యనుపేరికల్పద్రుమంబు మొదల. ౬

వ. అప్పట్టనంబునకుఁ జుట్టును జనపదంబు లీలావతీశతద్రువి
పాట్సింధునదీమాతృకంబులును, విశ్వవిశ్వంభరాభ్రాల
తానుకారి సేతురేఖాలంకారంబులును, దటాకతరు
కుసుమకేసరతుందిలమందమకరందధారాధోరణీసహస్ర
సంవర్ధితకుల్యాసలిలకల్లోలమాలికాస్ఫుటస్ఫాయమాన
నానావిధోద్యానవాటికాసంఘసంఘటితాకాలకాలాం
ధకారంబులును, నారామచూతపోతనికరసుకుమారకిస
లయాస్వాదకషాయకంఠకలకంఠకామినీకోమలకుహూ
కారకోలాహలాంకురితపంచమరాగరాజంబులును, రా
జాన్న కలమ పాష్టిక పతంగప్రియ నానావ్రీహిసస్య
ప్రశస్తంబులును, బ్రవర్ధమానవనంబులును, నిబిడితసార
సికంబులును, గుళుత్థాభ్యుత్థానంబులును, సముద్గతము
ద్గసామగ్రీసంగ్రహంబులును, అణుకచణకచణంబులును,
సిద్ధార్థ శ్యామాక గోధూమశర్కరాతిలజర్తిలంబులును,
అదూషితమహాకోరదూషితకోస్తేమంబులును, కుస్తుం
బురుకునుమగుచ్ఛచ్ఛాయాచ్ఛటాభృంగ శోణభంగో
మాణిశృంగారితజాంగలక్షేత్రంబులును నై దాశరథిచరి
త్రంబునుం బోలె సీతావృత్తిసరళంబును, జంద్రోదయం
బునుం బోలెఁ గరసహస్రసంవర్ధితరత్నాలయంబును,
యదువంశంబునుంబోలెఁ గులక్రమాగతశూరపురుషో
త్తమబలాభిపాలితంబును నై యుండు వెండియు. ౭

మ. పరలోకస్థుఁ బతిక్ రఘుసాంకు బ్రతికింపంగోరి యోగాం
కారశం, కరుమ్రోలన్ రతిము క్త్రకంఠముగనా క్రందించె
నానొప్పు న, ప్పూరబాహ్యోపవనాంతదీర్ఘికలనా ...
...నోలాడువు, స్ఫురకింజల్కభుక్తిక్రమాసుఖితహంస
క్రేంక్రియారావముల్.

మ. ధరణీచక్రముఁ బోలెనప్పురము విస్తారంబునా యామముం
బరికింపంగ నశక్యమైన గరిమం బాథోధిగంభీరతం
బరిఖామండలమంబురాశినుపమింపం బాత్రమైయొప్పసం
బరకల్లోలలుల త్తిమింగిలధులీమత్స్యాహినక్రోద్ధతిన్.

గీ. భద్రజాతియేనుంగు లప్పట్టనమునఁ
బ్రకటితస్ఫూర్తి నొప్పు సిబ్బములతోడ
విమలవారాశిఫేనఖండములతోడి
కవ్వపుంగొండబందులో కాక యనఁగ. ౧౦

ఉ. లక్షలసంఖ్యలప్పురికెలంకుల యందుఁగొలంకులొప్పువాఁ
పక్షిగరుచ్ఛటాపవనపాతవికంపితపంకజంబులై
వీక్షణకౌతుకంబు ప్రభవించుచునుండును లీలమై సహ
స్రాక్షుఁడు విశ్వరూపమహిమాద్భుతముం బ్రకటించెనో
యనన్. ౧౧

శా. ఆవింధ్యాచలదుర్గమేలు శబరాధ్యక్షుండు హేమాం
గదుం, డావార్ధిద్వితయవ్యయావధిగఁ జక్రాధీశ్వరుల్
గొల్వ నా, శావేదండఘటాకపోలతలమూర్ఛద్దానధా

రాజుల, ల్లావప్రక్రమసంవిశుద్ధబహుళప్రసూనార్తిమ
త్కీర్తిమై.

సీ. శివునికై వడి మహాసేనానియాత్తుండు
బలభేదిపగిది సపవ్యపాయుఁ
డరవిందహితులీల నధిగతాభ్యుదయుండు
బుధునిక్రియనఖహాత్మ్యప్రకారుండు
గంగాప్రవాహంబు కరణిఁ బావనమూర్తి
భుజగాధిపునిభంగి భోగశాలి
యేనుంగుచందాన దానధారాశోభి
శౌరిలాగున శంఖచక్రపాణి
కర్తయాశ్చర్యములకు నాకరము నీతి
కఖిలవిద్యాగమములకు నాస్పదంబు
పగఱ కుత్పాతకేతువు బంధుకోటి
కమరలోకద్రుమంబు హేమాంగదుండు. ౧౩

గీ. ఆనృపాలుండు నీతివిద్యానిరూఢిఁ
జారదృష్టి యాఁగాని విచారదృష్టి
సమధికైశ్వర్యవైభవోజ్జ్వలత నాతఁ
డష్టమూర్తియాఁగాని యనష్టమూర్తి. ౧౪

—: యజ్ఞదత్తచరిత్రము :—

వ. ఆరాజునకు నఖిలశాస్త్ర విద్యాకళాపావన గంభీరబుద్ధి
యజ్ఞదత్తుం డనుబ్రాహ్మణుండు దేవేంద్రునకు బృహస్పతి
యును వృషపర్వునకు శుక్రుండును దశరథునకు వసిష్ఠుం

డును రామునకు విశ్వామిత్రుండును నజాతశత్రునకు ధౌమ్యుండును నలునకు దమనుండునుం బోలెఁ బ్రధానియై రాజ్యభారంబు భరియించియుండు నమ్మంత్రి భార్య వినయవతి వివేకవతి విభ్రమవతి విలాసవతి సౌభాగ్యవతి లక్షణవతి యౌదార్యవతి గాంభీర్యవతి యన సర్వగుణసంపూర్ణసుశీలాభిదాన యగుబాలారత్నంబతనికిఁ బరమప్రియాస్పదంబై యుండు. ౧౫

గీ. అన్నిభాగ్యంబు లున్న నాయబ్జముఖికి
శ్రీమహాలక్ష్మిగలుగఁగ నేమిసెలవు
పుత్రవదనావలోకనోద్భూతమైన
యొక్కసౌఖ్యంబు ప్రాఁతియై యుండుఁ గాన. ౧౬

గీ. తనయసంతానలబ్ధి దాదవ్వగాఁగ
విభవసంపత్తిగల్గియు విన్నఁబోయి
వనిత నిష్ఫలపుష్పదర్శనముఁదాల్చె
శరలతాకాననమువోలె జవ్వనంబు. ౧౭

సీ. కాంతపుష్పాదిభోగంబు లింపెసఁగిన
వైరాగ్యవిధికిఁ దావాల్చుఁ జిత్త
మన్వయంబునకుఁ దా నాలంబమయ్యును
దను నిరాలంబఁగాఁ దలఁచు నింతి
ప్రొద్దునఁ దగినట్టి భోజనం బొల్లక
యుపవాసనంబుండ నువిద దలఁచు
సంపత్పరంపర సంభవిల్లిననైన
సంతోషమొదవదు చామమతికిఁ

గోష్ఠలాంగుళదళహస్తతామరసము
కర్ణపూరత్వలీలకై కాలు సాఁప
గండతలదర్పణంబునఁ గదియఁజేర్చి
పడఁతి చింతించు సుతలబ్ధి వడయుటకును. ౧౮

ఉ. సంతతిలేనిదుఃఖమున సామజరాజఘటాంతవైభవం
బెంతయుఁగల్గియున్ సరిసిజేక్షణచిన్నఁబోయియుండునే
మంతిని బోటికత్తెలకుమానసవృత్తి యెఱుంగఁజెప్ప కే
కాంతమకేళిశయ్యపయిఁగాంతగుణించుమనోరథార్థముల్

ఉ. ఆచపలాయతాక్షికనకాంబురుహంబులఁబూజనేయువిం
ధ్యాచలకందరానిలయు నద్రిసుతాప్రియనాథునర్థదా
వీచిపరంపరాసలిలవిప్రుషదాశ్రయశీతగంధవా
హోచమునప్రవృద్ధభుజగాధిపకంకణు నోంకృతీశ్వరున్.

సీ. అభిషేక మొనరించు నలినీలకుంతల
శంభు సోమోద్భవాసలిలధార
నెలఁత యభ్యర్చించు నీలోత్పలంబులఁ
దరణాసిర్తలసుధాధామమౌళి
గరళకూటగ్రాసకల్మాషకంధరు
మేన గంధ మలందు మీననేత్ర
యర్పించు దివ్యోపహారంబు లెలనాఁగ
కుటిలకుండలిరాజకుండలునకు
నతివ దిరుగుఁబ్రదక్షిణం బభవుగుడికిఁ
గుచభరంబున నరగౌను కూనుగిలఁగ

రవలిమట్టెలమ్రోఁతతో రాయిడింపఁ
జరణనూపురఘుళఘుళంఘుళరవంబు. ౨౦

వ. ఒక్కనాఁ డోంకారనాథునకుఁ బ్రదక్షిణం బాచరించుచు నప్పద్మాక్షి ప్రాకారపురఃప్రఘాణంబున నొక్క పౌరాణికుండు మహాభారతంబు వక్కాణించువాఁ డపుత్రకులకుఁ బుణ్యలోకంబు లేదని కథానుకథనప్రసంగంబునం బలికిన నయ్యింతి సంతానవిరహావేదనాదూయమానమానసయై మందిరంబున కేతెంచి యేకాంతభవనంబున విరహశయ్యపై మేను వైచి చింతాక్రాంతయై యుండె నంత యజ్ఞదత్తుం డమ్మత్తకాశిని నన్వేషించి. ౨౨

ఉ. కాంతసరోజనాళలతికాతనుపాండుశరీరయష్టి నే
కాంతగృహాంతరస్థితఁ బ్రియాంగనఁ జేరఁగవచ్చె మంత్రి క
ల్పాంతమునన్ రసాతలగుహాకుహరంబున డాఁగియున్న భూ
కాంతవరాహమూర్తిహరి గ్రచ్చఱ డాయఁగవచ్చుకైవడిన్.

వ. డాయవచ్చినఁ గృతప్రత్యుత్థానయగు నప్పంకజాక్షియుఁ దానునుం బర్యంకంబునం గూర్చుండి యవిరళాశ్రుపాతార్ద్రీకృతదుకూలయు ననలంకృతయునైన సుశీలం జూచి యజ్ఞదత్తుం డిట్లనియె. ౨౪

గీ. ఏల యేడ్చెదు చెప్పవే యిందువదన
విపులశోకభరంబున వెక్కివెక్కి
త్రాట గ్రుచ్చినముత్యాలదండవోలెఁ
జన్నుఁగవనున్న నీబాష్పజలకణములు. ౨౫

సీ. కుదురునిండిన మంచిగుబ్బచన్నులమీఁద
ధరియింపవేల ముత్యాలపేరు
ఫాలేందురేఖపైఁ బచరింప విదియేల
కుంకుమంబున బొట్టు గోరఁ దీర్చి
యూసచక్రోద్ధురం బగునితంబముమీఁద
నసరింపవేల వజ్రాలకమురు
పాయవట్టములతోఁ బసిఁడినూపురములు
సారింపవేల పాదాంబుజములఁ
బంచవన్నెయరాచిల్కఁ బంజరమున
నేల సడలింప సరసఁగ మోసకమొసఁగ
నేల చింతించెదవు చెప్పు మిందువదన
గండపాళికిఁ గెంగేలు గదియఁజేర్చి. ౨౬
గీ. నెలఁత నుల్లిసేఁడైన సనిదు యూహ్ప
మాటిమాటికి సఖుఁడు నామానసంబుఁ
గంపమొందించుచున్నది కల్లగాదు
ప్రబలభవదీయవక్షోభనంబుఁబోలె. ౨౭
క. అపరాధము సేయఁ గదా
చపలాయతనేత్ర! యేను జనవున నేని
న్నిపుణతతోఁ జింతించిన
నెప మేమియుఁ గానరాదు నీనెగులునకున్. ౨౮
క. భవదాయత్తము విభవము
భవదాయత్తంబు సువ్వో ప్రాణము నాకున్

భవదాయత్తము సర్వము
ధవళాంబుజపత్రనేత్ర తథ్యం బరయన్. ౨౯

వ. ఈదుఃఖంబునకుం గారణం బేమి చెప్పు మని యడుగుట
యుం బ్రత్యుత్తరం బీక యూరకున్న దాని తాంబూల
కరండవాహిని నా ప్రియసఖి యిట్లనుః- నీవ దైవంబు కరు
ణం జేసి పెద్దకాలం బిమ్మహాదేవి సంతానలాభంబు
దూరం బగుటకారణంబుగా శయనాసనపానభోజన
విభూషణపరిధానాదిసముచితవ్యాపారంబులు పరిజన
ప్రయత్నంబునం బ్రవర్తనంబు నెట్టకేలకు నిర్వర్తించుచు
దేవరకు హృదయవేదన గావింపనోపక యనవరతంబుం
దోపకుండం జరియించుచున్నయది యిన్నిటి రేపు తపన
మండలంబు కుపితకపికపోలకోకతామ్రంబై యుదయ
గిరికవాటపుటకంబు నలంకరింప వింధ్యాచలనితంబ
బింబంబునకు మణిమేఖలాకలాపంబునుం బోలిన నర్మదా
ప్రవాహంబునం గ్రుంకి యోంకారేశ్వరు శశాంకశిఖా
లంకారు హేమపంకజంబులం బూజించి గుడికిం బ్రద
క్షిణంబు సేయునది దేవభవనప్రాంగణగోపురప్రఘాణంబు
నం బౌరాణికుండు మహాభారతంబు వక్కాణించుచుం
గథానుకథనప్రసంగంబున నపుత్రకులకుం బుణ్యలోకం
బులు లేవని పలికిన నప్పలుకులు నెమ్మనంబునం గీలు
కొని వాలంపములికియుం బోలె వేదనయుత్పాదింప
భవనంబునకు వచ్చి యేకాంతంబ యిచ్చోట నవిరళ

బాష్పధారాదుర్దినాంధకారితముఖియయి యాదుర్దశం
బొంది యున్నయది యనుటయు. ౩౦

గీ. మంత్రి యొకముహూర్తమాత్రంబు చింతించి
యుష్ణదీర్ఘమైన యూర్పు నిగుడ
నెంతచింత దీని కిది మహాబలవంత
మేమి సేయవచ్చు నిందువదన. ౩౧

ఉ. ఊరక కుందనేమిటికి నోంకృతినాథుఁడు నర్మదానదీ
తీరనివాసభక్తజనదివ్యమహీరుహమున్ సదాశివున్
(?)సారసనేత్ర తత్ప్రదపరిష్టయభీష్టశుభాభివృద్ధికిం
గారణమౌట నుంగ వెపి కారము నక్కు భజింపు శంకరున్.

గీ. ఈశ్వరుండ ద్విజానాథుఁ డిందుమౌళి
కరుణలేకను సుతుఁ డెట్లు కలుగనేర్చుఁ
జంద్రచందనచంద్రికాశైత్యమైన
పుత్త్రపరిరంభసౌఖ్యంబు పువ్వుఁబోఁడి. ౩౩

గీ. గురుజనంబుల సేవింపు కువలయాక్షి
కమలలోచన ముక్కంటికరుణఁ జేసి
మున్ను గురునుపదేశంబు మొనయఁగాంచి
రభిమతార్థంబు లెంకఁజే నబ్జవదన. ౩౪

వ. సర్వజగత్ప్రసిద్ధంబుగదా యితిహాసంబు తొల్లి చండ
కౌశికువరప్రసాదంబున మగధాధిపతియగు రాజు దైతేయ
యకులవిమర్దను గెలువం దగినయట్టి శౌర్యనిధి జరాసం
ధుం గాంచె దశరథుండు విభాండకతనయు నారాధించి

దిగ్గజంబులం బోలివచ్చుచున్నవి సకలలోకహితంబుగా
నలుగురం బడసె సనూరాధిత గురుదేవతా ప్రార్థన
వశంబున. 30

గీ. వెలఁది పుత్త్రోదయారంభవేళయందు
నిన్ను నెన్నఁడు చూతునో కన్నులార
విమలచంద్రోదయారంభవేళయందుఁ
బూర్ణిమాయామినినిఁ బోలెఁ బుణ్యగరిమ. 31

వ. దేవి శోకంబు విడుపు ధైర్యం బవలంబింపు ధర్మంబు
నడుపు దానంబు సేయుము వ్రతంబులు సలుపుము
సత్యంబు పలుకు మనపాలిదేవతలు మన కభీష్టలాభం
బుఁ బొందింపఁగలవారు భవ్యసంతానలాభంబున సం
తోషంబువహింపంగలవనిదుఃఖోపశమనభాషణంబులు
ధర్మోపదేశగర్భంబులు చారుమధురంబు లగుమాటల
నూరార్చి కాంచనకలశోదకంబులు కరపల్లవంబున
ధరియించి నయనంబులు దుడిచి యగ్గజయానకు ముఖ
ప్రక్షాళనం బాచరించి మందీభూతదుఃఖ యగుట
యెఱింగి మంత్రి యంతఃపురంబు వెడలి సముచితవ్యా
పారంబులం బ్రవర్తిల్లె నదియా(ది)గ (నాగ)మోక్త
ప్రకారంబున సభక్తివినయతాత్పర్యంబున. 32

ఉ. ఆధవళాయతాక్షి వసుధామరకోటి భజించు దేవతా
రాధన మాచరించుమునిరాజికుపాస్తియొనర్చు మంత్రవి

ద్యాధృతబుద్ధిఁ గాంచుఁగొనియా మును యోగిజనంబు వర్ధ
మానాధికభక్తిభావమున నాత్మజసంతతిలబ్ధికామనన్.

గీ. ఎఱుఁగు నేసీడకన్నను నెండకన్నఁ
జెలఁగి పూఁచు నేకర్తవంచిన* లతాంగి
మెట్టికేశంబులకునైన నీడఁబోదు
తన మనంబున నిగుడు చునంతాన కాంక్ష. ౩౯

సీ. భక్తితో మాహాత్మ్యకాథవనంబులకు నేగుఁ
గావించు నతిథిసత్కారములను
వాయసంబులకు నిర్వర్తించు దధిబలిఁ .
గొలుచు జ్యేష్ఠాదేవి నలఘుమహిమఁ
జదివించుకొనుఁ బుణ్యసంహితావ్రాతంబు
మూలికామాణిక్యములు ధరించుఁ
దన్వంగి గంధాక్షతలు చిరంటుల కిడు
విప్రశ్నికల గారవించుఁ దఱచుఁ.
గుమ్మరావంబు కడవలు కొల్లవిడుచు
బాలురకుఁ దియ్యపండులు పంచి యిచ్చుఁ
జెలులుఁదానును వ్రతములు సలుపుచుండుఁ
దామరసనేత్ర పుత్రసంతానకాంక్ష. ౪౦

వ. ఇవ్విధంబునఁ బుణ్యోపవాసవ్రతదానధర్మదేవతారాధ
నంబులఁ బ్రతిబంధదోషంబులు వాసిన నానుదతీలలా
మంబు మెఱసి ప్రతిమాచంద్రబింబంబు సరసియందు
నుంబోలె గర్భం బావిర్భవించిన. ౪౧

*వించిన-అనియునుండనచ్చును.

సీ. అభ్యంతరస్థాగ్ని యగుశమీలతవోలె
సిధిగర్భ యగునబ్ధినిలయవోలె
నంతస్స్థదిగ్దంతి యగువియన్నదివోలె
శశికుక్షి యగునస్తసంధ్యవోలె
నాలీనహర్యక్ష యగునద్రిగుహవోలె
వీనధారిణి యగువినతవోలె
నస్తాంతరిత యగునలినాప్తరుచివోలె
సూనృతాభిధ యగుసూక్తివోలె
నాపనుబ్రహ్మసంభరితోదరి యగు
కైటభారాతినాభ్యబ్జకమునుబోలె
నధిగతాగస్త్య యగుదక్షిణాశవోలెఁ
బ్రథమగర్భంబు ధరియించెఁ బల్లవోష్ఠి. ౪౨

గీ. పలుచఁబాఱెను గండపర్ణయుగంబు
నవమధూకప్రసూనంబు నవమధుకర
మానుగతిఁ జూచుకంబులు నసితమయ్యె
నవతిపూఁబోండ్లమానసాబ్జములతోడ. ౪౩

చ. మనమున నుత్సవంబొనఁగ నాప్రియఁ బట్టపుదేవి గర్భశో
భనమునఁ బల్చనై చెలువుపైఁ గొనుముద్దునెమ్మొగంబుతో
ఘనసమయంబునందుఁ బొడకట్టిన చల్లని తూర్పుగాలిచే
ననిచినకన్నెగేదఁగికి నచ్చినకూరిమిచుట్టమో యనన్.

గీ. గర్భభారాలసాంగియై కంబుకంఠి
చెవి శిరీషప్రసూనంబు చేర్పనోప

దెట్లు ధరియించఁగానోపు హేమరత్న
కంఠికాహారకేయూరకటకములను. ౭౫

క. ఎలదోఁటతీఁగయుయ్యెల
కలకంఠికిఁ జిన్ననాఁటికతలై తోఁచెం
జెలువకుఁ బాదాంబుజములు
గిలిగింతలుగొలుపుఁ గెలిగిరిగుహాలందున్. ౭౬

శా. ఆసారంగవిలోలలోచనను గాఢాలింగనక్రీడల, న్వా
సాగారము కేలితల్పముపయి న్సన్నించి మంత్రీశుఁడ, త్వా
సంగంబానరించెముద్దుగొనెమ్మృత్స్నాస్వాదనప్రక్రియా,
వ్యాసంగంబునఁగన్నైనయదనీయంబైనబింబోష్ఠమున్ ౭౭

క. జలరుహనాభునివక్ష
స్స్థలికౌస్తుభమునను దీప్తిఁదనరెడుమణిరా
ట్కులికాలంకృతిఁ బోలెం
బొలఁతుక ప్రత్యగ్రగర్భమున నొప్పారెన్. ౭౮

వ. ప్రతిదివసోపచీయమానగర్భనిర్భర యగుచు నయ్యది
కౌముదీవిలసనంబునుంబోలెఁ బ్రియసఖీవిలోచనచకోరి
కలకుఁ గోరికలు నిండించె వెండియు. ౭౯

చ. బహుదినముల్ మహోనబివృపట్టపు దేవికి వృద్ధిఁబొందెదు,
స్సహనవగర్భచిహ్నములు చూచి(?) సఖుల్ ప్రియు
మందఁగా ముహు, ర్ముహురనుబద్ధజృంభితసముద్గతవి
హ్వాలనేత్రపద్మముల్, జహదజహత్సమగ్రపురుషాయిత
కేలివిజృంభణంబులున్. ౮౦

గీ. అట్లు ధవునొద్దమెలఁగుఁ బద్మాయతాక్షి
సముదితంబైన గర్భభారముకతమున
సమ్యగాపీతజలరాశిసామ్య మైన
ప్రావృడారంభనవమేఘపంక్తివోలె. ౫౧

శా. సీమంతోన్నతసంభ్రమంబు వెలయం జేయించె శ్రీయజ్ఞద
త్తామాత్యాగ్రణికన్నెపాలకుఁడువింధ్యాధీశ్వరుండర్థిలి
న్సామంతక్షితిపాలమంత్రులసమానం బైనప్రేమంబునన్
భామాసింధుతురంగరత్నములుపైపైఁ బావడల్దేరఁగన్.

సీ. కమ్మగొజ్జఁగనీటఁ గలయంపిచల్లిరి
మేఁగి మెట్టిరి క్రొత్తమృగమదమున
రంగవల్లులు కప్పురపుముగ్గు వెట్టిరి
కీరించిరొగిఁ మాల్యతోరణములు
తరుణరంభాతరుస్తంభంబు లెత్తిరి
కట్టిరెల్లెడఁ బట్టుకలువడములు
కమలచందనమాలికలును నిర్మించిరి
స్తంభించి రుత్తమదర్పణములు
నాలిఖించిరి గేహకుడ్యములయందు
సర్వతోభద్రమకరికాస్వస్తికములు
పరిజనంబులు రాజాజ్ఞఁ బట్టనమున
యజ్ఞదత్తుని ప్రథమకళ్యాణవేళ. ౫౩

గీ. వేడ్క నృత్యంబు లాడిరి వీధులందుఁ
బాడి రెత్తిలి పికకుహూపంచమమున

బంజళంబున ధవళ ప్రబంధగీత
*కముల నవ్వేళఁ గర్ణాటకమలముఖులు. ౫౪

మ. అదనన్వచ్చిరిసంభ్రమంబుననుబంచారామలీలావతుల్
పదునాల్జాతులయప్సరోంగనలునుంబాలిండ్లపై హారముల్
గదలం బెన్నిఱిసేసకొప్పులపయిం గహ్లారగుచ్ఛంబు లో
ప్పఁదదీయత్వరగండభాగములఁగంపంబొందఁదాటంకముల్

సీ. పూజెకుండలు నిల్పెఁ బువ్వుఁబోఁడి యొకర్తు
శుభవితర్దిక చతుష్కోణములను
జాజాలపాలెల†సర్వౌషధులు నించి
ప్రోక్షించె నొక్కపద్మాక్షి జలము
కాంతయొక్కతె సన్నికలుఁ బొత్తరంబును
దోరించె వటశాఖతోడఁగూడఁ
బీఠికంబులు వెట్టె బింబోష్ఠియొక్కతె
మడుఁగుఁబుట్టముగప్పెనడుగుమునుఁగ
రమణి యొక్కతె వింజామరంబు దాల్చెఁ
దరుణి యొక్కతె తాళవృంతంబు పూనె
లలన యొక్కతె పసిఁడిసంబెల ధరించె
నాలవట్టంబుధరియించె నతివయోర్తు. ౫౫

గీ. మంత్రి వేల్పించె గృహ్యోక్తమార్గమొప్ప
బ్రహ్మపదమునఁ గూర్చుండి బ్రాహ్మణుండు

* కనుమయవ్వలికర్ణాట. మూ. †సర్వౌషధులు చిలికించె నొక్కపద్మాక్షిజలము. మూ.

హోమములు రెండు ఋగ్యజుస్సామవేద
మంత్రవారాది జయాదిహోమంబు తుదను. ౫౮

మ. చెవికిం గేలివతంసకోత్పలదళశ్రీ లై కపోలంబులన్
నవకాలాగరుపత్రరేఖలయి మేనం గమ్మకస్తూరి యై
ధవళాంభోరుహనేత్రపైఁ గురిసె నుద్యల్లీలసీమంతపుం
బవనాజ్యాహుతిహోమసంప్రభవచంచద్వహ్నిధూమ
చ్ఛటల్. ౫౯

మ. చెలిక త్తెల్ చిఱునవ్వుచెక్కులపయిం జెల్వారవీక్షింపనా
జ్ఞలు మంత్రంబులు సెప్పఁ బెగ్గడశిరస్సంపూర్ణచంద్రాస్యకు
న్నలిచన్నుంగవమీఁద ముత్యాలకము ల్వర్ధిల్లఁ గేల్వ్రాంచుచు
న్నలలీకంటక మెత్తి కూఁడలప ఋక్సంధిం దెసీమంతముల్.

క. కుటిలాలకకును నాసా
పుటరంధ్రములందు మూఁడుబొట్టులు పిడిచెన్
వటఫలదళరస మధిపతి
కటకఝుణత్కార మెసఁగఁ గంకణములన్. ౬౦

గీ. మృదులగోధూమనగులతో మేళవించి
వన్నెకుచ్చుల పేరుతో వర్కరించి
పుష్పకుంకుభకంబుతోఁ బొత్తువఱుపఁ
బడఁతి పాలిండ్లపై నొప్పు పతి కిస్సేసు. ౬౧

గీ. తగవు లిచ్చిరి పుట్టింటితల్లిప్రజలు
వీళ్లొసంగిరి చుట్టాలు వేనవేలు
కట్న మిచ్చె నృపాలుండు కన్నదనియఁ
బగమహీపాలు రిచ్చిరి పావడములు. ౬౨

సీ. క్ష్మామండలము తురంగమఘట్టమయమయ్యెఁ
గరిమయంబయ్యె దిక్చక్రవాళ
మంబరం బాతపత్త్రావళిమయ మయ్యె
సౌరభమయ మయ్యె మారుతంబు
పరివారమయ మయ్యె బ్రహ్మప్రపంచంబు
జయశబ్దమయ మయ్యె సకలజగము
లాతపత్త్రవిభూషణాలోకమయ మయ్యె
సంతోషమయ మయ్యె జనులమనసు
వింధ్యపర్వతమేలు పృథ్వీవరుండు
దానఁ బట్టంపుదేవియుఁ దగవు గలిగి
సచివునింటికి నేతెంచి సమ్మదమున
నొద్దనుండి యాశోభన మొనరుచుటయు. ౬౩

గీ. జవిలె నరఁ బాలుముడిచిన సాధ్వి యొకతె
యుల్లగండంబు పసుపున నూన్చెఁ గదిసి
పసిఁడియుత్తరజందెముల్ పాయఁబట్టి
రాచప్రెగ్గడ బ్రహ్మసూత్రమున నగుచు. ౬౪

గీ. దశరథుని వాజపేయంబు ధర్మసూను
రాజసూయంబు నుసమింపఁ బ్రీతియె యని
పట్టనంబును వేళంబుఁ బరిఢవింపఁ
బెట్టె దొడ్డుగ నామెతఁ బ్రెగడగారు. ౬౫

వ. అంత. ౬౬

—: సుకుమారుని జననము :—

క. నవమాసంబులు నిండిన
ధవళేక్షణ గాంచె సుతు సుధాకరతారా
రవిసుతధిషణవిధుంతుద(?)
కవులుభికములుగనవమఘటికలు నడువన్. ౬౭

వ. ఇవ్విధంబున సుశీలాదేవి నందనుం గాంచినవార్త యం
తఃపురపరిచారిణి యొకర్తె విన్నవించిన నమృతరసధా
రామయం బయినయమ్మాటకు సద్యఃప్రరూఢరోమాం
కురనికరకంటకితగాత్రుండు ను దరస్మితవికసితకపోలముఁ
డలుగుచు నై మంత్ర్యాఖండలుండు:— ౬౮

గీ. తాను గట్టినట్టిచీనాంబరంబులుఁ
దాను బెట్టినట్టి మేనితొడవుఁ
బ్రమద మొప్ప నిచ్చెఁ బారితోషికముగ
మంత్రి యంతిపురముమానవతికి. ౬౯

సీ. తలయంపి ధవళనిద్రాకుంభ మిడువారు
రక్షౌభసితరేఖ వ్రాయువారు
గౌరసర్షపరాజి కలయఁ జల్లెడువారు
బలివిధానంబులఁ బరఁగువారు
లవణంబు నింబపల్లవముఁ ద్రిప్పెడువారుఁ
బ్రేమ మంచంబుతోఁ బెనఁచువారు
గవలధూపంబు సంఘటియించువారును
మంచిమ్ము పెడఁద యాజించువారుఁ

గదిసి దీపించువారును గంధతైల
మందుకొనువారుఁ గాయంబు లందువారుఁ
బాడువారును బరిహాస మాడువారు
నైరి శుద్ధాంతసతు లరిష్టాలయమున. ౭౦

సీ. కర్పూరసమ్మిశ్ర గంధసారంబునఁ
జలుచేఁ జప్పట భిత్తిఁ జామ యొకతె
వెలకొల్లఁబెట్టె ముత్యాలగంధి యొకర్తు
గప్పు గర్భగృహోపాంతభూమి
జ్యేష్ఠాధిదేవత సేవించె నొకయింతి
పసుపుఁబుట్టము గట్టి భక్తిగరిమఁ
బటముపై లిఖియించెఁ గాటలాధర యొర్తు
క్రొత్తలత్తుక శశాంకుని ఖురాంశు
జరఠమేషంబుకంఠదేశమునఁ జుట్టెఁ
బుష్పదంతుభసుల నొకర్తు పుష్పఁబోఁడి
యంబుజానన యొకతె నెయ్యభిఘరించె
భుజగనిర్మోక యొకతె నిప్పులఁగమర్చె. ౭౧

ఉ. మంగళరత్నదీపముల మధ్యమునం బురుటింటిపాన్పుపై
సంగజసన్నిభుండు సచివాగ్రణినందనుఁడొప్పె నెంతయు
న్నింగిఁ బ్రదోషవేళ సతినిర్మలతారకచక్రవాళముల్
సంగతిఁ జుట్టునుం గొలువఁ జాలఁగ నొప్పుశశాంకుకై
వడిన్. ౭౨

గీ. బాలకుఁడు చంద్రచంద్రికాపాండువయిన
పాన్పుఁబొత్తులపై నొప్పెఁ బవ్వళించి

యమృతవారాశిలోన శేషాహిమీఁదఁ
బవ్వళించిన కౌస్తుభాభరణముఁబోలి. ౨౩

గీ. దానధర్మంబులొనరించి త్యాగమిచ్చెఁ
బ్రసవగేహంబుసొచ్చి భూపాలమంత్రి
యుష్ణపావకసంస్పర్శ మాచరించ
ప్రథమతనయముఖేందుబింబంబు చూచె. ౨౪

గీ. పురుషులెల్లంగఁ బుణ్యాహములు నొనర్చి
నిలయదైవతములఁ గొల్చి నిజసుతునకు
మాగసప్ని భునకు సుమామూర్తుఁ డనెడి
పేరు వెట్టెఁ బ్రధానబృందారకుండు. ౨౫

గీ. పసుపుఁబట్టంబుధరియించి పద్మనయన
సుతుని సుత్సంగమునఁ దాల్చి చూడనొప్పెఁ
దరణిబింబహారిద్రవార్ద(ర)ముతోడ
లలితరుచి నొప్పునాకాశలక్ష్మివోలె. ౨౬

గీ. పల్లవాధర మనుఁగైన యొల్లెఁగట్టి
కొంగు మణిహేమకంఠికాకోటిఁ జెరివి
సొబగుఁగాటుకబొట్టుతోఁ జూడనొప్పె
వింతచెలువునఁ బచ్చిబాలెంత యపుడు. ౨౭

ఉ. అక్షయవర్తితాఖ్యఁదగురంబు(?)సూక్ష్మలతానిబద్ధముల్
పక్షమునన్ ధరించినసచివప్రియపుత్రుఁడు చూడనొప్పెను
గ్రక్షితిసంభ్రమోద్ధతినిగాఁ శివధన్వనితండ్రియా సహ
స్రాక్షునివైరిపేరురమునందు ధరించిన దైత్యుకైవడిన్.

గీ. రత్నవేదికపై మంత్రిరాజసుతుఁడు
తల్లిహృదయంబు దృష్టులు తన్నుఁగొలువ
సకలజనులును బంధులు సంతసింప
జానుచంక్రమణక్రీడ సంచరించె. ౨౯

మ. వలిచన్నుల్ వడఁ కాడవేనలులుగ్రె వ్రాలంగ గారావుదా,
దులు తన్నెమఱ కంతలంతలను(?) వేడ్కల్ మీఱి చూ
డంగఁ దాఁ, గలకాంచీమణికింకిణీకలకలాత్కారంబు
తోరంబు గాఁ, గలహంసంబులఁ బట్టఁ బాఱును వడిం
గత్యావిభాగంబులన్. ౩౦

వ. అంత నాసుకుమారుండు నత్యంతసంతోషవంతు లగు తల్లిదండ్రుల మనోరథంబు ఫలియింప ననుదినప్రవర్ధమానుండై ... వర్ధమానసంపదనురూపంబుగఁ గుమారరత్నంబునకుఁ గ్రమక్రమంబునఁ ... జౌలోపనీతుండై కుమారుం డాచార్యగృహంబున కరిగి. ౩౧

సీ. చదివె వేద మెఱింగెఁ బదము వక్కాణించె
మహనీయదివ్యాగమములు చూచెఁ
దరచె నాదిపురాణధర్మశాస్త్రంబులు
నేర్చె వీణావేణునృత్యకళలు
వాదవశ్యాంజనవదనికాదులు జూద
మాడంగనెఱిఁగెను మదనశాస్త్ర(?)
సరహస్యముగ నింద్రజాలంబు యంత్రక్రి
యామంత్రతంత్రచిత్తరువుపరచె(?)

గ్రోల్చె యోగంబు సాధించి రుద్రభూమి
సకలశస్త్రాస్త్రసంచయసమితి నేర్చె
నాకళించెను విపులవైద్యక్రమంబు
సంగ్రహించెఁ గవిత్వంబు సచివసుతుఁడు. ౮౨

వ. ఇవ్విధంబున సర్వవిద్యాపరిశ్రమంబునఁ బారీణుం డై యుండునక్కుమారునకు శైశవంబు సరిగడచుటయుఁ బ్రదోషంబునకుఁ జంద్రోదయంబును జలధరంబునకుఁ జక్రవాకంబును బుష్పంబునకు వాసనాప్రకారంబును గమలవనంబునకు సూర్యోదయంబును గంధగజంబునకు దానంబును విజ్ఞానంబునకు మానంబును సంధ్యకు గేయంబును రాజ్యబలంబునకు నాజ్ఞాబలంబునుం బోలె భువనసమ్మోహనం బైన సౌందర్యంబున కనురూపం బై జవ్వనం బావిర్భవించిన. ౮౩

గీ. బాల్యమునయందుఁ గలుగు సౌభాగ్యరేఖ
నినుమడించిన సౌందర్య మెసక మెసఁగ
సచివతనయుండు తా నొప్పి చారులీలఁ
బౌరజనులకుఁ గన్నులపండు వయ్యె. ౮౪

శా. పంచారామవిలాసినీధవళదృక్ప్రాతీనజాలాయమా
నాంచత్కారము నిర్నిబంధనమనోజ్ఞాకారరేఖా...
పంచాస్త్రుండగు నాకుమారకుఁడు దర్పస్ఫూర్తి సవ్వీటిలో
సంచారంబొనరించెఁ గాంచనమహాసౌధాగ్రభాగంబులన్.

గీ. ఆదిగర్భేశ్వరత్వంబు యౌవనంబుఁ
జక్కఁదనమును నతిసాహసంబుఁ జనవు
నొక్కఁడొక్కండు చాలు దోషోత్తరమున
నన్నియును గూడియున్నవి యతనియందు. ౮౬

సీ. ఒకకొంతప్రొద్దు కందుకకేళి యొనరించుఁ
గంకణంబులఝణత్కార మెసఁగ
నొకకొంతప్రొద్దు వల్లకి నఖాగ్రంబుల
బహురాగముల నేర్పుఁ బ్రస్తరించు
నొకకొంతప్రొద్దు భాండికజనంబు లొనర్చు
పరిహాసగోష్ఠికిఁ బల్లవించు
నొకకొంతప్రొద్దు లోకకథా ప్రహేళికా
బిందుమత్యాదులఁ బిచ్చలించుఁ
గొంతప్రొద్దు వినోదంబుఁ గొఱఁతలయిన
తోడివేడుకకాండ్రతో మేడమీఁద
విమలచంద్రోదయారంభవేళయందుఁ
బిల్లదీవాటలను మల్లుపెనఁగుటలను. ౮౭

వ. ఇవ్విధంబునఁ దృష్ణావిషవల్లి కాలవాలంబును నింద్రియ
గుణంబులకు శరణంబును మోహనిద్రకు విభ్రమశయ
నంబును శాస్త్రదృష్టికిఁ దిమిరోద్గమంబును దోషాశీవి
షంబులకు నావాసవల్మీకంబును సుగుణకలహంసంబు
లకుఁ బ్రావృట్కాలంబును గపటనాటకంబునకుఁ బ్ర
స్తావనయు ధర్మేందుమండలంబునకు రాహువక్త్రంబు
నైనయౌవనారంభంబున. ౮౮

సీ. ఆజానుదీర్ఘబాహార్గళస్తంభుండు
కోమలాళిపనీలకుంతలుండు
కర్ణాంతవిశ్రాంతకమలాయతాక్షుండు
పరిఫుల్లచంపకప్రసవకాంతి
బహుళాష్టమీశశిప్రతిమఫాలతలుండు
కంబుసన్నిభచారుకంధరుండు
పరిపక్వబింబికాపరిపాటలోష్ఠుండు
గంధవారణకుంభకఠినభుజుఁడు
సచివతనయుండు కుపితధూర్జటిలలాట
చక్షురనలార్చిర్దగ్ధసంప్రభూత
విస్ఫులింగచ్ఛటావలీవేష్టనమునఁ
బసిమి దప్పని వలరాజుపగిది నొప్పె. ౮౯

సీ. నరిగొన్న వెలిపట్టు జన్నిదంబులతోడ
రత్నాలతారహారము ధరించి
వలిపనీర్కావిదోవతిపైఁ బదార్వన్నె
కళ యైనపసిఁడిమేఖల ఘటించి
గంగమట్టియమీఁదఁ గస్తూరిరసమునఁ
బుండ్రకంబు లలాటమున నమర్చి
కమలకర్ణిక కుండలముల పార్శ్వములందు
లలితంబులగునొంటు లలవరించి
యాత్మవంశపరంపరాయాత మైన
వైదికాచారమార్గంబు వక్కాణించి

యూరజము రాచఱికమును నలవరించి
నగరివీథులఁ జరియించుఁ బ్రెగడసుతుఁడు. ౯౦

గీ. సచివనందను కర్ణపాశముల వ్రేలు
కుండలంబులముత్యాలగుళిక లొప్పు
నన్యలోకస్థుఁ డగుశంబరారి కేడ్చు
రతిమహాదేవి యశ్రుపూరములువోలె. ౯౧

క. కుసుమాయుధనిభుఁ డగునా
రసికునిపై వ్రాలు సానురాగముతోడన్
బిసరుహనయనలచూపుల
భసలంబులు పూవుఁదోఁటవయి వ్రాలుగతిన్. ౯౨

గీ. భావ మభిరామరూపైకపాతకంబు
యౌవనము దోషములకెల్ల నాస్పదంబు
మన్మథుఁడు రోపి యెటు నియమంబునిలుచు
సుదతులకు వానిఁ గడకంటఁ జూచినపుడు. ౯౩

సీ. హృదయ ముర్విల్లార నేకాంతముననుండి
వానిఁ జింతింపని వనజముఖియు
నొకమాఱతనిఁ జూచి యొండొక్క మఱిచూడ
నభిలషింపని విద్రుమాధరియును
కలలోన వానిఁ జిక్కఁగఁ గౌఁగిటను జేర్చి
ముకుళితేక్షణగాని ముద్దియయును
నతనిరూపంబుఁ గుడ్యంబులందు లిఖించి
యందంబుఁ జూడనియంగనయును

జెలులచేతను బ్రోదిరాచిలుకచేత
వానిగుణములు విని కుచద్వంద్వసీమఁ
బాదుకొలఁ బులకింపని పైదలియును
బన్నిదము వ్రేసినను లేదు పట్టనమున. ౯౪
సీ. ద్యూతకేలియ వినోదోపాయమయ్యెను
పరదారగమనంబు ప్రౌఢియయ్యె
నాత్మభార్యాపరిత్యాగంబు ధృతియయ్యెఁ
జేలవిహారంబు సేనమయ్యె
గురుతిరస్కారంబు గరిమ మయ్యెను నట
విటకీర్తనంబులు పటిమమయ్యెఁ
బానంబె యధ్యాత్మపరతయయ్యె సమస్త
తరలతాగతియ యుత్సాహమయ్యె
గుణములకునెల్ల దోషంబుగుణమునయ్యె
నవుడు సుకుమారునకుఁ దద్వయస్యులకును
నాదిగర్భేశ్వరత్వంబు యౌవనంబు
సవురు ధనమును జనవు హేతువులుగాఁగ. ౯౫
గీ. తమ్మమానుషకాలోచితంబులైన
కీర్తనంబుల మై పులకించుకొండ్రు
తారమర్త్యులుగా మదిఁ దలఁతు రహహ
విత్తమదమత్తచిత్తులై వెఱ్ఱిజనులు. ౯౬
సీ. ఆయ్య నీవు చతుర్భుజావతారుఁడ వన్నఁ
దమభుజాదండపార్శ్వములఁ జూతు

రయ్య నీవు త్రిలోచనావతారుఁడ వన్న
ఫాల మంటుదురు దోఃపల్లవమున
నయ్య నీవు గజాననావతారుఁడ వన్నఁ
గుంభపీఠము లంటికొనఁ దలంతు
రయ్య నీవు చరాచరావతారుఁడ వన్న
నందంబుఁ జూడంగ నభిలషింతు
రవసరం బిచ్చుట యనుగ్రహంబుగాఁగ
మోముఁజూచుట యుపకారముగను బలుకు
మైత్రిగా నవ్వు డధికత(?)రార్థముగఁ ద
లంతు,రైశ్వర్యమదబలవంతు లబ్బ. ౯౭

ఉ. సంపద పేరికట్టెఁడిపిశాచము సోఁకినమానవుండు పూ
జింపఁ డభీష్టదేవత భజింపఁడు సజ్జను లైనవారి మ
న్నింపఁడుమిత్రబంధులగణింపఁడుధర్మరహస్యముల్ విచా
రింపఁడు మీ......భరింపఁడహంకరణంబు పెంపునన్.

గీ. ఉద్ధతుం డయి సుకుమారుఁ డుండలేక
పీటఁ జక్కనిజవరాలి వెదకివెదకి
వలపు పుట్టించి సంకేతములకుఁ దార్చి
చలుపురతికేలి బహుళపక్షంబు రేలు. ౯౯

గీ. పద్మనాభుండు మదనగోపాలమూర్తి
ఘోషమున నెట్లు వలపించె గొల్లసతుల
నెట్టుకొని యట్లు వింధ్యాద్రిపట్టనమునఁ
బరపురంధ్రుల వలపించు బ్రాహ్మణుండు. ౧౦౦

సీ. యమునానదీసైకతమున జాలరికన్య
చనుదోయి నంటఁడే శక్తిసుతుఁడు
నందవ్రజంబులో నలిననాభుం డెట్లు
విహరించెఁ బదియాఱువేలసతుల
దేవదారువనంబులో విరూపాక్షుండు
మునిభామినుల నెట్లు మోసపుచ్చెఁ
గౌశికారాకోయని కోడియై యెలుఁగించి
యమరనాయకుఁ డెట్లహల్యఁగలసె
మొలకచన్నులపాయంపుముద్దుఁగూఁతుఁ
బట్టుకొనె నెట్లు పైకొని పద్మభవుఁడు
చందురుం డెట్లు వొందె నాచార్యులేమ
ననుచు విప్రుండు రమియించు నన్యసతుల. ౧౦౧

సీ. సంధ్యాభివందనశ్రద్ధ యుద్వాసించె
గాయత్రి దవ్వులఁ గట్టిపెట్టె
నగ్నిహోత్రము మీఁదియాస నుత్పాటించె
నఘమర్షణస్నాన మరసిమాంపె
నిహపరసామగ్రి నీయఁజాలెడునట్టి
విధి దేవతార్చన వీటఁబుచ్చె
వేదపాఠము మానె వివిధసత్కర్మాది
సత్కాలాపంబులు జాఱవిడిచెఁ
దనకు మరగినవారసుందరవనితల
నిరతనల్లాపసంభోగనిపుణతాసు

ఖానురాగనిమగ్నుఁడై నిత్యకర్త
మై తనర్చెను సుకుమారధరణిసురుఁడు (?) ౧౦౨

వ. ఇవ్విధంబునఁ గుమారుండు విహరింపంజూచి. ౧౦౩

క. ప్రేమమునఁ గూర్చి సుతునకు
వేమఱు సద్బుద్ధి చెప్ప వినమికి వగచున్
సామగ్ర్యదుర్గుణాళి క
దా మధురత యొసఁగు విషమమగుచలమునకున్.

గీ. జవ్వనమునను సదుపదేశములు గావు
తిల - - - లంబు తెఱఁగుదోఁప
శంబరారాతిపుష్పాస్త్రసంప్రహార
జర్జరీభూత మగుమనస్సంపుటమున. ౧౦౫

వ. తండ్రి గురూపదేశం బఖిలమలప్రక్షాళనక్షమం బైన తీర్థస్నానంబు జరామరణవైకల్యంబు లేని వార్ధకంబు, మేదోభారంబు లేని గౌరవంబు, సువర్ణరచన లేని కర్ణాభరణంబు, నుద్వేగంబు లేని ప్రజాగరంబు. ఇది యభవ్యులకు సలిలంబునుం బోలెఁ గర్ణస్థితంబై యుపద్రవంబు నాపాదించు. నీవిటవట్టి నెట్టుకొని పెద్దలమాట వినుము, వింటేని ధూర్తులు నిన్నుఁ బ్రశంసింపలేరు, కుటిలులు నిన్నలమరింపలేరు, వంచకులు నిన్ను వంచింపలేరు, పల్లవులు నిన్ను వలపింపలేరు, మదంబు నిన్నుఁ గదల్పలేదు, విషయంబు నిన్ను నాశ్లేషింపలేదు, వినుమనూచానాచారంబును, నాముష్యాయణంబును, నా

మేధితామ్నాయంబును, నధీతాశేషశాస్త్రంబును,నలిం
గవృత్తియు, ననపకీర్ణంబు, ననభ్యుదితంబును, ననభిస్తు
తంబును, నైన యార్యవరవంశంబునం బ్రభవించినాఁ
డవు మూఢుండవై యనుష్ఠానబంధంబులగువిషయోప
భోగంబులయందును సుఖబుద్ధి యారోపించెదవు. నీయ
ట్టిదుర్బుద్ధిశీలురుగదా నిస్త్రింశంబుఁ జూచి కువలయ
మాల యని యుఁ గృష్ణసర్పంబు వీక్షించి కాలాగురు
ధూమరేఖ యనియును నంగారంబు దర్శించి బంగా
రం బనియు ను భ్రాంతిఁ బొందుదురు. దుందుమారస
ముండు, మాంధాతృనహుషనాభాగసన్నిభుండు, వింధ్యాచలపతి, హేమాంగదుండు మనల గురుస్థానం
బుగా మన్నించుచున్నవాఁడు. మనవంశంబునకు నీ
వొకఁడవ సంతానబీజంబ వింతయు నెఱింగి బుద్ధిమం
తుండవై మమ్ము నుద్ధరింపవలనదా యని పలికి మంత్రి
కన్నీరు దొరఁగ ముహూర్తమాత్రం బూరకుండె సుశీ
లాదేవియు. ౧౦౮

సీ. రవలయ్యుంగరముల రత్నాంకురము లొత్తఁ
గేలమ్మి చెక్కులఁ గీలుకొల్పి
మొకరితుమ్మెద మూతిముట్ట నోడెడివేఁడి
నిశ్వాసపవనంబు నివ్వటిలఁగ
నాకర్ణదీర్ఘంబు లగునేత్రాలుఁగన్నులఁ
బరిపాటలచ్ఛాయ పల్లవింపఁ

గంఠగోళంబు గద్గదికానుబద్ధమై
బాష్పభారంబు నిబ్బరము గాఁగఁ
బక్ష్మముల జాఱి గండదర్పణము లొరసి
వ్రాలి పాలిండ్లపై నశ్రువాఃకణములు
హారలతలకు నాతిథ్య మాచరింప
గుబ్బతిల నేడ్చె నత్తఱిఁ గువలయాక్షి. ౧౦౭

వ. ఇవ్విధంబునఁ దల్లియుఁ గండ్రియుఁ దనకు హితోప
దేశంబుచేసి తన సౌమనస్య సౌముఖ్యంబులతోఁ దగిన
ప్రత్యుత్తరం బీయమి నిర్వేదించుట యెఱింగి. ౧౦౮

సీ. ధర్మశాస్త్రాభ్యాసతాత్పర్యమున నైన
సంస్కార మెల్లరుసౌరుపడియె
నిరుపాధినిస్సీమనిర్నిబంధనవృత్తి
గలమహాప్రతిభ యేకాటఁ గలసెఁ
బంచేంద్రియోపాయపానభూతము లైన
వినయంబు లేప్రయోజనముఁదీర్చె
నవయౌవనాంకురోన్నతవంశపదమైన
శ్రుతివై భవము లేమిహితవుచేసెఁ
జిన్నివయసున గురుల వీక్షించినట్టి
పుణ్యవాసన నేల గోల్పోయె మనసు
కటకటా ! నందనుండ వౌక్కఁడవు నీవు
గురుల నేడ్పించుచున్నావు ఘోరముగను. ౧౦౯

వ. (అనినఁ దల్లిదండ్రుల)కుం బ్రణామంబుచేసి యింత

నుండి మీయాజ్ఞ శిరసున ధరియించి బుద్ధిమంతుండనై
యుండెద మీరు వగవకుండుం డని పలికి సముచిత
ప్రకారంబున వీడుకొనియె ననిన నటమీఁదివృత్తాంతం
బెట్టి దని యడిగిన. ౧౧౦

మ. వరశైవైకవిధానపాత్ర కవితావ్యాపారపారంగతా
స్థిరలక్ష్మీనవశారదోదయ దయాధీనాయతాలోక లో
కరమాపాదన పాదపద్మవినతక్ష్మాపాలసంశీల శీ
లరతిప్రస్ఫుటశాంత శాంతనవకల్పోద్వీర వీరాగ్రణీ

క. ధీమత్కవితావిస్తర
ధామాయితనిరుపమానదానాంబుదహృ
ద్భీమ జయోత్కలసీమా
రామామన్మథవిశేషరాజితమూర్తీ! ౧౧౨

పృథ్వి. లింగార్చనాయాథిలీలావతారా
గంగాంబుసుస్వచ్ఛకావ్యైకజాలా
సంగీతసాహిత్యసౌహిత్యలోలా
శృంగారసద్భక్తసేవానుహేలా. ౧౧౩

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్ర మారయామా
త్యపుత్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథనామధేయ
ప్రణీతంబయిన శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబునందు
ద్వితీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము.

(సుకుమారచరిత్రము)

తృతీయాశ్వాసము.

క. శ్రీదోరంతర వేద
ప్రోదితభాషావిశేషభాసురకీర్తి
శ్రీదార్ఢ్య వివిధపూజా
మోదితగిరిదుహితృకాంత ముమ్మయశాంతా! ౧

వ. అక్కథకుండు శౌనకాదిమహామునుల కిట్లనియె నట్లు తల్లిదండ్రుల నూరార్చి వెడలి సుకుమారుండు నిజాంతర్గతంబున. ౨

గీ. హోమె నుపదేశకాలంబు పూర్వముననె
కడచె ధైర్యంబు జరరవిక్రాంత మయ్యె
శీలసంపత్తి యిఁక నేమి సేయువాఁడ
భామినీసక్తి మన్మథుబారిఁ బడితి. ౩

శా. పంతంబోడదుధర్మమందగవునుంబాడింగులంబున్విచా
రింతు న్వేదపురాణశాస్త్రమతపారీణుండఁ గా నెట్లు ౪

ల్పాంతద్వాదశభానుమత్కిరణదాహక్రూరకామవ్యథా
సంతాపజ్వరవేదనాభరమునం జాకుంట సిద్ధించినన్. ౪

సీ. చాండాలుతోఁ బుల్కశత్వంబు గైకొను
బ్రహ్మహత్య యొనర్చు బ్రాహ్మణుండు
క్రిమియై పతంగమై కీటమై జన్మించు
నాసవం బాని భూమీసురుండు
క్రవ్యాదసత్త్వసర్గమున నుద్భవమందు
విప్రుఁ డాచార్యునివెలఁదిఁ గవిసి
శ్యామచారుండు పిశాచమౌ ఖాడబుం
డన్యునివిత్తంబు నపహరించి
యయిన నేమిగా వీనిలో నన్నిటికిని
సుఖము దుఃఖంబుఁ జర్చించి చూచినప్పు
డెల్లసంసారులకుఁ గుందు హెచ్చు...
లేకయుండుట గందుమో లేదొ జగతి. ౫

గీ. వామదేవుండు శుకుఁడుఁ గేవలముదక్క
ముక్తులెవ్వరు వింటిమే ముజ్జగమున
జంతువులకెల్ల సరియ సంసారయాత్ర
విధినిషేధంబులకుఁ జొప్ప వెదకనేల. ౬

శా. ఆతంకంబున కేమికారణము బ్రాహ్మ్యంబింతయుంజూచితే
తాతల్గట్టినచర్యలే శ్రుతులు బోధప్రక్రియల్ స్వల్పమే
చేతోజాతు నుపాశ్రయించెదఁ బరస్త్రీలన్వినోదించెదన్
మాతంగీపరమేశ్వరింగొలిచెద న్మద్యంబు సేవించెదన్.

గీ. అష్టమావతారంబున నాదిపురుషుఁ
డచ్యుతుఁడు విశ్వకర్త యనాదినిధనుఁ
డర్జునుండును దాను నేకాంతగోష్ఠి
విశ్వమును నెఱుఁగ మొ... నిధిగా ౮

సంచెవింతము విధమతనిన్ భావించెఁ గాదె (?)

మ. బహువేదాంతసుతానుసాధితమహాబ్రహ్మోహమం చా
డుదుర్, మహిమోహాంధులుగొంద తేనియబెబ్రహ్మం
బెట్టు దారెట్టిరో, యహాహ బ్రహ్మమువారయేఁ నులుక
శయ్యం డ్రెళ్లిని ద్రింతురో, జహదుత్సర్గముగాఁగఁ జేయు
దురో విష్ణుమూత్రనిర్మోక్షమున్. ౯

సీ. కల్పద్రుమంబుతోఁ గామధేనువుతోడ
నమృతాబ్ధినవతార మయ్యె నెద్ది
బృందారవనమధ్యమందారతరులలో
హాలపాణి కెద్ది ప్రత్యక్ష మయ్యెఁ
ద్రిపురాంతకుని యర్ధదేహంబునకు నెద్ది
మదనసంఫుల్లసంపత్తి యయ్యె
నపసుధారూపమై పవనభుగ్భువనాధి
పతికెద్ది ప్రాణంబుప్రాణ మయ్యె
నట్టి భవభేషజము నాసవామృతంబుఁ
గన్నుఁగానక శపియించెఁ గాక యొకఁడు
తత్సమానము లగుపదార్థములు గలవె
భూతభావిభవత్కాలముల ధరిత్రి. ౧౦

వ. అని. ౧౧

సీ. కర్పూరరజములోఁ గలిపి కేతకిధూళి
నఖిలాంగకముల నభ్యంగమాడి
జలజనాళీతంతుసందానితములైన
యజ్ఞోపవీతంబు లమరఁ దాల్చి
వారాంగనాస్తనహారవిభూషల
నక్షమాల్యముగఁ జే నలవరించి
కస్తూరికామిశ్రగంధసారంబున
నలికంబునఁ ద్రిపుండ్ర మనువుపఱిచి
చంద్రికావేళఁ బరిపాండుసౌధవీథి
శక్తిఁబూజించి దేవీప్రసాదమధువు
పుచ్చుకొని విప్రుఁ డాకంఠపూరితముగ
వెలఁదులును దాను నప్పుడు వినిమయముల. ౧౨

క. వనితల కంగప్రత్యా
శన మక్షివిఘూర్ణనంబు లజ్జావిగమం
బనవస్థితి మధుపానం
బునకు సురతమునకు సదృశములు వక్రంబుల్. ౧౩

గీ. త్రినరకాస్వాదభవమదోద్రేకలహరి
ధరణిదేవుఁ డాయోజ మత్తా వహించి
యారణాలు పఠింపంగ నాలకించి
శంబరారాతి రతిచేయి చఱచి నవ్వు. ౧౪

సీ. ఇంటనున్నాఁడొ వాఁ డెచ్చోటనున్నాఁడొ
యొంటియో యెందఱేనున్నవారొ

మిన్నకున్నాఁడో యేమేఁ బల్కుచున్నాఁడో
నిద్రించినాఁడో కన్దెఱచినాఁడో
యాడుచున్నాఁడో - - - - గ
ర్వించియున్నాఁడో శోకించినాఁడో
- - - - - - యుత్సేకించి యు
ల్లాసించినాఁడో కలంగినాఁడో
యుత్సవమో వైభవమొ లేమియో కలిమియొ
పగలొ రాత్రియొ యెఱుఁగఁ డాబ్రాహ్మణుండు
నవమధూకప్రసూనసంభవపుమధువు
దలము దప్పంగఁ ద్రావి మత్తా వహించి. ౧౫

క. సుకుమారుఁ డిట్లు నానా
ప్రకరంబుల వీటిలోనఁ బడుచై తిరుగన్
సకలజనులు మొఱవెట్టిరి
యొకనాఁ డత్యాగ్రహమున నుర్వీశుసభన్. ౧౬

క. దేవరప్రతినిధిఁగా సం
సేవింతుము యజ్ఞదత్తు సిద్ధమ యతనిన్
భావింతుము తత్తనయుని
యావనసంప్రాప్తి లేనియటము న్నెల్లన్. ౧౭

వ. అవధరింపుము సుకుమారనామధేయుం డైనమంత్రినం
దనుండు సౌందర్యవంతుండును గామశాస్త్రకళావిధి
జ్ఞుండును నై జారచోరవిటధూర్తవర్గంబులంగూడి వేడు
కకాఁడై పుణ్యస్త్రీల నిలువకునఁ జెఱుచుచున్నవాఁ

డతని వారింపను నారీజనంబుల శిక్షింపను సమర్థులము గాక యున్నార మద్దురాత్మకుని యన్యాయసదృశం బైనదండంబువలన దండింపనది యని విన్నవించిన మహీపాలుం డతని రప్పించి వాగ్దండనంబున దండించి పురంబును దేశంబును వెడల నడిపించిన రాజావమానితుం డై యప్పాపి కీ(క)ట దేశంబునకుం బోయి యందుఁ గొన్ని దినంబు లుండి హూణమండలంబునకు నేతెంచువాఁడు కాంతారమధ్యంబున నతిక్షుత్పిపాసాపరవశుండై తనలోన నిట్లు వితర్కించుచుండె. ౧౮

చ. అరుణగభస్తిబింబముదయాద్రిపయింగనుపట్టగన్నెలోఁ
బెరుఁగునువంటకంబువడపిందియలుంగుడువంగఁబెట్టు ని
ర్భరకరుణాధురీణయగుప్రాణముప్రాణముతల్లి యున్న దే
హారహారయెవ్వరింకఁగడుపారసిపెట్టెదరీప్సితాన్నముల్.

వ. అని తనలోనం దలపోయుచుం జనిచని ముందట. ౨౦

సీ. స్ఫటికరత్నగృహంబు సర్వంసహాకాంత
కభిధాంతరంబు దుగ్ధాంబునిధికి
మణిదర్పణము నభోమణిమార్గలక్ష్మికిఁ
జంద్రాతపమునకు జన్మభూమి
యర్ధేందుమకుటాట్టహాసంబునకు జోడు
పౌలస్త్యగిరికి సబ్రహ్మచారి
ప్రతిబింబ మభ్రముప్రభువారణమునకు
ననుఁగుఁజుట్టము శారదాభ్రములకుఁ

గమరతిమినక్రవిక్రమక్రమవిహార
చటులతరవీచికాఘటాసమదరూఢ
హంసకులసన్నినాదసంవ్యాప్తదిగ్వి-
భాగ మీక్షించె నతఁడు తడాగమెదుర. ౨౧

మ. వసుధానిర్జరుఁడు న్మహాసరసిలో పార్శ్వములం దేలెఁ ద్రా
వె సుధాసన్నిభమైనవారిఁ దటపృథ్వీజావళిచ్ఛాయలో
వసియించెన్ లహరీసమీరముల నధ్వశ్రాంతిపోకారిచె
న్బిసకాండంబులు మేసఁగూర్చెఁ జలువ ల్నిర్లోకసం
కాశముల్. ౨౨

క. కరశీకరార్ద్రిపుష్కర
కరుఁడై యాతండు గంధకరిరాజు క్రియం
బరిషేకాంతరమునఁ దా
సరసిరుహాకరము వెడలి చాలఁగ నొప్పెన్. ౨౩

సీ. వైడూర్యమణిశిలాస్వచ్ఛోదకపానానఁ
గౌతుకం బొనరించెఁ గన్నుఁగవకు
శిశిరసంస్పర్శవీచీమారుతముగాన
నంగకంబులకు నిం పావహించెఁ
గమలకేసరరేణుగంధోల్బణముగాన
ఘ్రాణేంద్రియమునకుఁ బ్రమద మొసఁగె
గలహంసకులకలకలకులాయముగాన
శ్రుతిసంపుటములకు సుఖమునిచ్చె
- - - సలిలంబు నహ్లాదమునను జేసె
నాలుకకు నప్పు డవనిబృందారకునకు

సైకతారూఢ జలమానుషీకదంబ
కాంక్షితార్కమయూఖంబు కమలవనము. ౨౪

క. కొలనిదరి వటము నీడన్
శిలతల్పమునందుఁ గొంతసేపు శయించెం
జెలువ మగువలిపెదుప్పటి
తలగడఁగాఁ జేసి సచివతనయుం డెలఁతన్. ౨౫

గీ. బహుళపక్షపాకదంబములలోనఁ
బ్రభవ మొందిన యంధకారంబువోని
కొలనిదరి కాననంబులోఁ గొంతప్రొద్దు
నలవువాయంగ నిద్రించె యాజ్ఞదత్తి. ౨౬

గీ. దప్పిదీఱంగ మధురకాండంబుగ్రోలి
కడుపునిండంగఁ దూఁడుఁదీఁగలు భుజించి
యెండ వాలాగునందాఁక నిండుకొలని
తీరమున మఱ్ఱినీడ నిద్రించె నతఁడు. ౨౭

చ. అపుడు విలంబమానమయి యంబరకోణతటాంతరంబునం
దపనుని మండలంబు బెడిదంబగు వేఁడిమి నొయ్యవిడ్వఁగానెం
గపిలములై మయూఖములు క్షౌరికమానసకలాపిపింఛమై
త్రపుసలతాళలాటుసముదాయము చాయఁ దిరస్కరింపఁగన్

గీ. అంతలో నిద్ర మేల్కాంచి యవనిసురుఁడు
జగమిషాబుద్ధి నీక్షించెఁ జిత్రభాను
నభినవోన్మేష కుటిలజిహ్వాప్రకార
లోలతారక కేకరాలోకనమున. ౨౮

శా. కాంతారాంతరభూమిచెంత శబరగ్రామంబు పద్మాకర
ప్రాంతక్షోణితలంబునం గలుగ సంభావించె విప్రుం డదన్
దంతిస్కంధకపోలకుంభపలలాదక్రూరకాలేయకీ
సంతానస్ఫుటకంఠఘుర్ఘరతరద్రాఘిష్ఠనాదంబులన్. 30

సీ. ఆదికాలమున మాయావిలాసిని యైన
మురదైత్యదమనునిమూర్తివోలె
ధరణితలంబునఁ జరియింపనేర్చిన
పురుహూతమణిశిలాపుత్రివోలెఁ
గామినీరూపంబుఁ గైకొన్న శంబరా
రాతికాలాయసాస్త్రంబువోలె
వేడ్కకైమానుషీవిగ్రహంబు ధరించి
విహరించుతోలుకారువేళవోలె
నంధతామిస్రమును నవిద్యయునుబోలె
భువనమోహనరూపవై భవములొలయ
లీలనేతెంచె నొక్కచండాలకన్య
కొలనఁ జలుబంతిపసుపాడఁ జెలియుఁదాను. 31

శా. ఆచండాలకులప్రసూతయగు కన్యం గన్యకారత్నముం
జూచె న్దవ్వుల యాజ్ఞదత్తి విపినక్షోణీవిభాగంబునన్
వాచాగోచరసౌకుమార్యనవలావణ్యాన్వితం బుష్పనా
రాచుండిక్షుశరాసనంబుఘనదోర్దండంబునం గూర్పఁగన్.

ఉ. యోగసమాధితత్పరతనున్న విధంబునఁ బాసినట్లు మూ
ర్ఛాగమమీలితాత్ముఁడగుచాకృతినిశ్చలదేహయష్టియై

సోఁగకనుంగొనలున్న దురుఁజొక్కులకిక్కులు గాఁగ నత్తఱి
న్నాగరసాతిరేకమున బ్రాహ్మణుఁడాదటఁ జూచె మాలెతన్.

సీ. అప్సర స్త్రీవోలె నకులమై యారయ యీ
పైదలి కన్నులపండు వయ్యెఁ
జారుయౌవనరూపసంపన్నయై మోక
వనరేఖయును బోలెఁ బెనఁచె వేడ్కఁ
బోలఁతి ప్రావృడ్వేళవోలె నళివినీల
ఘనవేణియై యిది గరము మెఱసె
నిభరాజనిభయాన యిది శరత్తువోలెఁ
బుండరీకాక్షియై పొలుపుమిగిలె
ముట్టరానిది యైనట్టిమూర్తివోలెఁ
జిత్తరువువోలె దృష్టికచ్చెరువొనర్చె
మొలఁత మధుమాసకుసుమసమృద్ధివోలె
జాతివిరహితయయ్యు సంప్రీతినొసఁగె. ౩౮

గీ. దీనిఁ గల్పించె నజుఁ డభిధ్యానమునను
నాతి మును ముట్టరాకుండ నంత్యజాతి
ముట్టుటయ కల్గెనేని యిమ్ముదితమేను
గందకుండునె పుష్పంబుకంటె మృదువు. ౩౯

వ. అని విస్తృతనిమేషంబు గీలించి ముకుళితపక్ష్మాంచలం
బును జిహ్మేతరతరళతారకోదరంబును నగువీక్షణంబున
నవ్వాలివాడప్రోడావతి నీక్షించుచు నవ్విప్రుండు మదన
శరశలాకాశంకు సంకలితహృదయుండై స్తంభితుని

భంగి విలిఖితునిచందంబున నుత్కీర్ణునిపగిది నియతు
నిలాగున మూర్ఛితునిప్రకారంబునం దన్నుఁదా నెఱుం
గక నివ్వెఱపడి నిశ్చలాంగుండై యుండె నమ్మచ్చెకం
టియు నలవోకవోలె నతిస్వచ్ఛసౌభాగ్యచ్ఛాయావి
నిర్భర్త్సితమత్స్యకేతనుం డగునాబ్రాహ్మణుం గనుం
గొని నిజాంతరంగంబును. ౩౬

గీ. విప్రవేషంబుఁ దాల్చినవిష్ణుఁ డొక్కొ
బ్రాహ్మణుండైనశంబరారాతి యొక్కొ
బాడబాన్వయరూపసంప్రభవుఁ డైన
చందురుం డొక్కొ యితఁ డతిస్వచ్ఛమూర్తి. ౩౭

వ. అని యంతంతం జేరవచ్చి యయ్యంత్యజాతిసీమంతిని
యశేషజనపూజనీయులు బ్రాహ్మణు లని తమకులంబు
పెద్దలవలన వినుటం జేసి యుఁ దా నెందే నొక్కపూ
ర్వజన్మకృతపుణ్యసంస్కారవిశేషంబుననో బాల్యంబు
నాఁటనుండియు రూపంబు వినయంబు దాక్షిణ్యంబు
మధురాలాపకౌశలంబు నిస్సంగత ప్రశాంతమహాను
భావంబు శుచిత్వంబు గౌరవంబు సద్భావంబు గుణం
బులు నైసర్గికంబు లయి యుండుటనో భర్గఫాలనయన
కృశానుజ్వాలాజాలహేలాచుళుకితావయవుండు గాని
కుసుమకోదండుండునుంబోలెఁ గన్నులపండువై తప్త
కాంచనవర్ణంబును గోరోచనాగౌరంబును జాంపేయ
కుసుమ కేసరరేణుత్రసరేణు వినరప్రసంగంబును నగు

దేహప్రభాప్రవాహంబునగహనషండంబ శేషంబును వెలిం
గించువాని నుద్భిన్ననవశ్మశ్రు నభినవయౌవనోద్భాసితు
షోడశవర్ష దేశీయు నాదిగర్భేశ్వరు నమాత్యనందను
సుకుమారుం గుమారసన్నిభుఁ దప్పక చూచి భయ
సంభ్రమడోలాయమానదంతతాటంకవలయాం బగున
ట్లుగా నిబ్బరంపుగుబ్బచన్నుల బిబ్బోకంబు బాహు
మూలకూలంకషంబై యీషద్విలోకనీయంబుగఁ గేలు
దోయి సేవాంజలిపుటంబులలాటంబునఁ గీలించియయ్య
గారికి నమస్కారం బని యధరకిసలయంబునకు దశ
నరత్నాంకురజ్యోత్స్న కుసుమస్తబకంబుగా సహకారప
ల్లవాస్వాదకషాయకంఠకలకంఠకామినీకోమలకుహూ
కారకోలాహలకరంభిత పంచమరాగప్రపంచంబునకు
మించుఁజూపు కంఠస్వరంబునం బలికిన. ౩౮

గీ. వెలఁది మాలెతగాన దీవింపకయును
నొప్పిడిదిగాన నూరకయుండకయును
ధరణిదేవుండు కైకొనె దానిమ్రొక్కు.
గేలుఁదామరతిర్యగాందోళనమున. ౩౯

ఉ. శంబరవైరిసన్నిభునిఁ జారుతరోజ్జ్వలమూర్తి విప్రర
త్నంబు మహాప్రధానుప్రియనందను నిన్సుకుమారుఁ జూచి ప్రే
మంబువహించియుంగొమరుమాలెతగన్నులనవ్వుఁ జేరఁగా
సంబళి సంబళీయళుకు సంకడికిందలమంచుఁ బల్కుచున్.

గీ. బ్రాహ్మణుఁడుగాన లజ్జింపఁ బ్రాప్తిలేక
బాల ప్రౌఢయుపోలెఁ దప్పకయుచూచి

చాటువడి యుండుమయ్య యీసరసిలోన
నుదకమాడెదఁగాక పిన్నదియు నేను. ౪౧

క. అని పలుకుచుఁ గొలనికి డిగఁ
జని మాలప్రమద దాను సఖియు నొనర్చెన్
వన కేళి తరంగ లురు
స్తనభారాస్ఫాలనమున జర్ఝరములుగాన్. ౪౨

చ. పడఁతి పసిండిడాలు గనుపట్ట హరిద్రముఁ దీరపంకముం
దొడసి సరోవరాంబువునఁ దోఁగి పయోనిధితీరభూమికి
న్వెడలి ధరాసుపర్వునకు నేత్రమహోత్సవ మయ్యె
నప్పుడ, వ్వడ కలశాబ్ధిమధ్యమునఁ బుట్టినయాదిమ
లక్ష్మియోయనన్. ౪౩

ఉ. ఆకలకంఠియొయ్యఁదడియార్చ నెడన్ జఘనాంతికంబులై
కేకికలాపలీల నణకించి మధువ్రతమాలికాకృతిం
గైకొని యింద్రనీలమణిఖండవిలాసమలిమ్లుచంబులై
చీఁకటిగొల్పె బ్రాహ్మణునిచిత్తము పెన్నెఱిసోగవెండ్రుకల్.

సీ. చికురసంతతి నీరార్చి చెలువ తుఱిమె
సేసణాప్పాక - - - -
చన్నుఁగవసొంపు కటిదేశముల మెఱుఁగు
బ్రాహ్మణుని యాత్మఁ బల్లవింపంగఁ జేయు. ౪౫

సీ. దంతతాటంక చక్రమధ్యంబునందు
ఫాల కీలించెఁ గంకేళిపల్లవంబు

బాడబుని నేయఁదలఁచు శంబరరిపునకుఁ
బ్రథమ మదియు నమస్కారబాణమయ్యె. ౮౬

గీ. పూనెఁ గుచముల వెలివాడపువ్వుఁబోణి
విప్పుగలయట్టి బండిగుర్వెందసరముఁ
బ్రథమరాగరసోదయరక్తమైన
సచివనందనుహృదయజసంగరమున. ౮౭

వ. అప్పుడు సుకుమారుండు నిజాంతర్గతంబున. ౮౮

సీ. ఏలచేయుండు శేషేంద్రియంబులు నాల్గు
నలినగర్భుఁడు లోచనములు గాఁగ
నెట్టుగల్గె విధాత కీరూపనిర్మాణ
పరిమాణము లకోటిపరిమితంబు
లజుఁడు దీని సృజించి యాత్మ నువ్విళ్లూర
కెట్లుండుఁ గాఁతు మోహించినాఁడు
కల్పింపఁబోలు శృంగారసర్గంబున
దీని వాక్పతి యున్నతి ఫలియించె
దీనినిఖిలావయవములు తీర్చి తీర్చి
చేయునపుడు ప్రయాసంబుఁ జెందుటయును
నొయ్యనొయ్యన బ్రహ్మ నిట్టూర్పువుచ్చె
నదిసుమీ పుష్పసమయమందానిలంబు. ౮౯

వ. అని విచారించుచు విప్రుండు చండాలకులకన్యకామణి
దుర్లభంబగు సౌభాగ్యంబునకు నద్భుతం బందుచు
దానితో సంభాషింపఁ గోరి చేరువ నిలిచె ననంగమ
కన్యకారత్నంబును నతని కిట్లనియె. ౯౦

క. ఎందుండి యరుగుదెంచితి
రెం దరిగెద రిచట నునికి కేమికతంబో
కందర్పరూపరేఖా
సౌందర్యవిలాసవిభవసర్వస్వనిధీ. ౫౧

వ. నిన్నుంజూచి సుఖామృతంబున మునింగినచందంబున నతి
- - - సముద్రంబునం దేలినవిధంబున సర్వానందం
బుల కుపరిభాగంబున వర్తించుకరణి సకలమనోరథం
బులకు సంకేతంబైనలాగున నాహృదయంబు నిర్వృ
తింబొందియున్నయది. ౫౨

ఉ. క్రొన్నవవింటిజోదు నలకూబరు నైషధునిం జయంతు
నిం, బున్నమనాఁటిచందురునిఁ బోలినవాఁడవు రూప
సంపదన్, నిన్నొకపట్టుఁగాఁ బరిగణింపఁగవచ్చునె కల్ల
గాదు మా, యన్నలయాన చూడు పులకాంకురముత్
మొలచెం గుచంబులన్. ౫౩

గీ. అవనిసుర చింతకాయల కాజ్ఞగాక
యరసిచూడంగ గ్రుక్కిళ్ళ కాజ్ఞగలదె
యంటరాకున్న నేమి యంతంత నిలిచి
చిత్తమలరంగ నిన్ను వీక్షింపరాదె. ౫౪

సీ. కమలినీపత్రపుటములఁ గాసారోద
కముఁదెచ్చి పాదపద్మములు గడుగఁ
జిలుకముట్టనిఫలంబులు గోసికొనివచ్చి
పరికించి యారగింపంగఁ బెట్టఁ

గాంతారకర్పూరకదళికాఫలముల
సరసరీతులను వీజన మొనర్చ
నధ్వఖేదముఁబోవ హస్తద్వయంబున
నూరుకాండము లొత్తి యుపచరింప
వేడ్కయయ్యెడు వినయంబువిస్తరిల్ల
భక్తిగానఁగఁ బ్రమోదంబు గరమేదు
నీకు విప్రోత్తమునకు నీనెలవులందుఁ
జెడ్డదుర్జాతి యది నన్నుఁ జెఱిచెఁగాని. ౫౫

క. ఇది హూణమండలం బ
వ్వది నున్నది చెంచుపల్లె వనమధ్యమునన్
మదననిభ యీపుళిందా
స్పదంబు వెలివాడ - - - - - ౫౬

తాళవృత్తము. కనుఁగొనవలయును దాదవ్వుల నెడగలుగ
నిలిచి యైనను మాయిండ్లన్, వనమధ్యంబున విప్రోత్తమ
వెలివాడవనితలకు నేత్రోత్సవమై, యనిభృతపరభృతన
ఖరేఖాకో - - - - సహకారద్రుమశాఖా, ఘనఫల
రసధారామృతపానోత్కంఠవిస్ఫూర్తాననవటుకంబున్.

క. పాణసివారము కమ్మని
ప్రాణము నెఱజాణ దేవరా వినవలదా
వీణావాద్యముఁ బాటయు
వేణుస్వానంబు వేనవేల్బందములన్. ౫౭

వ. అని చండాలకన్య పలికిన నవ్విప్రుండు భవితవ్యతాబ
లంబున. ౫౮

సీ. ఇది యసజ్జనగోష్ఠి యిది మోహవిలసితం
బిది మహాపాతకం బిది యకీర్తి
యిది దుర్మదాంధత్వ మిది యాగ్రహావేశ
- - - -యిది కుదృష్టి
యిది నారకద్వార మిది ప్రమాదస్థలం
బిదికార్శ్య కారణం బిది యనియతి
యిది యధర్మముత్రోవ యిది పథప్రచ్యుతి
యిది యధోగతిహేతు విది యకృత్య
మని విచారింప కవనీసురాధముండు
కల్కిచండాలకన్యపైఁ గన్నువైచెఁ
దీయతీయనివింట లేఁదేఁటినారి
శంబరారాతి మోహనాస్త్రంబు దొడిగి. ౬౦
వ. ఏయునప్పుడు నిజాంతర్గంబున. ౬౧
సీ. మాంసంబు భక్షింప మనసువెట్టిననాఁడ
దాక్షిణ్యగుణము విధ్వంసమయ్యె
గంజాయిఁ దినఁగ నుత్కంఠఁ జేసిననాఁడ
లజ్జాభిమానంబు లుజ్జగిల్లె
హాలారసము గ్రోల నభిలషించిననాఁడ
సూనృతోక్తులసుద్ది చూఱవోయెఁ
బరకళత్రముల వెంబడఁదలంచిననాఁడ
ప్రజ్ఞావిలాసంబు పదటఁగలసె

నింక నేటికి వంచింప నిలువునాకు
బరువె యీపాపములలోనఁ బాపమొకటి
వరుసవేయింటిమీఁద జవ్వాదిగొమ్ము
తివుటఁ జండాలకన్యకఁగవయువాఁడ. ౬౨

వ. అని పరమసాహసంబు చేసి సుకుమారుండు చండాల
కన్యకం జేర వచ్చి యిట్లనియె. ౬౩

కవిరా. సరసిజలోచన యెుక్క మహాముని శాపవశంబునఁ
బాణచివై, ధర జనియించినదానవు నీవిది తథ్యము
కిన్నరభామినివో, గరుడపురంధ్రివొ యక్షవధూ
టివొ గాని జఘన్యవు గావిఁక నక్క, ధరణిసురోత్త
మునిన్వరియింపుసుధాకరసూర్యులు సాక్షులుగాన్.

వ. సామాన్యస్త్రీజనంబుల కిట్టియమానుషలోకోచితంబు
లైనసౌభాగ్యంబులుం గల్గునె మునికోపవశంబున స
ముజ్ఝితదివ్యశరీర లగుదేవకాంతలు శాపవశోపనీతం
బైన శరీరంబు నధిష్ఠింతురు తొల్లి స్థూలశిరుం డను
మహాముని త్రిభువనలలామభూత యగురంభ నే దేని
యొక్కనిమిత్తంబున శపించె ననియును దచ్ఛాపంబున
నయ్యప్సరస బాడబరూపంబు ధరియించి మృత్తికావ
తియందు శతధన్వుఁ డనురాజును సేవించుచుం బెద్దకా
లంబు మర్త్యలోకంబున నుండె ననియును విందుము.

సీ. జలజగర్భునిమానసంబు వేదంబులు
దక్షప్రజాపతి దర్పకుండు

సౌదామనీవల్లి చంద్రికాలోకంబు
సప్తజిహ్వాజ్వాలసప్తకంబు
రవిమయూఖములు నీరవని దుగ్ధాంభోధి
మృత్యుదేవతనోరి మెఱుఁగుఁబండ్లు
ముని కరిష్టాదేవికిని సంభవించిన
దివ్యగంధర్వజాతిద్వయంబుఁ
గారణంబులుగాఁ బుట్టినారు పద్మయుఁ
వాల్గుకో ట్లప్సరసలు నా నాకసతులు
వారిలో నొక్కతెవు నీవు వారిజాక్షి
యేమిదుష్కృతిఁ బుట్టితో హీనజాతి. ౬౬

గీ. తివుచుచున్నది భవదీయదృగ్విలాస
మెత్తుకొనిపోవుచున్నవి యింద్రియములు
వెనుక ద్రొబ్బుచునున్నాఁడు మనసిజాతుఁ
డేమి సేయుదుఁ జెప్పవే యిందువదన. ౬౭

గీ. వనిత నీచిత్తమున కేను వత్తునేని
కామతంత్రంబునకు సంచకర్వు గాఁగఁ
జుంబనము సేయని మ్మోష్ఠబింబ మిపుడు
గండుఁగోయిల చిగురాకుఁ గమిచినట్లు. ౬౮

గీ. అనుచు విప్రుండు తమకించి యంటుకొనియె
సమ్మతించియయుండె నాచంద్రవదన
శూకలాశ్వంబు నన రేఁపఁజొచ్చినప్పు
డనుమతింపదె యత్తఱి వైనబడబ. ౬౯

వ. ధీరోదాత్త యగుట నమ్మత్తకాశిని చిత్తజాయత్త యయ్యు
ను దత్తఱపాటు లేక యతనితో ని ట్లనియె. ౭౦

సీ. కలుగుచున్నవి యనేకములు వికల్పము
లాడుచున్నవి యపాయంబు లెదుర
నంతరాయము లసంఖ్యములు గన్పట్టెడు
సందేహములు పెక్కు చాయవాఱె
సంకురితములయ్యె శంక లేరాళంబు
వికృతు లెన్నని యావిష్కరించె
శాఖోపశాఖలఁ జాఁగుచున్నది రట్టు
గుఱి లేక యుదయించె గోసనాస
యిన్నిటికి నోర్చి నీకోర్కి యేను దీర్తు
నింతవానికి నన్నిఁగు బెరవె - - -
యెప్పటికి నిత్తునో లేక యీశరీర
మిప్పటికిఁ జాలునో నిక్క మెఱుఁగఁ జెప్పుమా. ౭౧

గీ. మొదలఁ గక్కుఱ్తిపడి కూడి పిదప వాయు
నొక్కకమలాననకు డక్కి యుండఁజాలఁ
డడవిఁ బెక్కుపుష్పంబులయందు వ్రాలు
చంచరీకంబు మగవాఁడు సరియసువ్వె. ౭౨

ఉ. చందురుఁడంత చూడఁడు నిశానటిఁ బున్నమనాఁడు
గూడుచోఁ, గందళితానురాగుఁడయి కానఁగవచ్చు న
వోదయంబులం, జందము దప్పి మీఁద నొకచాయకు
వచ్చుఁ గ్రమక్రమంబునన్, సుందరిపట్టునందుఁ బురు
షుండును నట్లయకాఁ దలంపుమీ. ౭౩

వ. అనిన విని సుకుమారుండు. ౭౪

క. మగవారల నిందింపకు
తగవును బంతంబు నిజము ధర్మముఁ గృపయున్
మగవారికిఁగా కెందును
మగువలకుం గలదె చంద్రమండలవదనా. ౭౫

సీ. హరునిచిచ్చుఁ గంట నసమాస్త్రుఁ డీల్గిన
రతిదేవి యెట్లు జీవితముఁ జెందెఁ
పాండుభూపాలుండు పరలోకగతుఁడైనఁ
గుంతి చావక యేమి కుడువనుండెఁ
బ్రథనాంగణమున సౌభద్రుండు చచ్చిన
బ్రతికె నెట్లు విరాటరాజతనయ
సింధురాజ స్తమించిన నేల దుస్సల
కాషాయవస్త్రంబు గట్టుకొనియెఁ
బంక్తిరథుఁ డన్యలోకసంప్రాప్తుఁ డైన
నేల కౌసల్య ప్రాణమీనెఱుఁగ దయ్యెఁ
దగవు ధర్మంబు వాఁడి పంతంబు లెట్లు
భామలెట్లు వృథానులాపంబు లేల? ౭౬

గీ. అనినఁ జండాలకన్యక యాఁడువారి
మంచితనమును మగవారి మంచితనము
సరియ కీడని మేలని చర్చలేల
మనకు మనయాడికలు తప్పకునికి చాలు. ౭౭

వ. విశ్వావసుం డనుగంధర్వరాజునకు మేనక యనునప్సర సకుం బ్రభవించిన ప్రమద్వరయనుకన్యక స్థూలకేశా శ్రమవనంబునఁ బాదమర్దితం బగుపన్నగంబు గఱచినఁ బ్రవిలుప్తజీవిత యగుట యు భార్గవుం డగుచ్యవనునకుఁ బౌత్త్రుండు ప్రమతికొడుకు రురుం డాయురర్ధం బొసంగి యయ్యంగన బ్రతికించె ననియును, సర్జునుం డశ్వమేధాశ్వానుసారియై యాత్మజుం డగుబభ్రువాహనుసిచేత నాహవాంగణంబున శరాహృతప్రాణుండైన నులూచి యను నాగకన్యక రసాతలంబుననుండి యేతెంచి యుద్గతప్రాణునిం జేసె నని యు విందుము, మంచితనంబు లాఁడువారికి మగవారికి సరియ సద్ది యుటులుండె నాపంతంబు వినుము. ౭౮

ఉ. నాకు మనంబునిండ నొకనమ్మిక సేయుము - - - -
గైకొనువాఁడ ని న్ననుము కాదన కెక్కడకైనవచ్చెద
న్నీకొకటయ్యెనేని యవనీసురమన్మథ నిర్విశంకత
న్నాకముఁజూఱపెట్టెదధనంజయతీవ్రశిఖాముఖంబునన్

వ. అనిన విని సంతోషించి సుకుమారుండు. ౮౦

సీ. కలహంససంపద గలకలక్రేంకార
కలకలంబైనయీకొలను సాక్షి
ప్రసవసౌరభసటద్బంభరంబైనయీ
వలనిలతామండపంబు సాక్షి
ప్రచ్ఛాయశీతలోపరిభాగమై(నయీ)
శశికాంతమణిశిలాస్థలము సాక్షి

తరులతాగుల్మసంతతపిధానాతప
వ్యాపారమైన యీవనము సాక్షి
మకరకేతనుపాదపద్మములు సాక్షి
రతిమహాదేవిజఘనభారంబు సాక్షి
సత్య మెన్నఁడు నినుఁ బాయ సమ్మతించి
కౌఁగిలింపఁగనీఁగదే కమలవదన. ౮౧

వ- అనినఁ జండాలి కరారవిందంబులు మొగిడిచి సవిన యంబును సగౌరవంబును సానురాగంబును గా నతని కిట్లనియె. ౮౨

ఉ. నేఁడు కృతార్థు లైరి జననీజనకు ల్ఫలియించెఁ బుణ్య ముల్, నేఁడు పురాకృతంబు లవనీరుహమూలనివాసి యైనకా, ప్రేఁ డిలువేలు పొచు నొనరించె* మనోరథ సిద్ధిసంపదల్, నేఁడుగదా సుధారసము - - - - గంటి ధరాసురోత్తమా. ౮౩

ఉత్సాహ. మలుసమర్త నంటకుండి మాలదాన నగుట నేఁ గలయ నీళ్ళనాడికడవ గ్రంత యంటుకొనుట్లై కొలనఁ గ్రుంకి పోవుచుండి కుసుమబాణనిభుని ని న్నలఘు - - - - లోచనంబు లలరఁ జూచి వలచితిన్. ౮౪

గీ. ఏమి సేయుదు నీకు నెట్టిత్తు నన్నుఁ
బంచముని యింటఁ గలుగు బీభత్సు నెఱిఁగి

---

* ప్రేం డిలువేల్పుడై యొనరించె- మూ.

యిచ్చగింపక యుండ నేనెట్లు నేర్తు
నధికతర మైనమన్మథాయత్తు నిన్ను.   ౮౫

వ. అనిన సుకుమారుండు చండాలకన్య కిట్లనియె.   ౮౬

శా. ఏమాసించినఁ బ్రాణరక్షకయి యేమేఁ బాపము ల్సేసి
నన్, భామా చెల్లుఁ బురాణసంహితలఁ జెప్పఁగా విం
దుమే కాదె వి, శ్వామిత్రుం డెడ నైనచో శునకమాం
సంబున్ భుజింపండె సీ, వ్యాఘ్రగ్రాహ్యకుచంబు లంటి
యిదె నాప్రాణంబు రక్షించెదన్.   ౮౭

వ. ఇదె యెదుర సభ్రమరకలచరణనఖశిఖాశిఖరవిశీర్య
మాణ కుసుమకేసర రేణుత్రసరేణువిసరవిసం - - - -
రంబులతామండపం బిదె వెనుకఁ గుటిలశుకత్రోటి
కోటీవిపాటితమధురఫలరసధారాసారదుర్దినాయమా
నాభ్యంతరప్రదేశంబు చూతతరువాటికాభ్యాశం బిదె
కెలన మదకలమల్లికాక్షపక్షపాళీనవపవనసంపాతకంప
మాన కమల కేసరపరాగధూళీ విరచి తాళీకసంధ్యాను
బంధచకిత చక్రవాకనీడోద్భవ క్రీడానీడంబులు, సరస
సైకత వేతసీనికుంజక్రోడంబు లిందు నీకు నింపుపుట్టినట్టి
యెడ నన్ను మన్నింపు మంటకున్న దాన నని భయం
బందకు కుసుమసమయంబు గదా ఫలావాప్తికి మూలం
బింకఁ గాలక్షేపంబు చేసితేని కందర్పుండు దర్పాతి
రేకంబున భవద్భ్రూవల్లీమతల్లికిం దల్లియగునించువింటి
బద్ద దిగిచి కోదమతుమ్మెదఱెక్కగఱిగట్టిన పూమిట్ట

కోలల హృదయం బుద్ఘాటించి చంపుఁ జంపకకుసుమ
గంధీ ప్రాణంబు రక్షింపు మిదె నీకు సేవాంజలి యని
కంకణఝుణఝుణాత్కారంబు తోరంబుగా సుకుమా
రుండు నఖకిరణపరంపరాకుసుమకుట్మలాభిరామంబు ల
గుకరకిసలయంబులు మోడ్చి ఫాలభాగంబునంగీలించిన.

శా. వాలాయంబుగ నద్దరాసురుఁడు దన్వాంఛించిన ట్లం
దహా, సాలం(కారను) నోజ్ఞ మైనముఖ మొయ్యన్వాం
చి చండాలి యూ, లీలాంభావ మెటింగి (యేగి) నతవల్లీ
కుంజమధ్యంబునం, గేలీతల్పముఁ దీర్చెఁబో మృదులకం
కేళీప్రవాలంబులన్. ౮౯

వ. అనంతరం బధరీకృత కుసుమా(యు)ధధర రూపసంప
న్నుఁ డగునవ్వసుధానిలింపుం డపహసితసురసిద్ధగంధ
ర్వవిద్యాధరలీలావిలాసినీవిలాసవతి యగు నవ్వెలివాడ
చేడియం గూడి సురతసౌఖ్యం బనుభవించె నంత. ౯౦

ఉ. కాయజవిక్రియం బడయఁగానికులంబున సంభవించి
యు, న్యాయము సేయునే యిటు దురాత్ముఁడు వీఁడు
త్రపాభిమానముల్, మాయఁగఁదట్టి యంచు నతిమా
త్రము లజ్జితుఁ డైనకై వడిం, దోయజషండబాంధవుఁ
డధోముఖుఁ డయ్యె నభోఽంగణమ్మునన్. ౯౧

గీ. గగనయానవేగంబునఁ గలమరించి
కడుపునిండంగఁ గ్రోలిన కమలమధువుఁ
గ్రక్కెనో నాఁగ గగనమార్గంబునందు
భానుబింబంబు రక్తాతపంబుఁ గాసె. ౯౨

శా. ప్రాలెం బశ్చిమశైలశృంగముపయిం బ్రత్యగ్రమధ్యా
గమో, న్నీలత్కింశుకకోరకస్తబక కాంతిన్ భానుమన్మం
డలం, బాలంబించె మరుండు హస్తమున దాఁజూ రాను
లీలావతీ, భ్రూలేఖానిభవిభ్రమాభ్యుదయముం బుండ్రే
క్షుకోదండమున్. ౯౩

క. క్రుంకె విభాకరబింబము
పంకజషండములు మొగిడెఁ బ్రత్యగ్వీథిం
గంకేలీతరుపల్లవ
సంకాశచ్ఛాయఁ గొమరుసంజ జనించెన్. ౯౪

గీ. పద్మినీషండములనుండి పాసి చనియెఁ
గోకమిథునంబు లత్యంతశోకపరతఁ
దోన యేతెంచె భ్రమరసందోహ మపుడు
కంఠలోహార్గళంబులకరణి మొఱయ. ౯౫

వ. ఇవ్విధంబునం బ్రతీచీకర్ణపూరరక్తోత్పలంబును జక్రవా
కచక్రవాళకులచక్రవర్తియు నగు మార్తాండుండు లో
కాంతరంబున కవతరించినఁ గ్రమంబున నంబరతటాకవి
కచకమలిని సంజ మంజుమంజిష్ఠాపరాగసౌష్ఠవంబు సం
ధించెఁ గృష్ణాగురుపంకవల్లికల యుల్లాసంబు నుల్లసంబా
డుచుఁజిలువచిలువచీఁకటి సిద్ధవిద్యాధరనితంబినీజనంబుల
చొక్కుటద్దంబులతోడం జరలాడె సాంధ్యదేవార్చనా బలి
పిండంబులుంబోలె గగనమండలంబున వెండితగటుఁ దె
గడి క్రిక్కిఱిసి చుక్కలు వొడిచెఁ బురుహూతాంత;

పురపురంధ్రీవిలాసదర్పణంబు దర్పకునిమాటుఁ బొంది
చందురుం డుదయగిరి శృంగశృంగాటకంబునఁ బటికం
బుగుండుచందం బొందె నప్పుడు చండాలకులవరారో
హ వాహకుం డెక్కి విడిచిన వారువంబుఁగొదమయుం
బోలె సంభోగంబునం దృప్తి చని తనివోవనికౌతుకం
బున సుకుమారుఁ గౌఁగిటం జేర్చి యి ట్లనియె. ౯౩

ఉ. అల్లదె వేఁటపల్లె యటనావల మావలివాడ యావలన్
భల్లనిపాతమాత్రమునఁ బర్వతనిర్ఝరసింధు వావలం
దెల్లనిగోపురంబుల నతిప్రమదావహ మైనరోహిణీ
వల్లభమాళిభామిని నివాసము - - - - లాప్రదేశముల్.

గీ. ప్రతిభ సతతంబుఁ గొల్తు రాభద్రకాళి
జగతి నేఁబదియాఱు దేశములవారు
దశదినంబులు సింహకేతనము నిలిపి
హూణభూమికి దైవ మీయుత్పలాక్షి. ౯౪

వ నివమ్మహాస్థానంబున వసియింపు మేను నీకు నాయావేళ
లఁ బరిచర్య సేయుచు వంచన బయల్పడకుండ మెలం
గెద సర్వకలావిశారదుండవై ననీకుం బ్రాకారగోపుర
ద్వారవేదికాప్రాకారప్రఘాణకుట్టిమహట్టసౌధవీథీవిటం
కంబులం గావ్యగోష్ఠీపరిహాసకథాబిందుమతీభిత్తికా ప్ర
హేళికాభావన సుభాషితశ్రవణంబు, వారవిలాసినీద
ర్శనంబు,వైతాళికస్తుతిపాఠకంబు, దురోదరక్రీడ,చిత్ర
కర్మంబు, వీణాస్ఫాలనంబు మొదలయినవినోదంబులం
బ్రొద్దు పుచ్చంగలిగెడి వెండియు. ౯౫

క. వెలివాడకుఁ గడుఁ జేరువ
సెలయేటికిఁబోరువు త్రాళ్లుఁ జిట్టేఁదులు నా
వలఁ దఱుచు భద్రకాళీ
నిలయం బదిలెస్స నీకు నెలవు వసింపన్. ౧౦౦

గీ. ప్రొద్దు వోకుండ ముందటఁ బోదమ నీవు
కాళికాస్థానమునకు నీకాలిత్రోవ
విప్రగృహమున నీకు నే విందొనర్తు
ధర్మమిదమున నింటి పెద్దలకుఁ జెప్పి. ౧౦౧

వ. - - - - చెలికత్తెయుఁ దానును వేటొక్క తెరువున నిజనివాసంబునకుం జనియె సుకుమారుండు చెఱువు కొమ్ముదాపలం బట్టుకొని విపినషండంబు నడుముగాఁ బశ్చిమంబునకు దక్షిణంబుగా నొరసికొని పోయి కాలిత్రోవం జని సెలయేఱు గడచి ముందట. ౧౦౨

సీ. బ్రహ్మ యెక్కుడిజాలపాదంబునకుఁ గేలి
వసతి యైనసరోజవాటితోడ
నైంద్రవాహన మైనయైరావణగ - - -
- - - - (?)చే మొక్కయీఁదుపులతోడ
వైష్ణవరథమైన వైనతేయున కాఁగ
నిరవైనప్రాకారపరిధితోడఁ
గౌమారయానశిఖావళంబునకుఁ దాం
డవమాడ సొబగైనగవనితోడ

వేడ్క మాహేశ్వరం బైనవృషభరాజు
దాఁక నిల్చిన కేళిభూధరముతోడ
సకలభక్తనివాసమై చాలనొప్పు
చండిభవనంబు సొత్తెంచె సచివసుతుఁడు. ౧౦౩

మ. తనదౌ శీలము తా నెఱుంగుట వెలిన్ దాదవ్వుల న్ని
(ల్చి దు), ర్జనుఁ డాతండు లలాటభాగమున హస్తద్వం
ద్వము న్మోపి యొ, య్యన లోలోన నమస్కరించెఁ బ
టుగర్వారంభసరంభశుం, భనిశుంభప్రథనక్రమప్రకట
బాహాకేళికిం (?) గాళికిన్. ౧౦౪

ఉ. మాలెతవిందు బ్రాహ్మణకుమారుఁడు పక్కణవాసి వే
ణుకం, డోలమునందుఁ దెచ్చినఁ గఠోరితచంద్రిక నిర్ఝ
రాపగా, కూలమున న్భజించి ఘనగోపురవేదిక నిద్ర
వోయెను, య్యాలరిబ్రాహ్మణుండు తుహినాచలకన్య
కయూశ్రమంబునన్. ౧౦౫

వ. మఱునాఁడు ప్రాతఃకాలంబున నిర్ఝరాంభఃప్రవాహంబున
నవగాహనంబు చేసి కపటసంధ్యావందనంబును గృత
కజపంబును సూర్యోపాస్తియు నడపి బ్రాహ్మణబ్రువుండు.

సీ. దంతిదంతాగ్రశస్తంభభారముతోడ
రాజిల్లుఘనగోపురములు చూచి
గండశైలచ్ఛేదఘటితమై యొరపైన
మేటికొమ్మలతోడికోట నూచి
యమృతదీధితిలోనిహరిణంబు వెఱపించు
సౌధాగ్రసింహధ్వజములు చూచి

యాటమండపముపై నభ్ర ముల్లేఖించు
జాంబూనదత్రిశూలంబు చూచి
చమురుగా - - - - మగుచ్ఛములువోలె
సకలశాఖోపశాఖలసంశ్రయింపఁ
బుష్పితాశోకపాదపంబులనుజూచి
నింబములుసూచి యతఁ డద్భుతంబు నొందె. ౧౦౭
ఉ. కాళికదివ్యమందిరము - - - - - దనాళక్రీ,
లాలరసంబు గ్రోలునభిలాషమునం జనుదెంచియున్న వే,
తాళగణంబువోలె నతిదైర్ఘ్యమునన్ దివి దాఁకియున్న
హిం, తాళవనంబు గన్గొని (యతండు మహాద్భు) త
మందె నాత్మలోన్. ౧౦౮
ఉ. పైపయి గర్భగేహమునఁ బన్నిక మీఱి వెలుంగు మా
లికా, దీపశిఖాప్రరోహములు దేఱగఁజూచి యనుస్మ
రించె లో, నాపృథివీసురుండు మహిషాసురమస్త - -
-దు, గ్గాపరమేశ్వరీపదనఖంబులడంబుల సంచరించివన్.
గీ. సరసవనవాటికానికుంజములయందు
నెలుక లధరోష్ఠసంపుటంబులు గదల్ప
శక్తిమంత్రాక్షరంబుల (జపముసేయు)
నవియువలె నున్న నద్భుతంబందె నతఁడు. ౧౧౦
సీ. మంత్రవాదులతోడిమైత్రి సంపాదించు
యంత్రవాదులఁ గని యాదరించు

సిద్ధయోగీశ్వరశ్రేణి సంసేవించు
ధాత - - - - ందనముసేయు
కదలి వశ్యాశ్చర్యకథలెఱుంగఁగఁగోరు
బిలము సాధింప నపేక్ష సేయు
బహుదేశభాష లభ్యాసింప వాంఛించు
శల్యతంత్రముమీఁదఁ జూఁపుమనను
- - - - గఁ బెన్నిధిగుద్దలించు
నింద్రజాలంబు వన్నంగ నిచ్చగించుఁ
గట్టి భవనములకు సురంగములు ద్రవ్వ
నేర్చికొనుఁ బ్రత్యహంబును నీచబుద్ధి. ౧౧౧

చ. స్థితిచెడి మాంసభోజనము సేసి) యసంగమవంశభా
మినీరతిఁ బరతంత్రుఁడై నడుపుఁ బ్రత్యహమున్ ధరి
యించుచుండు న, ప్పతితుఁడు గంగమట్టియయుఁ బ్ర
న్నని నున్నని సీరుకావిదో, వతులును - - - ములు
వంశ్యులయిండ్ల భుజించుకోరికన్. ౧౧౨

గీ. మాధుకరభిక్షలను స్వయంపాకములను
సత్రభోజనములఁ బితృశ్రాద్ధములను
విందులను దేహయాత్ర గావించు నతఁడు
వేదశాస్త్రపురాణప్రవీణుఁ డగుట. ౧౧౩

సీ. నీరాటనెపముగా నిర్ఝరంబుల కేగి
సవిధవానీరకుంజముల నొందు
భూధరంబుల కిప్పవువ్వదే నని పోయి
కందరామధ్యభాగముల నొందు

(శిఖరీంద్రవర)కన్య సేవింప నని పోయి
నక్షమాలములనెన్నడుము నొందుఁ
గలమసస్యక్షేత్రములకుఁ గూళ్లొగి మోసి
శణవాటికాప్రదేశముల నొందు
నెట్లు కనుఁబ్రామి వచ్చునో యింటివారి
నెట్లు (చీఁకటి నొం)టిమై నిక్క కరుగు
నతివ పగలైన మాపైన నతనితోడ
నిచ్చ నొకసారి సాగించు నిధువనంబు. ౧౧౪

వ. ఒక్కనాఁ డక్కనిష్ఠవర్తనుండు పక్కణశబరులం గూడి కరిక్రవ్యాదంబు గుకు - - - కొని ప్రత్యూషకాలంబున విపినవీథుల నీవారభసలవిఘటితసరఃకమలషండసౌరభోద్గారభరితదిక్కటాహంబు కరటిమార్గం బిది, విదళితసమస్తముస్తాశకలసారంబు వరాహయూథపథం బిది, కఠినపాషాణకోటివిభిద్యమానవల్మీక ధూళిపాళికానిచుళిత తరుపలాశంబు మహిషవర్త్మం బిది దూర్వాప్రవాళచర్వణహారిచందనపరిపాండురంబు హరిణమార్గం బిది, కటుదీర్ఘఘుర్ఘురవ్యాక్రోశంబు కర్కరేటుకులకులాయస్థానం బిది - - - - కహారవంబు, దాత్యూహవ్యూహ ప్రదేశంబు ననుచు నాఖేటకౌతుకంబున నాఖేలనక్రీడావిహారంబులఁ గృశుం డై, ప్రాణిహింస యొనర్చుచు వెండియు. ౧౧౫

గీ. పాపకర్ముండు కాంతారపథమునందు
నదరిపాటున నొంటిబ్రాహ్మణుల మొత్తి
యపహరించినవిత్త మన్యాయపరత
నంత్యజస్త్రీయుఁ దానును ననుభవించు. ౧౧౬

గీ. ఇవ్విధంబున సుకుమారుఁ డీలు వుడిగి
మాలచిగురాకుఁబోఁడితో మనువుమనఁగ
వచ్చె నొయ్యన మధుమాసవాసరములు
వాసితాశోకసంఫుల్ల కేసరములు. ౧౧౭

సీ. కామినీగండూష కాదంబరీధారఁ
బులకించె నారామభూమిఁ బొగడ
చివురాకుఁ జవిచూచి చవిచూచి యెలిఁగించెఁ
బంచమస్వరమునఁ బరభృతంబు
సంఫుల్లకోరకస్తబకోచితం బైన
కొరవిపై భ్రమయించెఁ గొదమతేఁటి
పరిపక్వసహకారఫలరసాస్వాదన
ముదమునం గీరంబు చదువఁదొణఁగె
విటవిటీసముదయములు వివిధవిధుల
నుపవనక్రీడ సల్పిరి యుబ్బుమిగిలి
యఖిలజనులకు సంతోష మావహించె
మాసరము లైనమధుమాసవాసరములు. ౧౧౮

వ. ఇట్లు సకలజనమనోహరంబు లగుమధుమాసవాసరంబు
ల నప్పాపిష్ఠుఁడు చండాలకన్యకం దగిలి యొం డెఱుం

గక లజ్జ యుజ్జగించి మానం బూనంబుచేసి కులంబు పదటం గలిపి శీలంబు పరిత్యజించి దిట్టకూళయై కన్ను గానక కావరంబెత్తి తిరుగుచుండఁ గర్ణాకర్ణి నతని దుశ్చారిత్రంబు లెల్ల విని యక్కడక్కడ నాడికొనం దొణంగి రంత నెం తేనియుఁ దేటతెల్లం బైనక్రియతని దుర్వర్తనంబు ప్రసంగించి ప్రకాశంబుగా నాడుచుండి రంత. ౧౧౯

క. క్రూరాత్ముఁ డితఁ డనఁగాఁ
ఘోరుం డితఁ డనఁగ నితఁ డశుద్ధుం డన దు
శ్చారుఁ డితం డనఁగా సుతు
మారున కపకీర్తి హూణమండలిఁ [redacted]న. ౧౨౦

వ. అంత నొక్కనాఁ డతండును నదియును బాతాళపంక కలుషం బగుమహాజలధిపూరంబునుంబోలె నంధకారంబు తోరంబై దిక్కులఁ బిక్కటిల్ల బహుళపక్షంబు నాఁటి రాత్రి కాళికాగోష్ఠంబు కెలన జీర్ణోద్యానంబు నడుమ నక్తమాలతరుషండంబులో దార కల్పించిన సంకేతస్థలంబునం దృణకుటీరంబునం గోద్రవపలాశ పర్యంకంబున మదిరామదోద్రేకసంభవం బైనమదనావేశంబున మనోభవశరసీత్కారంబులనుంబోలె సీత్కారంబులవలనను బంచబాణమాణిక్యకంకణక్వాణితం బగు నప్పుడు - - - ౧౨౧

చ. కువలయపత్త్రనేత్ర కనుఁగొల్కులయం దుదయించె బా
ష్పబిం, దువులు ధరాసురుండు తనుఁ దోడ్కొనిపోక
యుపేక్ష సేయ న, న్నవదరవిందచక్రమిథునంబు లప
హ్యావశాంగజాగ్నిచే, రవులుకొనంగఁ బుట్టిన నిరంత
రధూమము సోఁకిరో యనన్. ౧౨౨

గీ. చాన హృదయంబుమీఁద హస్తంబువైచె
నతఁడు తనుఁబాసి యేగునో యనెడుభీతి
నుల్లమునయందు వసియించియున్న తన్ను
వెడలిపోకుండ నడ్డుపెట్టెడివిధమున. ౧౨౩

వ. అనంతరంబ యాచాండాలి యతని కిట్లనియె. ౧౨౪

గీ. ఎట్లు వేగింతు సంసార మిచటనుండి
యేల నిన్నుఁ బాసి యొంటి నా కిచట నుండఁ
గలుగనిమ్ము పెక్కండ్రు బంధులునునాకు
బంధువుగలండె నాకు నీసాటివాఁడు. ౧౨౫

శా. ఇచ్చోట న్మధుపానగోష్ఠి సురతం బిచ్చోట సంగీతకం
బిచ్చోటం బరిపాటి నీకలకలం బిచ్చో మనోజోదయం
బిచ్చోనంచు భవద్వియోగమునఁ దానెవ్వారికిం బ్రీతిగాఁ
జచ్చున్ మన్మథవేదనానలమునం జండాలి విప్రోత్తమా.

మ. కరవీరప్రసవచ్ఛదారుణరజఃకాషాయవస్త్రంబుతో
శరతూలచ్ఛవియజ్ఞసూత్రములతో జాంబూనదస్ఫూ
ర్తిత, స్ఫురన్మృత్స్నానిటలోర్ధ్వపుండ్రకముతో సాక్షా
చ్ఛుకబ్రహ్మతోఁ, దరమా నిన్ను మహాత్మ రేపకడ సం
దర్శించినం జాలదే! ౧౨౭

ఉ. ధీరత వ్రాసి నీవు పరదేశము వోవఁగ నేను రాక యీ,
యూరనె యుంటినే ద్విజకులోత్తమ నిత్యముఁ గాళికా
గృహ, ద్వారవితర్ది కాస్థలము దవ్వులఁ జూచిన యప్పు
డెల్లఁ గో, కోరిమి పేర్మి గుండియ దిగుల్లని తల్లడమం
దునోసుమీ. ౧౩౭

సీ. తను నిద్ర మేల్కొలిపినమాత్రమున జర
త్కారుఁడు విడువఁడే ధర్మపత్ని
జమదగ్ని కొడుకుచేఁ జంపింపఁడే భార్య
లవమంత దోష ముల్లమున నిల్పి
యొకమాటు తప్పుగావక యహల్యాదేవి
నతిపాదుఁడు ఱాయి యగుమనండె
స్రుక్కి సన్నఁబుగాఁ జూడఁడే కోపించి
నతి నరుంధతి వసిష్ఠర్షి వరుఁడు
తగవు ధర్మంబు పాడి పంతంబు నిజము
వుప్పుఁబోఁతులయెడ లేదు భూసురులకుఁ
బ్రథమమున నీవు సేసిన బాస నమ్మి
మోసపోయితిఁ గులమునం దీసువడితి. ౧౩౮

సీ. పద్మాకరమునకుఁ బసుపాడఁ దెచ్చిన
దైవంబు చలము సాధ్యంబుగాఁగ
ననురాగరసము నామనములో నూన్చిన
నయనేంద్రియములకుఁ బ్రియముగాఁగ
విడువ ని న్నెన్నఁడు విశ్వసింపవె యన్న
నీసత్యమునకుఁ బున్నియముగాఁగ

నిక్షుకోదండ మెక్కుడి బాణమరిపోయు
కందర్పునకు మహాఖ్యాతిగాఁగ
నెపుడు నీవు ననుంబాసి యేగి తపుడె
నీర నైనను నురినైన నెగడినైన
విడుతుఁబ్రాణంబు లపుడు నీయడుగులాన
పలుమఱును బెక్కుమాటలు పలుకనేల. ౧౩౦

గీ. అనినఁ జెలునవ్వునవ్వి నీమనను చూడ
నంటిఁగా కేను నినుఁబాసి యరుగఁగలనె
యిట్టిపట్టున నెవ్వరు నెఱుఁగకుండఁ
బోవుటయు లెస్స యీహూణభూమి విడిచి. ౧౩౧

గీ. ఎల్లి శ్రీభద్రకాళికి నిద్దభక్తి
యాత్ర యొనరించి వెళ్లుద మర్ధరాత్ర
మీవిచారంబు చెప్పకు మెవ్వరికిని
వారిజానన రట్టువడ్డార మిచట. ౧౩౨

ఉ. సంగరసవ్యసాచి (నయశాస్త్రవిశారద) దేశికేశ్వరా
మంగళగీతవాద్యపరిమండిత మంద్రకరుండలీకళా
భంగురనృత్త భావ్యపరిభాసితసంతతనిర్గలాత్మ కా
యంగజసన్నిభ ప్రథితహాట్టవిశేషమనోజ్ఞవర్తనా! ౧౩౩

క. గౌరీవల్లభ సేవా
పారీణవిరాజివిభవభక్తిప్రతిభా
భారోన్నతదివ్యాంగా
సారసగర్భప్రభావ సర్వజ్ఞనిధీ. ౧౩౪

మాలిని. సరససుఖవినోదా సారశైవార్థమోదా
పరమపదవివేకా భానుతుల్యప్రభాకా
ధరణిధరసుధైర్యా దండసంగ్రామశౌర్యా
నిరుపమగుణధామా నిత్యకల్యాణసీమా. ౧౩౫

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కమలనాథపౌత్ర మారయామాత్య పుత్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథనామధేయప్రణీతంబైన శివరాత్రిమాహాత్మ్యంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు.

శివరాత్రిమాహాత్మ్యము.

(సుకుమారచరిత్రము)

చతుర్థాశ్వాసము.

క. శ్రీతరుణీసితవిలసన
జాతశివానూనభక్తిసంపద్గురువి
ఖ్యాతనుతకీర్తిసితజీ
మూతసితాఖిలదిగంత ముమ్మయశాంతా. ౧

గీ. అక్కథకుఁడు శౌనకాదు లైనమహాము
నీంద్రులకుఁ బ్రియమున నిట్టు లనియె
నట్లు భూమి విడిచి యరుగవలయు నింక
ననుచు మాటలాడునవసరమున. ౨

క. తెలతెలవాఱుచువచ్చెం
బలపలనయ్యెం బయోదపథమునఁ దారల్
కలకలవింకలకోమల
కలకలములు చెలఁగెఁ గాళికావిపినమునన్. ౩

సీ. సంభోగపరిఖిన్నశబరసీమంతినీ
స్వేదవార్బిందువిచ్ఛేదకారి

విఘటమానాంభోజవిపినషండమధూళి
పరిమళాసారసంపర్కసురభి
సమదకాంతారకాసరయూథసమ్మర్ద
సంభూతడిండీరశకలవాహి
లలితలుంగలవంగలవలీమల్లికా
లాస్యోపదేశలీలాగురుండు
యామినీశేషతుహినధారానుషంగ
జడిమభరమందచతురసంచారకారి
యల్లనల్లనఁ బొలుపారునడవినడుమఁ
గాల్యసంధ్యాసుగంధుండు గంధవహుఁడు. ౪

ఉ. శ్రోణిరుహాగ్రభాగముల జోకలుగట్టి వనీశిఖావళ
శ్రేణులు తాండవంబు లొనరింపఁగ మంద్రగభీరభంగి
శ, ర్వాణిగృహంబులోని బలివైభవలీలకు మ్రోసెఁ
గంచుని,స్సాణము మాటిమాటి కనుశబ్దము లీనఁగ
గోపురంబునన్. ౫

శా. నిష్ఠాసంపద సర్వవైష్ణవు లగుచు న్విప్రు ల్ప్రశంసింప
మం, జిష్ఠారాగము మండలంబున నధిష్ఠింప న్విలిం
పాధిభూ, కాష్ఠామధ్యమునందుఁ దోఁచెను శతాంగ
ప్రష్ఠ సర్వద్వీప, జ్యేష్ఠుం డప్పుడు నిష్ఠురప్రసరబంహి
ష్ఠద్యుతిశ్రేష్ఠతన్. ౬

వ. ఆదివసంబున. ౭

ఉ. జాతరచేసె బ్రాహ్మణుఁడు చండికిఁ గమ్మనిపిండివంటతో
నేతులతోడ మద్దికడ నిర్మలినాన్నముతో రసావ

లీ, చూతఫలాళితోడ వరసూపముతోఁ జలువాలతో
డుతన్, నీతులతోడ నప్పు డకనిష్ఠతరం బగునిష్ఠ
పెంపునన్. ౮

వ. నాఁటిరాత్రి నిశాసమయంబునఁ గాలకంఠకంఠమూల
కాకోలవిషమషీకళంకచ్ఛాయాసముల్లాసంబు నుల్లసనం
బు నుల్లసంబాధనిబిడాంధకారంబున నన్నేలవు గదలి
చండాలియుం దానును సుకుమారుండు దుర్గమాటవీవి
షయంబు హూణదేశంబు గడచి ప్రతిదినప్రయాణం
బుల నెడనెడం బక్కణ - - - - ౯

గీ. గ్రామఘోషంబు పురివాడ బ్రహ్మలోక
ము - - - దు మొగసాల మోక్షమునకు
దూషితంబయ్యె సంసర్గదోషకలన
నంటుముట్టునఁ గలుషితం బయ్యెనాఁడు. ౧౦

క. - - తనయుల నిద్దఱు
తనయులనుం గాంచి కాలధర్మముఁ నొందెన్
వనజాస్య గట్టివయసునఁ
దనయుఁడు పరలోకవిధులు తల్లికిఁ జేసెన్. ౧౧

గీ. ఏమిచెప్పంగ నఱువదియేండ్లవయసు
మునలి సుకుమారుఁ డేకాంతమున రమించెఁ
గూఁతులిద్దఱ బొమలపైఁ గురులుప్రాలు
నంతమాత్ర పుఁజిన్నప్రాయంబువారి. ౧౨

వ. అంతం గొంతకాలంబునకు వానిదుశ్చేష్టితంబు లెఱిం
గి బ్రాహ్మణులు వానిని బహి వెట్టి యూరు వెడల నడి
చి యూరూఢపతితుం డైనవానిసంసర్గంబునం బుట్టినదో
షంబు బుద్ధిపూర్వకంబు గాదు కావునం గొంద ఱుపవ
సించియుం గొంద ఱుత్తప్త కృచ్ఛ్రంబు లనుసరించియుం
గొందఱు కృచ్ఛ్రాతికృచ్ఛ్రంబులు నడిపియుం గొందఱు
చాంద్రాయణంబు లాచరించియుం గొందఱు - - - ౧౩

సీ. - - - - - . శాంతశీలలకు
యమదూతలకు నభిధాంతరములు
ప్రతిబింబములు కాళరాత్రియామములకుం
బుత్రసంతానంబు భూతములకు
నశుభకర్మముల కన్వాదేశములు మాని
శాపాక్షరములకు సంగడీలు
కలికాలమునకు దగ్గఱినచుట్టంబులు
ధూమకేతువులకుం దోడునీడ
లంధకారంబులకు విందు లనంగ నిరుల
యందువర్తించుచెంచుల నాశ్రయించి
మనువుమనెం గూఁతులుం దాను మహీసురుండు
కొంతకాలంబు మనములోఁ గుత్సలేక. ౧౪

క. ఎనుఁబదియేఁడులవార్ధక
మునఁ బ్రాక్తనశక్తి యుడిగి పో దాతనికిం

దినియెడిది పెద్దమాంసము
గానియెడి దిది కల్లు మనసుక్రొవ్వెట్టుడుగున్. ౧౫

గీ. కాంచె నిద్దఱు సుతుల నక్కామినులకు
వావి వర్ణంబు మాలినవద రతండు
శాస్త్రములఁ జెప్పఁబడినదోషంబు, లెన్ని
యన్నియును జేసె నాతఁ డేమనఁగఁగలదు. ౧౬

వ. అంత. ౧౭

క. హేమంతము శరదాగమ
సామంతము తుహినకరవిసంజ్ఞితశబరీ
సీమంతము మదనబల
శ్రీమంతము డాసె భువనసీమాంతంబై. ౧౮

మ. బలుసు ల్పండెను దొండముక్కువడియెం బ్రానంగుఁ జే
లోప్పఁకమో, కలపూఁబాళలతావిఁ గ్రోలి పొరలెం గా
బేరదిగ్వాయువుల్, ఫలినీవల్లిమతల్లివల్లరులపైఁ బైపై
నలివ్రాతముల్, పొలసె న్మంచులు రాలె రాత్రికరిణీ
ఫూత్కారవార్బిందువుల్. ౧౯

చ. కలమవనాళికాకణిశకంటకకోటులచేతఁ జూడ్కి కిం
పలవఱిచె న్ధరిత్రి తుహినాగమవేళఁ దటాకసారణీ
సలిలమువాఱిపండినయజాంగలసీమము లెన్నియున్నిటం
దలమగుసీతుపేర్మిగ దుదాల్చినభావముప్రస్ఫుటంబుగ

క. కలవింకకలకలాకుల
వలభీగర్భములు సౌధవాటములు పురం

బులయందుఁ దుహినవేళలఁ
జలి గులగులఁగూయునట్టిచందం బొందెన్. ౨౧

క. పెనుఁజలి గడగడ వణఁకుచు
వనదేవత దంతవీణ వాయించెనొకో
యన మోకప్రేంకనంబుల
ననగుత్తులమొఱసె నలిగణము విపినములన్. ౨౨

శా. బింబోష్ఠీకుచకుంభభారము లురఃపీఠంబులన్ హత్తి మో
దంబారన్ మృదుకేలిశయ్యల శుభాంతర్గర్భగేహంబులం
దాంబూలీదళభాగపూరితముఖుల్ ధన్యాత్మకుల్ శీతకా
లం బెంతేనియు నిద్రవోదురు నిశల్ సంభోగలీలావధిన్.

సీ. ధనదదిగ్దాంత కాంతాపయోధరభార
సంవ్యానపల్లవస్రంసనములు
కైలాసగిరికూటకల్పద్రుమాటవీ
కుసుమగుచ్ఛరజోఽవగుంఠనములు
చంద్రభాగాసరిత్సలిలవీచీఘటా
ప్రేంఖోలికాకేళిరింఖణములు
రాఘాపురీహర్మ్యరత్నహేమగవాక్ష
సంవేశనక్రియాసౌష్ఠవములు
వలనుగాఁ జంపకారణ్యవాటిఁ గదిసి
కాశి యొరసి కళింగాంధ్రదేశసరణి
దక్షిణము సాఁగెను సపాదలక్షశైల
కటకబంధుఁ డుదగ్దిశాగంధవహుఁడు. ౨౪

గీ. చలి ప్రవేశించు నాగులచవుతినాఁడు
మెఱయు వేసవి రథసప్తమీదినమున
నచ్చసీతు ప్రవేశించుఁ బెచ్చు పెరిఁగి
మార్గశిరపౌషమాసాలమధ్యవేళ. ౨౫

గీ. ఇనుఁడు కోదండరాశిమీఁ దెక్కువేళ
నిత్యకోదండవల్లి యెక్కిడు మరుండు
సమదవేదండసమమహాసత్త్వుఁ డయ్యు
జనుఁడు కోదండమునుబోలెఁ దనువువంచు. ౨౬

గీ. ఇండ్లమొదలను నీరెండ నీడికలను
ననుఁగుఁదమ్ముఁడు నన్నయు నాటలాడు
నత్తయును గోడలును గుమ్ములాడుఁ గుమ్ము
గాఁచుచోటికి మకరసంక్రాంతివేళ. ౨౭

సీ. కాశిలోఁ జక్రపుష్కరిణి దుష్కరశుష్క
గహనావళీదావదహనజిహ్వఁ
గుక్కుటేశ్వరవరకుండి పీఠపురిశం
కౌతమస్కాండచండాంశుదీప్తి
దక్షవాటంబున సప్తగోదావరి
కలిదోషపాషాణకులిశధార
గౌతమీతటిని మార్కండేయపురిప్రోల
దురితాహిసంఘాతగరుడమూర్తి
నిన్నిటను దీర్ఘమాడంగ నేగుదెంతు
రఖిలమునులుఁ బ్రభాతసంధ్యాగమముల

గ్రహగణేశుండు కోదండరాశిఁ బాసి
మకరమున కేగుదేరంగ మాఘవేళ. ౨౮

మ. పటిమోమెం దుహినంబు పండె వరి యిప్పల్వ్యాసె
శైలంబులన్. గతిగట్టె న్వలరాజు తేఁటియెలుకం గాం
డ ప్రకాండంబులం, జలపించెన్ గ్రహరాజుమాఠరకునిం
జక్రాద్రికూటంబునం, దటిఁ గౌబేరదిగంతరిక్షపథ
యాత్రాజైత్రతుత్తుంభమున్. ౨౯

వ. వెండియుం జకోరలోచనల కుచమండలంబులకుం గర్పూరఖండక్షోదంబుల మేదించిన చందనానులేపనై పథ్యంబపథ్యం బయ్యె. రథ్యవేగంబున ననూరుసారథి రథంబు ప్రతివిఘట్టనక్షుణ్ణనక్షత్రక్షోదపాళీచుళుకితోర్ధ్వాండభిత్తియై యుత్తరాయణంబు గైకొని కులాశాశో దరీకపోలముకురబింబంబులం బ్రతిబింబించె. సవ్యాపసవ్యక్రమంబునం జక్రమిథునంబుల నెట్టుకొని బిట్టేసి యేసి విసిగి నిల్చి మనోభవుండు నిగిడించిన నిట్టూర్పునుంబోలె నిశాసమయంబుల సిందువెన్నెలలోనం జిన్నచిన్ని నులివేఁడివడి పొడచూపె. కేదారక్షేత్రంబులం గలమగోపిక లొడికంబుగా దంచిన నిద్దంబులగుదుద్దుగడుప్రాసంగుఁబ్రాలు సద్యోమార్జనావశంబున నతిస్నిగ్ధవర్ణంబులై కర్ణాటదేశ తాటంకినీదశనవజ్రాంకురంబుల కాంతిసంపదఁ దలంచె. నీహారవ్యపాయంబున నిర్మలంబులై బహుళపక్షప్రదోషంబులయందుం

దారకంబులు వికచకుముదకోరకంబులు కెలంకులఁ గొలంకులలోనం బ్రతిబింబించి మదకలకలహంసత్రోటికోటీవిఖండితమృణాలదండఖండంబులభావంబుభజించె. హృదయోత్కంఠాతిరేకంబునఁ గంఠమూలకఠోరకాలకూటవిషమషీ కళంకపంకచ్ఛాయాచ్ఛటాకుండు భువనరక్షాదాక్షిణ్యుండు దాక్షారామభీమేశ్వరుండు దక్షిణజలధివేలావలయితంబు లగునేలాలవంగలవలీవల్లికాకుడుంగక్రోడంబులం గ్రీడించుటకునై సారంగలోచనలుఁ దానును గోరంగి వెడలె. వలవలనిమంచుఁ దుప్పరముసురుజడిం దడిసి జడనుపడి క్రేఁకలగుపోఁకపూఁబాళలపరిమళంబులఁ బుక్కిలించి యుమియుచుఁ, బక్కణంబులలోన సల్లనల్లన పొలుపారు నడవికరువలి యసమసమవిషమకుసుమఫలక్రీడామతల్లికల మల్లుపెనంగి డస్సిన భిల్లపల్లవాధరల గల్లఫలకంబులఁ గ్రొత్తయుదయించు చెమటచిత్తడి యుడిపె. కాశీ శ్రీశైల కుంభఘోణ శోణార్క కాంచీ కాంచనసభా కాళహస్తి కురుక్షేత్రాదిపుణ్యస్థానంబులం గూపవాపీతటాకకుండికాప్రస్రవణస్రోతస్వినులం బ్రత్యూషకాలంబులం బరమర్షిసార్థంబు తీర్థంబాడె నివ్విధంబున మాఘమాసవాసరంబులు వసంతసమయసామంతంబులు జరగుచుండ నాచండాలాదిమనుష్యులకు భుక్తిముక్తులు ప్రసాదింపంజాలి మాహేశ్వరులకు మహోత్సవంబు పాటు

పతులకుం బ్రీతి కాళాముఖుల కవలంబంబు మునులకు
౮ మనికి జటాధారుల కాధారంబు పరివ్రాజులకుఁ బట్టుఁ
గొమ్మ వేదాంతులకు సంతోషం బాగమికులకు భాగ
ధేయంబు మాంత్రికులకు మనువు తాంత్రికులకుఁ దా
వలంబు పౌరాణికులకుఁ బ్రాణం బావనివదుల కుపా
యంబు ముముక్షువులకు రక్ష శంభునకు విస్రంభస్థానం
బు శాంభవికి హృదయోత్కంఠయు హేరంబునకుం
బ్రియంబు తండ్రునకుఁ బంధువు కుమారస్వామికిం
బ్రేమాస్పదంబు భృంగిరిటికిం దంగేటిజున్ను దురితతరు
షండఖండనంబునకు గండగొడ్డలి యఘపటలతిమిరస
ముదాయాహిమఘృణిసంతానంబు సంతాపశాంతికి
భాగీరథీప్రవాహంబు శివరాత్రిపుణ్యకాలంబే తెంచిన.

సీ. అవనిక్షిథమున కనతిదూరంబున
గవ్యూతియెడ నుదక్పశ్చిమమునఁ
బర్వతోపత్యకాపర్యంతతటమున
సికతాతిని ర్గలక్షేత్రసీమ
మాలూరతరుషండమధ్యభాగంబునం
బ్రస్రవణాపగాపార్శ్వభూమిఁ
గుసుమవాటికలలోఁ గువలయాంభోరుహ
కుముదమండితమైన కొలనితోడఁ
గోటతో గోపురములతోఁ గుట్టిమాట్ట
మండపంబులతో మహామహిమనొప్పు

నాదిమధ్యంబు నాగేశ మనఁగ నొక్క-
పుణ్యతీర్థంబు త్రైలోక్యపూజితంబు 3౧
గీ. అందు శేషప్రతిష్ఠితుం డమృతదివ్య
లింగమంగళమూర్తి ఖట్వాంగపాణి
యర్ధశశిమౌళి నాగేశ్వరాహ్వయుండు
ప్రతివసించు ననేకకల్పములనుండి. 3౨
వ. ఆశివరాత్రి పుణ్యకాలంబున. 33
సీ. శివగంగఁ బుణ్యాభిషేకంబు దీర్చిరి
దరి నొనర్చిరి మూఁడుతర్పణములు
ధరియించి రంబునిర్ధౌతవస్త్రంబులు
నాచరించిరి బ్రహ్మయజ్ఞతంత్ర
మర్ఘ్యాంజలిక్షేపణానంతరమ్మునం
దొనరించి రంశుమంతున కుపాస్తి
గృహదేవతార్చనక్రియ లాచరించిరి
యభ్యాగతులకు నర్ఘ్యాలు నడిపి
రవనిసురులెల్ల నాగేశ్వరాలయమున
కేగుదెంచిరి ప్రణమిల్లి రీశ్వరునకు
- - - - - - - - - నాల్గుజాలుఁ బూజ
నాదిసంకల్ప మొనరించి రభవుమ్రోల. 3౪
గీ. ఆదరంబున సమ్మార్జనానులేప
ధూపపటువాసనలు తైలదీపములును

సంఘటించిరి వివిధసంస్కారవిధుల
బ్రాహ్మణులు సర్వులైనట్టి పౌరజనులు. ౩౫

సీ. కాంస్యతోరణమాలికలు సంఘటించిరి
ప్రాసాదగోపురాభ్యంతరముల
రంభాతరుస్తంభసంభారములు సము
త్పాటించి రొగిఁ బ్రతిద్వారమునను
బూజోపకరణపాత్రీజాత మఖిలంబు
సంస్కరించిరి భస్మసలిలశుద్ధిఁ
గరమొప్పు వృషభపుంగవ కేతనంబులు
నిలువంగఁ బెట్టిరి వలభులందుఁ
గమలనీలోత్పలంబులుఁ గర్ణికార
మాలతీకుందములు హేమమరువకములు
మల్లికాకింశుకము లపామార్గవకుళ
పాటలంబులుఁ గూర్చి రపారములుగ. ౩౬

గీ. అపుడు సుకుమారకాహ్వయుం డదరునజ్జ
నేగుదెంచెను నాగేశ్వరేశుగుడికిఁ
బుష్పవాటికలోఁ గమ్మపువులఁ గోసి
పాలఁతులకు నిద్దఱకుఁ గొంచుఁబోవఁదలఁచి. ౩౭

క. కుడిచేత మాంసఖండము
నెడ కేలను మద్యరససహితమగు కంచుం
గుడుకయు ధరించి మదమున
వడవణఁకులు గొనుచు నతఁడు వచ్చె న్గుడికిన్. ౩౮

వ. జన్మాంతరస్థుండువోలె రూపాంతరగతుండువోలె నా
విష్టుండువోలె భూతాధిష్ఠితుండువోలె గ్రహగృహీ
తుండువోలె సన్నద్ధుండునుంబోలె మదిరామదాతిరేకం
బునఁ దన్నుఁ దా నెఱుంగక పరిసరలతాకంటకాను
షజ్యమానాంశుకోత్తరీయుండును నజ్ఞాతసమవిషమ
మేదినీభాగవిన్యాసప్రస్ఖలితపాదద్వయుండునునై పలిత
పాండురంబు లగుశిరోరుహంబులు విరిసి వీఁపునం
బడ నొయ్యనొయ్యన నేతెంచి నిర్లజ్జుండును నిస్నే
హుండు నృశంసుండును నగునక్క్రూరచండాలుండు గ
ర్భగోళంబునకుఁ జక్కం గట్టెదుర నిలిచి రక్తకమల
దళచ్ఛాయంబు లగుకన్నులు దెఱచి విఘూర్ణమాన
తారకం బైన వికారాలోకనంబున నవలోకయుం
బోలె నిర్మలస్ఫటికమండపాధ్యాసీనుండును నమృత
మయజ్యోతిర్లింగమూర్తియు ముక్తాఫలధవలకాంతి
యుఁ ద్రిభువనవందితచరణుండును జరాచరగురుండును
నగు నాగేశ్వరుని దర్శించి యమ్మహాదేవు మౌళికపా
లమూలికామండనఖండేందు శకలంబులకు గగనగం
గా ప్రవాహ డిండీరఖండంబులకు సుష్ణీషఫణిఫణా
ఫలకంబులకుఁ జెలికారంబు సేయుంజాలి పాంచజన్య
సహోదరంబు లన దుగ్ధాంబురాశి హ్రాదయంబు
లనఁ జంద్రికాశరణంబు లన నంగజాట్టహాసంబు భే
దంబు లన మెండుకొని యున్న పుండరీకంబుల
పూజ గనుంగొని వెండియు. ౩౯

ఉ. చాయన భోగిరాట్కటకసన్నిధి దీపితదీపమాలికా
చ్ఛాయఁ బురఃప్రదేశమునఁ జాఁగిన నిర్ఝరవాహినీమ
హో, తోయముసావి చీరయెగఁద్రోచి చోరంగఁ దలం
చె నెంతలోఁ,తో యని కొంకి కొంకి పతితుం డతఁ
డానవపానవిక్రియన్. ౪౦

గీ. పవనవశమునఁ గేతకీప్రసవధూళి
యంగమున హత్తియుండంగ నాతఁ డప్పు
విమలభస్మసముద్ధూళన మొనరించి
పాశుపతదీక్షఁ గైకొన్నభంగి నుండె. ౪౧

చ. కలఁగఁగఁ బాతె నాతని యఘంబులు పంచహృషీక
సంభవం, బులు బహుకాలసంకలితము ల్దవవహ్నిచిట
చ్ఛిటధ్వనిం, గలఁగఁగఁ బాఱు పక్షులప్రకారమునం
దోలుజాముపూజకై, బలుపటహమ్ము లమ్మనుచు భర్గుని
గేహమునందు మ్రోసినన్. ౪౨

వ. శివరాత్రిపుణ్యకాలంబునఁ బురాణంబులు వినిపిం
చువారును నితిహాసంబులు చదువువారును బంచాక్షరీ
పంచబ్రహ్మాదిమంత్రంబులు జపించువారును నీలకంఠ
స్తోత్రంబులు పఠించువారును బ్రాణాయామంబు లను
సంధించువారును బ్రత్యాహారంబులు నడుపువారును
బ్రదక్షిణంబులు సేయువారును భస్మోద్ధూళనంబు
లొనర్చువారును దురోదరంబుల వినోదించువారును
నష్టావధానంబులఁ గ్రీడించువారును వీణ లాస్ఫాలించు

వారును గావ్యగోష్ఠి సలుపువారును బరిహాసం బాద
రించువారును బిందుమతి యభ్యసించువారును బ్రహే
ళికలు భావించువారును నాడువారునుం బాడువారును
మేషకుక్కుటకరేటులావుకకపింజలయుద్ధంబులు వీక్షిం
చువారును గుబ్జవామనకిరాతబర్బరజరఠమూకజనవికా
రంబు లవలోకించు వారు నై జాగరంబులు సలుపు
చునుండిరి సుకుమారుండును నొక్కించుక యున్నం
దేటిగొని వారిం జూచుచుండె నప్పుడు శివగంగానిరర్ఘ
జలతరంగశీకరజాలజనితజడిమంబులు నందిరోమంథ
ఫేనబిందువాహులుం గుమారశిఖికలాప విధూననక్రి
యా లలితంబులుఁ బశుపతిజటాబద్ధవాసుకినిపీతశేషం
బులు హేరంబగండమండల నిష్యందమాన దానధా
రాకల్మషగంధలహరీ పాణింధమంబులు భృంగిరిటి ని
కుంభకుంభోదర ప్రముఖనిఖిలగణపరిష దుద్ధూళితభసి
త ధూళికావిసరంబులు మాతృకా శ్రవణావతంసకహ్లా
రకోరక ప్రేంఖోళన ప్రక్రియాసమభిహారానుమేయావ
తరణంబులు మహిసాక్షి గుగ్గులుధూపధూమకంబులు
మాలూరకిసలయామోద మేదురంబులు నగు మహా
దేవనిశామారుతంబు లతనిమీఁదఁ బొలుపారి పాత
కంబులు దూలరాల్చె నట్టిసమయంబున.　　౮౩

౮. అర్ధరాత్రంబుదాఁక నయ్యధమవృత్తి
శివునిశావైభవంబు వీక్షించి చనియెఁ

దానకమునకు నది యాదిగా నతండు
విడిచెం దొల్లింటి నిచప్రవృత్తిబుద్ధి. ౮౪

వ. అంతఁ గొంతకాలంబునకు.

క. కుక్కలలో శబరులలోఁ
గక్కుర చిమ్మటలలోనఁ గాకోఘులలోఁ
బక్కణముగుడిసె నడుమను
గుక్కపయిం జచ్చె నతఁడు ఘోరవ్యాధిన్. ౮౫

క. శ్రీనాగేశ్వరశంభు
స్థానంబున గిరిశురాత్రి జాగరములు - - -
- - - ననుగనుఁగొన్నట్టిక
తానను విగతాఘుఁడై యతఁడు మృతిఁ బొందెన్.

సీ. క్రిమి కంఠకుహరమార్గమున కడ్డము దొట్టి
పెద్దయేనియు బాధ పెట్టకుండ
శ్లేష్మ ముద్రేకించి సెలపి రంధ్రమువాయు
మొఱసి నుచ్చిళ్ళు గ్రమ్మింపకుండ
దృగ్గోళకంబులు దిగుగంగ దృష్టియు
నంధకారంబులో నణఁగకుండ
నెఱిదప్పి యుచ్ఛ్వాసనిశ్వాసపవమాన
పరివాహగతు లోటువడకయుండఁ
బరమయోగీశ్వరుఁడువోలె బ్రహ్మరంధ్ర
వీథిఁబ్రాణంబువిడిచె నవ్విప్రకులుఁడు
పుణ్యశివరాత్రినలవోకవోలెనైన
నురగధరుచెంత జాగరం బుండెఁగాన. ౮౬

వ. ఆకాలంబునఁ గాలకింకరులు మృత్యుదేవతాసహితు
లై ముసల ముద్గర తోమరాది ప్రహరణంబులతో
- - - అతనిలింగశరీరంబు వరుణపాశంబుల బంధిం
చి కొని పోవఁ గణంగిన నవ్వేళ శివదూతలు శివాజ్ఞావ
శంబున శూలాంకుశ గదా భిందిపాల పరిఘపరశ్వధ
- - - - - - - - - -చ్చి దవ్వుల నాకాశమార్గంబున.

గీ. ఓరి యమునిదూతలార యీబ్రాహ్మణుఁ
గరుణ మాలి యేల కట్టినారు
విడుఁడు శివునియాన మృడునాజ్ఞ దాఁట మీ
రాజు - - - - - - గ్గరామదించి. ౫౦

మాలిని. విడుఁడు విడుఁడు పీసన్ (విప్రునిన్) భాగ్యవంతున్
మృడుఁడు కరుణతోడ న్నిక్కిలిం గారవించెన్
జడుల కొరుల కేలా సంభవించున్ యథార్థం
బడర మతిమ్రు - - - - - - - ప్పాలవంబుల్.

గీ. అన్నదాన తపస్స్నానవ్రతాదులైన
పుణ్యకర్మం బొనర్చిన పురుషునందు
నెట్లు సంతోషమందు నర్ధేందుమౌళి
యట్టిసంతోష. మితనియం దావహించె. ౫౧

వ. అనిన యమకింకరులు శంకరకింకరుల కిట్లనిరి. ౫౩

సీ. ఏకార్యమునకయి యెచ్చోటి కరిగెద
రరుగుఁడు మీరు మహాత్ములార

యితని క్లేశము చూచి యతికృపాపరతమై
పు - - - - - - రింపఁ బూనినారె
మారకింకరుల మన్న నాశ్చర్య మయ్యెడు
సదసద్వివేకంబు చాలకునికి
భవభక్తులకు నడ్డపడుట ధర్మము మీకు
నేమేల పట్టుదు మీశుభక్తు
నితఁడు కలుద్రాగె బంకాడ నెఱచిఁ దినియె
నిలిచి మూత్రించెఁ జండాలలలనఁగూడెఁ
గూఁతు రమియించెఁ దెగువాటుగొట్టెఁ బ్రజలఁ
జెంచురాజుల సేవించెఁ జెఱిచెఁ గులము. ౫౪

సీ. కేలుదోయెత్తి మ్రొక్కెనె పాశుపతులకు
శరణార్థి ననియెనే జంగములకు
ఫాలభాగమునందు భస్మంబు పూసెనే
యఱుతఁ దాలిచెనె రుద్రాక్షపూస
శివమంత్ర ముచ్చరించెనె జిహ్వ నెప్పుడు
నరిగెనె యెన్నఁడే నభవుగుడికిఁ
బఠియించెనే మహాప్రమథచారిత్రంబు
తిరిగెనే మృదుపుణ్యతీర్థములకు
దానములు పెక్కుఁ జేసినదానఁ గాని
కాలగళుభక్తియావంతఁ గలిగెనేని
యడ్డపడ ధర్మమౌఁగాక యనఘులార
యర్హమే యీదురాత్మున కడ్డపడఁగ. ౫౫

ఉ. ఎట్టుఁగ నేగుదెంచితిరి యిందుకళాధరభృత్యులార యీ
చెట్ట దురాత్మునిన్ హరుని చెంతకునుం గొనిపోవువారలై
యెట్లొకొ శంకరుం డొకని నెవ్వనినేఁ గొనితేరఁ బం
పినం, బట్టఁగ వచ్చినారొ తడఁబాటున వీని మఠిభ్ర
మంబునన్. ౧౬

సీ. అని హేతువులును దృష్టాంతంబులును జూపి
యమ - - - - - - యువనిసురుని
నూరక యుండెడి మృత్యువు నొగ్గదల్పక
భవునిచే మును పడ్డపాటుఁ దలఁచి
వరుణపాశములచే వ్యథితచేతస్కుఁడై
సుకుమారుఁ డెంతేని స్రుక్కుచుండ
నెదురుచూడఁ దొణంగి రీశ - - - - - - -
తారు పంచినవారు తడయుటయును
గాల యాపనమునకు నిగ్రహముఁ బూని
శంభుకింకరు లవుడవష్టంభ మెసఁగ
నాడుగఁ జొచ్చిరి నప్పు డేకాంతముండి
సముధికం బైన సాహసోత్సాహవృత్తి. ౧౭

ఉ. బిత్తరి దండిమాట లిటు ప్రేలెద రే యమరాజుసేవకుల్
చిత్తజవైరియాజ్ఞ గొకచీరికిఁ గైకొన కంచు నుద్ధతి
న్నిత్తని వారినిం గదిసి నిర్భరభూరిభుజాబలంబునన్
మొత్తిరి యుర్కి బాహువులు మోడిచి పట్టి వృషాంక
కింకరుల్. ౧౮

క. కడవసములఁ బ్రహరించిరి
యడిచిరి లాతముల మొత్తి రహివలయములం
బిడికిళ్లను ఘట్టించిరి
తడఁబడ మృడుభటులు దండధరుకింకరులన్. ౫౯

వ. ఇట్లు మొత్తువడి యమకింకరులు శంకరకింకరులకుం బ్రతిఘటింపక సుకుమారుని బరివేష్టించి యమలోకంబున కభిముఖులై యతనిం గొనిపోవం దొణంగి రప్పుడు రుద్రాక్షమాలికావక్షఃస్థలుండును జంద్రార్ధకృత శేఖరుండును భస్మోద్ధూళితలాలితాంగుండును ద్రిలోచనుండును నతిప్రమాణకాయుండును నగుసీలలోహిత ప్రమథుండు కాలాంబుదధ్వానగంభీరం బైనకంఠస్వరంబున నిట్లనియె. ౬౦

సీ. పడసె నెవ్వనికృప బ్రహ్మ బ్రహ్మత్వంబు
విష్ణుండు విష్ణుత్వవిభవమంబు
నీరేడుజగములు నెవ్వనికుక్షిలో
నొక్కఁడొక్కంటితో నొరయుచుండు
నంధకేభజలంధరాదిదానవకోటిఁ
గ్రాఁగించె నెవ్వానికంటిమంట
యామ్నాయశాఖాసహస్రంబు లెవ్వని
నాసికారంధ్రనిశ్వాసధార
లమ్మహాదేవు లెంకల మైనమేము
భర్తయానతి నిర్వహింపంగఁ దలఁప

మమ్ముఁ జేరికిఁ గైకోక మదముపేర్మి
నెట్టుకొనిపోయెదరు విప్రు నెఱయఁగట్టి. ౬౧

ఉ. బుద్ధియు కల్గెనేని కొనిపోకుఁడు ధర్మము సూక్ష్మ మీయ
సం, బద్ధము లైనన్యాయములఁ బంతము వచ్చునె మే
ము దెంపుమై, యుద్ధము సేయఁజాలకయు ఓహరి
సాహరి నెంతచెప్పిన, న్నిద్ధరణీతలామరుని నీరు చలం
బున మీకుఁ దక్కునే. ౬౨

గీ. ఎంత చెప్పిన వినరేమి యీకు మాకు
హరునియాజ్ఞయు బలవంత మల్ప మెట్టు
చాక నొవ్వక మీరు మాకొఁకఁజెడక
యిద్ధరామరు మా కిప్పు డిచ్చు టొప్పు. ౬౩

క. నావుడును యమునిదూతలు
భావభవారాతిప్రమథవర్గముతోడన్
సేవకధర్మము తగవును
గావును బంతంబు దృఢబలంబును మెఱయన్. ౬౪

వ. ఇట్లని పలికిరి. ౬౫

క. చత్తుము చెఱఁబడుదుము కడు
నొత్తుము మీచేత నెట్టునుం దగవు మముం
బుత్తెంచినపతిసన్నిధి
నుత్తరమిట్లిత్తు మాజ్ఞ యుపహతిఁబొందన్. ౬౬

సీ. చర్చించిచూడుఁడా చంద్రార్ధమౌళికి
యమరాజు నిజభృత్యుఁడౌనా కాఁడా

యభవుఁ డిచ్చినయట్టి యధికార మౌఁగాదొ
యముఁడుగూర్చున్నధర్మాసనంబు
త్రిపురాసురాంతకుదివ్యదేహము గాదొ
వేదస్మృతులు తత్త్వవిధిఁ దలంప
శిష్టరక్షయు దుష్టశిక్షయుశౌలికి
- - - దా ఢాయాత్మలోన
నవకరము లెన్ని యన్నియు నాచరించెఁ
బాపి యగువీని నరకకూపమునఁ ద్రోచి
బాధపెట్టంగవలసినపట్టునందుఁ
బంతమే విడుఁ డంట యో ప్రమథులార. ౬౮

ఉ. చచ్చిన నేమి మూర్ఛ - - - నేమి ప్రహారవేదనన్
నొచ్చిననేమిపండ్లుచెవినోరు కరాంగుళనేత్రగోళముల్
ముచ్చిన నేమి పట్టపతిమొక్కలిబంధనశాలలోనికి
న్వచ్చిన నేమి భృత్యునకు నచ్చినయేలికయాజ్ఞపట్టునన్

సీ. తగవు ధర్మంబుఁ పాడి పంతంబు దెలిసి
యనుపుఁ డీబ్రాహ్మణుని బాధ లనుభవింప
నొండె దురమున మమ్ము మృత్యువు జయించి
విప్రుఁ గొనిపొండు మాటలు వేయునేల. ౬౯

క. మీకును మీపతియానతి
మాకును మాభర్తయాజ్ఞ మన్నింపఁదగుఁ
వాకో వాక్యములు* వెడ
వాకొల్లం బల్బజంబు వలవదు సేయన్. ౭౦

* వాకోవవాక్యముల, అని మూలము.

క. అని యమునిభటులు పలికిన
విని శంకరభటులు తద్వివేకంబునకున్
మనమున సంతోషించియు
మనసిజహరుశాసనమును మన్నించుటకై. ౭౧

సీ. పోడికచ్ఛడముల పైఁ బులితోలునునుసేలు
కటిభారమునఁ గాసెకట్టు గట్టి
యభినవంబైన రుద్రాక్షయొడ్డాణంబు
నాభిచక్రములోనుగా భరించి
ప్రిదిలి జాఱక యుండఁ బెనుఁబాఁపపోఁగులు
శ్రవణభాగమునందు సంతరించి
యల్లిబిల్లిగ జటావల్లిమతల్లులు
గూర్చి పెంపొందఁ గీలొ్కప్పు వెట్టి
భసితధూళి శరీర మభ్యంగమార్చి
యుద్దవిడిఁ బారిమద యోధు లొక్కఁడొకఁడ
యాయుధంబులు ధరియించి యట్టహాస
డమరుక ధ్వానసింహనాదములతోడ. ౭౨

శా. ఆటోపారభటీసముద్భటతరాహంకారబాహాధను,
ర్జ్యాటంకారరవంబులంబుజభవాండాభ్యంతరంబుల్ స
మా, స్ఫోటింపంగ లలాటలోచనభుజిష్యుల్ దండభృ
ద్భృత్యులన్, ఘాటీసంభ్రమలీలఁ దాఁకిరి వడిన్ ధా
రాధరాధ్వంబునన్. ౭౩

సీ. ద్రాఘిష్ఠకఠినదంష్ట్రాదండసంఘట్ట
కటుఘోరకిటకిటాత్కార మగుచుఁ
జటులఝుంఝామరుజ్ఝంపాపరంపరా
సన్నిభఘ్రాణనిశ్వాస మగుచు
వికలతారకచక్రవిభ్రాన్తిభీషణ
స్ఫారచక్షుర్ద్వయీభయద మగుచు
నిటలవీథివిటంకనిర్భరభ్రూకుటీ
నటనక్రియాటోపపటిమ మగుచుఁ
గాలమృత్యువు శాణచక్రమునఁ బట్టి
చికిలిచేసిన యడిదంబుఁ జేతఁ దాల్చి
జేగురించినమొగముతోఁ జిత్రజారి
ప్రమథవర్గంబుఁ దాఁకె నాగ్రహమొలర్ప. ౭౮

వ. - -రవణిత మరువుత మత మనిసద మురవణించుచుఁ దచ్ఛటులరమామీర డంబర విష్కంభము కాష్ఠాకటాహములనుద్ఘాటింప దినకరకరచ్ఛాయాచ్ఛేదాధిగమమున ధగద్ధగితము లగునిస్త్రింశకుంతాద్యాయుధ దీప్తులు గణలక్ష్మి నివాళింపంగ నపుడు విద్యాధర పన్నగ యక్ష గరుడ గంధర్వాదులు మది నాహ్లాదింపంగ సురముని కుంచె యూడింపంగ నిలింపా - - - పథంబున భవుని లెంకలు శమనకింకరులును బాహావష్టంభవిజృంభణమప్రతిహతముగ నొండొరువులఁ దాఁకిన భండనంబు ఘోరం బయ్యెను. ౭౯

క. శంకరభటులును నంతక
కింకరులు మిథఃప్రహారకీలాలసటా
పంకిలతను లయి కుసుమిత
కంకేలీతరులభంగిఁ గనుపట్టి రనిన్. ౨౧

వ. అప్పుడు కింకరులయం దొక్కరుండు యమునిసన్నిధికిం జని యతని కిట్లనియె. ౨౨

సీ. దేవ దేవరయాజ్ఞ ధృతి నేము దలఁబూని
మృత్యులోకముఁ గూడి భూమిస్థలమునఁ
జని వణిక్పథ మనుఘనపట్టనమునకు
నతిదూరమున శైలాంతరమున
నడవిలో నొకమృగవ్యాధపక్కణమునఁ
గుష్ఠామయంబునఁ గుతిలపడఁగఁ
జెడిపెకూఁతురు కాళ్లకడనుండి యేడ్వంగఁ
బంచత్వ మొందినపాపకర్ము
బ్రహ్మబంధుని సుకుమారుఁ బట్టి తేఁగ
నభవుదూతలు రానీక యాఁగినారు
మాకు వారికి దుర మయ్యె నాకసమున
నెఱుఁగఁజెప్పంగ వచ్చితి నిత్తెఱంగు. ౨౩

వ. అనిన విని కృతాంతుండు సమధికక్రోధావేశవివశస్వాంతుండై యులుంబరుం డను సేనాని రావించి యతనితో నిట్లనియె. ౨౪

గీ. చను ములుంబర వృషభలాంఛనుని లెంక
లాఁగినారంట మనవాండ్ర నాకసమున

నొక్కపాపాత్ముఁ గొనితాఁగ నుద్దవిడిని
నేగి యాజటాధారుల నెగిచి రమ్ము. ౮౦

క. గబ్బున నెదిరించిన నొక
దెబ్బగొనుచు - - - నెదురె త్రిజగముల నొరుల్
తబ్బిబ్బుగ జంగములకుఁ
బబ్బంబులు వెట్టు ముష్టిపరిఘుట్టనలన్. ౮౧

గీ. వ్యాధు లష్టోత్తరశతంబు వచ్చుఁగాక
తోడ నేతెంచుఁగాక మృత్యువులు నూఱు
పంపినారము మున్నాడి భటులఁగూర్చి
కాలమృత్యువు గెల్చు శంకరునిహితుల. ౮౨

వ. అని పల్కిన వల్లె యని యులుంబరుండు వివిధ వ్యాధి మృత్యు పరివృతుండై కదలి యుద్దవిడిఁ దూర్యంబులు మొరయఁ బ్రమథానీకంబుఁ దాకి శస్త్రజాలంబు నిగిడ్చి పేర్చి యార్చ్వనం గోపించి పంచవదనభటులు కుటిల భ్రూభంగభీషణంబు లగు మొగంబులు జేవుఱింప నట్టహాసంబు చేసి యదల్చి డమరుడిండిమా రమతమధ్వానంబులోఁ గినాశకింకరుల ముసలభిందిపాలతోమర మండలాగ్ర త్రిశూలపట్టసంబులఁ బ్రహరించిన విచ్ఛిన్నబాహూరుచరణవక్షః - - - - లలాటకర్ణకాటులై విచ్చియు నొచ్చియుఁ జచ్చియుఁ దెరలియుఁ బొరలియుఁ దోఁగియుఁ డాఁగియుఁ గ్రుస్సియు డస్సియుఁ గందియుఁ గుందియు దారియు.

మ్రొగ్గియుఁ డగ్గియు నలసియు సొలసియు వికావికలై దిక్కామొగంబులై యూరుసౌరులై గురియై బందబందై భండనంబు విడిచి వలయ . . బారి వెలవెలంబోయి కృతాంతునిసన్నిధికిం బోయిరి. ఇట జటాధారులు సుకుమారుని బంధనంబు లూడ్చియు నతని మున్నిడు కొని హరాన్నాళంపుఁగరాచూరి చాయలం బంటించు మింటి తెరువునం జనిరి. అప్పు డాసుకుమారుండు పుణ్య శివరాత్రి వ్రతాలోకనప్రభావంబున. ౮౩

తాళవృత్తము. (?) దాదవులం గాంచెం గైలాసము తరు ణేందు(కళా)ధరునినివాసము, దశహరిస్థానస్థపుటితధవ ళచ్ఛాయాచ్ఛేదవిలాసము, ధ్రువమండల - - నంతాధి ష్ఠాలశృంగశృంగాటకవిహార, ఖచరగరుడగంధర్వప్రమ దాస్తోమవిహితలీలాపరిహాసము, నవలేపాటోపసముద్భ టవిఘ్నాధిప దీర్ఘవిషాణప్రఘణవ్యాఘట్టనపారద . . . మయప్రస్థతటధ్వనివిసరము, నవిహితయాతౌ ముద్రా నిగదవ్యాఖ్యాతాశోకలతాపల్లవ యాథాతవ్యయువిజి త్వనీహారాద్రిసుతాచరణన్యాసము.

సీ. కామధుగ్ధేనుసం . . . . తొట్టులుగాంచెఁ(?)
గాంచననవరత్నకందరములు
కాంచెఁ గల్పకవాటికానహస్రంబులు
సిద్ధరసాపగాశ్రేణిఁ గాంచె

బహుహిరణ్మయమహాప్రాకారములు గాంచె
నమరిన . . . . ధములుగాంచెఁ
ప్రబలచింతామణీస్పర్శవేధులఁగాంచె
నానావిమానరత్నములు గాంచె
హావభావవిలాసరేఖావిశేష
హరిమూర్తుల రుద్రకన్యకలఁ గాంచె
(మనసు త)నివాస నర్ధేందుమౌళిఁ గాంచెఁ
గాంచె సుకుమారుఁ డంబికాకాంతు శివుని. ౮౫

వ. కాంచి దండప్రణామంబులు చేసి చేతులు మోడ్చి నమశ్శంకరాయ, శశాంకమూర్ధాలంకారాయ, త్రిభువన (?) పురంధ్రీసీరంధ్రస్తనకుంభసముత్తంభితకస్తూరికాసాసకముద్రాద్రోహిబాహార్గళస్తంభాయ, జంభారిప్రముఖనిఖిలదేవతాకోటి హాటకకిరీటకోటీవిటంకసంవాసితమందారమాలికా మరందబిందునిష్యందధారాధౌతచరణారవిందాయ, జలంధరాసురకంధరాపీఠికావిఘట్టనక్రియాగరిష్ఠనిష్ఠురతాశశ్వద్విభంగఖట్వాంగపాణయే, పశ్యల్లలాటాయ, మదనమదగదాగదంకారాయ, సంధ్యానటాయ, కరకలితడమరుఢాంకారబృంహితబ్రహ్మాండమండలాయ, చండికాధిపతయే, నిరస్తసమస్తోపాధికాయ, సచ్చిదానందస్వరూపాయ, స్వమహామహిమప్రతిష్ఠాయ, నిరుపాధికనిరవధికనిర్ణిరోధనిరవగ్రహనిరభిసంధినిర్భరకృపాసంపత్సంపూర్ణమేధ

నే, వృషాంకమాలికాభరణాయ, సముద్దండపుండరీక
క్రవ్యాదకృత్తికంథాధురంధరస్కంధభాగాయ, భగ
వతే ధన్యోఽస్మి! కృతపుణ్యోఽస్మి! నమస్తే నమస్తే
అని పలికి వెండియు. ౧౭

విషమవృత్తము.

(?) జయజయశంకరజయజయపురహర
జయజయ . . . . . . గుణవరుణాలయ
జయజయతుహినస్త్రీధరకన్యాసహచర
జయజయశాక్వరవరశుభకేతన
జయజయమందరకందరకంధర
సంక్షుభితమహాక్షీరోదన్వజ్జఠరక్రూరశజలన
గిరీశా నకల్మాషి శితికంధరా! ౧౮

వ. అని యనేకప్రకారంబులం బ్రస్తుతించిన సుకుమారు
మీఁదఁ గరుణాకటాక్షవీక్షణంబు లోలయించుచు
విరూపాక్షుం డతనికిఁ గామగమనంబును హేమకింకి
ణీ మాలికాసనాథంబును రుద్రకన్యాసహస్రసంకులం
బును నగుదివ్యవిమానంబొసంగి ప్రమథత్వంబు కృప
చేసెఁ బుణ్యవంతుల భాగ్యంబునకుం గొలఁది గలదె
యింక నెయ్యది (వినవలతు) రదుగుం డని సూతుండు
నైమిశారణ్యనివాసు లగు మహామునులకు సవినయం
బును సస్నేహంబును సగౌరవంబునుగా విన్నవించిన.

గీ. పరమమునులు సూతవ్యాససంభవుని సూతు
భక్తిఁ బూజించి యధికతాత్పర్యగరిమ

భటులు ప్రమథులచే భంగపడుట చూచి
చిన్నవోయి యముండేమిచేసెఁ బిడప. ౮౫

మ. కరుణాసాగర శైవశాస్త్రకలనాగాంభీర్యశౌర్యోన్నతా
తరుణీమన్మథ రాజపూజితకళాధర శ్రీయాసంస్తుతా
వరనీతిప్రతిభావిశేషకలనావాగీశసంకాశ శ్రీ
తరుణీనాథమనోజ్ఞరూపవిలసత్కావ్యార్థసంబోధనా.

క. ధర్మార్థాలయవరగుణ
నిర్మాణవిశేషవిభవనిరుపమకార్యా
కర్మోత్కటబహుగుణవృత
నిర్మలసుజ్ఞానచతురనిశ్చలధైర్యా. ౮౭

మాలిని. శతధృతిధృతదీపా సారనిర్మాణరూపా
సతతసుఖవినోదా సామగానప్రమోదా
వితతకవివరేణ్యా వీరశైవాగ్రగణ్యా
యతులఫలవివేకా హార్దనైర్మల్యపాకా. ౮౮

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్త్ర మారయామాత్య
పుత్త్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథనామధేయప్రణీ
తంబైనశివరాత్రిమాహాత్మ్యంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాస

శ్రీసుజనరంజనీ ముద్రాక్షరశాల, రాజమహేంద్రవరము.